

55
BIS

MEDICINA SALERNITANA
I D E S T
Conservandæ bonæ valetudinis
præcepta,
C U M
ARNOLDI VILLANOVAN
In singula Capita exegesi.
A C C E D U N T
MATTHÆI POLITI
In Salernitana Schola P. P.
NOVISSIMA COMMENTARIA.
T O M. III.

SALERNI, MDCCCLXXXIX.
Ex Officina Ferdinandi Campi
• Superioribus annuentibus.

Quantum in Medico est, sanare venit *Aegrotum*, ipse se interimit, qui præcepta Medicis observare non vult.

Div. August. Tract. 12. in Joann.

C A P . L X I X .

DE PULEGIO.

CUM vino, nigrat cholera, potata
repellit,
Appositam, veterem, dicunt, sedare po-
dagram.

Duo hoc in loco, Pulegii regensentur effectus;
prior quidem, quod atram bilem cum vino ex-
purget: ejusque rei testis etiam est Dioscorides.
lib. 3. cap. 32. Atram, inquiens, bilem per
alvum exigit.

Alter vero, quod peculiari proprietate qua-
dam, antiquam curet podagram. Crassos enim,
viscolosque humores, unde podagra generari plu-
rimum solet, vehementer calefacit, decoquit, ex-
tenuat, & amatitur. In tertio namque ordine
calidum, & siccum esse statuitur, quapropter po-
dagricis etiam per se subvenit, impositum usque-
dum rubescat locus. Vi pollere corroborandi, ex

bona fragrantia ejus latis liquet. Aperit quoque, artrabit, & consumit: ratione, tuon essentiae, cum qualitatum (1). Potum, menstrua, secund s, ac partus ejicit. Pulmonis vitia, ex melle, & aloë potum, extrahit, convulsis auxiliatur, Capitis dolores, impositum, levat. Quin, & olfactu, capita tueri, contra frigorum, æstusque injuriam, & astuti eximere tradityr. Nauseas, stomachique erosiones ex posca, permulcet. Bibitur in vino utilissime contra serpentium morsus, defectos animos recreat, cum aceto naribus objectum. Siccatum præterea, crematumque, & in pulverem tritum, gingivas confirmat. Illitum cum polenta, inflammations omnes sedat. Cum cerato, vermes extinguit. Lieyosis cum sale utiliter illinitur, Decoctum ejus, ablutas prurigines mitigat: & eadem utilitate insidentibus foeminis prodest, inflationes, durities, & muliebrium locorum conversiones corrigens. Plura Dioscor. loco citato, Plinius lib. 20. cap. 14. Galen. lib. 6. cap. 93. de simplici medicina, facult. & Simeon Sethi in Syntagmate,

T [1] De Pulegio multa enarrantur: sed via virtutem roborantem, & menagogam habere crediderim. Prima flatus discutit, a quibus mulieres, hysterica passione adfletus videntur; secund Menstrua a lenta cacoecmia, & lentore enata provocat.

C A P. LXX.

DE NASTURTIO.

Nllius succus, crines retinere fluentes,
Illiū adseritur, dentisque levare
dolorem.

Lichenas succus purgat, cum melle pe-
runctus.

Hic agitur de hortis familiariter herba, nasturtio,
quod *καρδάμων* Græci vocant, quasi *καρδάμων*,
quod caput rentet, & domet. Germanicè *Kerſſe*,
Gallicè, *Cresson alenois*, Hispanicè, *Mastuergo*.
Et referuntur tres ipsius facultates.

PRIMA, quod succus ejus, sive stillatius li-
quor, capiti illitus, aut potus etiam, capillorum
defluvia fistat, præsertim si ex densatis infarctis-
que meatibus orta fuerint. Crassos enim, & pi-
tuitulos humores calefacit, incidit, & extenuat (1).

(1) Ex quamplurimis experimentis, satis con-
stitit, *Nasturtium*, inter omnia simplicia adtenuan-
tia, maxima virtute pollere; & Practici fere om-
nes, in cacochimia lenta pituitosa, in acido scor-
buto, in *Leucopblemmaria*, & acido spontaneo,
de eo, cum felici successu, in diem usuntur. Nam

SECUNDA, quod dentium curet dolorem præcipue, si a frigida materia provenerit. Eam enim nasturtium discutit [2].

TERTIA, quod succus ejus cum melle illitus, lichenas, idest, impetigines, sive squamas cuti adhærentes, abstergat (3). Nascuntur ex, ex

vero in capillorum defluxu realiter proficiat, incertum. Verum, non repugnat, aliquando oppletis in capite vasculis cutaneis ab humore lento, capillis nutrimentum denegari, atque exinde sponte decidere. Idem humor dilutus, ejctis impuritatibus, ope Nasturtii, facile in nutrimentum cedit. Neque hoc ratiocinium, omnino reprobari potest, dum saepe est observatum, Leucophlegmatia laborantes, vera nutritione, morbo ingraevemente, sensim destitui; Expulsis vero humoribus per adzenuantia, reddit nutritio, color, robur.

¶ (2) Erosio lenta gingivarum, acidum scorbutum designat, quo casu, Nasturtium, & omnia, que alkali prestant, in usu sunt.

¶ [3] Non raro, cum bujusmodi pblegmate, Muria, sive sal, etiam sociatur, in qua arctissime irretitur: Illa, vasa cutanea obstruit, hoc sensim erodit, & in squamulas eminet, atque, scorbutum muriaticum, sive sanguinosum constituit, per aquosa diluentia, & temperantia, tantummodo curandum. Decoctiones Nasturtii, plus, minusve convenire videntur, prout major, vel minor pblegma abundaverit. Omnia demum symptomata, banc diram affectionem comitantia, iudicem medicamini-

phlegonate potissimum fallo, sed nasturtium intus assumptum, omne phlegma pellit, & expurgat: nam, & mel quoque intigniter abstergit. Nasturtii semen, adurentis, seu causticæ facultatis particeps est, sicut sinapi: Proinde coxendicis, & capitidis dolores, atque adeo quidquid aliud rubrificationem postulat, eo perinde, atque sinapi excalfaciunt. Milcetur quoque remediis, quæ exhibentur asthmaticis, tanquam scilicet id, quod crastos luccus valenter incidere valeat, velut & sinapi: nam per omnia ei simile est. Stomacho adversatur, alvum turbat, ventris lumbricos pellit, lienem imminuit, partes exanimat, menses cit, & venetem stimulat. Illitum cum melle, lienem extenuat, favos expurgat: Serpentium venenis, potum resistit, atque eos, suffitu fugat: carbunculos, ad suppurationem perducit, & rumpit: Coxendicibus, cum polenta, commodè ex aceto illinitur: tumores, inflammationesque discutit. Furunculos, cum muria illitum; ad suppurationem dicit. Vomitum flavæ bilis citat, eamdemque per inferna educit. Tradunt nonnulli, nasturtium, vim, vigoremque animi fuscitare, ac proinde eos, qui ipsum esitaverint, ingenio, ac mente promptiores fieri. Lege Plinium lib. 19. cap. 8. & Eralmi chiliades in proverbio οὐδὲν καρδιαν. Porro, & herba arefacta, similem semini vim possidet. Hurnida vero adhuc, & viridis,

bus feliciter curantur: Ceterum de reliquis effectibus, nihil verificari potest.

propter aquæ humiditatis admissionem, multo, semine inferior est: adeoque tunc præcorditas ejus moderata est, ut cum pane ea uti liceat, ceu obsonio. Plura Diæcorides lib. 2. cap. 14 Plinius lib. 20. cap. 13. Galenus lib. 7. cap. 8 de simpl. medic. facult. Simeon Sethi in Syntag. & Avicen. 2. Canon. cap. 513.

C A P. LXXI.

DE CHELIDONIA.

CAecatis pullis, hac, lumina mater
hirundo
(Plinius, ut scripsit) quamvis sint eruta, reddit.

Notatu dignum est, quod hic, ex Plinio; chelidonia refertur: nempe ipsam pullis hirundinum visum restituere. Locus est lib. 25. cap. 8 ubi sic scriptum reliquit: Animalia quoque in venere herbas, in primisque chelidoniam. Hac enim hirundines, oculis pullorum in nido restituunt visum, ut quidam volunt, etiam erutis oculis. [i]

T(i) Valentiora remedia in oculorum morbis tantum modo utilia experta sunt, vel quia lethos humores difficiant, vel quia nimis solutos colligant; In solidorum adfe-

[9]
Meminit ejusdem etiam lib. 8. cap. 27. hisca
verbis: Chelidoniam, visui saluberrimam, hirundi-
nes monstravere, vexatis pullorum oculis illa me-
dentes. Hoc nomen, ut lib. 2. cap. 165: Dio-
scorides testatur, sibi videtur vendicasse, quod
adventu hirundinum exoriatur, & discessu emarce-
scat. • Sunt qui narrant, hirundines, excæcatis puluis,
admota hac herba, visum restituere, inquit idem.
Hinc cognitum est, succum ejus, hominum ocu-
lis, quoque mederi, utique in quibus, crassum
quidam in pupilla colligitur, digestione, atque di-
scussione indigens. Hinc igitur edoceti medici, che-
lidoniam, omnibus fere oculorum remediis, pro-
visus claritate, admiscere solent. Herba est no-

Etionibus simili fere operantur modo, nunc tensas fibras
relaxando, nunc laxas roborando: Hinc torpidam
ciru'lationem excitare, effrenam cobibere. Sed organi-
cas partes, organice mutatas, vel quovis modo
destructas, ad pristinum restituere, & reficere,
per eadem medicamenta, nequaquam assequi potest,
Hoc vero Parodoxum, Auctoris nimis credulitati,
et si dignissimi, est permittendum. Cbelidonia au-
ta, quadam vi corrosiva donatur, stiptica, ro-
borante; Ideo ejus succus, vel decoctum oculis ad-
susum, externas concretiones solvit, & debiles ro-
borat. Num vero haec caustica vis, tenerrimis ocu-
lorum vasculis juvare possit, num ea discindere,
erodere, vel saltē obstruere, meditetur ex se unus-
quisque, cui hujusmodi dilicasissimus sensus, reli-
guis est carior.

ta, crocei succi, cuius inventionem, hyrundinibus, ob id quoque attribuunt, quod pulli eorum, sa-
pius, quam ulli aliarum avium, in cæcitatem inci-
dant. Hirundinum enim sterlus, chelidoniæ oppo-
situm præstat: excæcat namque, si calidum in
oculos decidat, & præcipue matrum. Quod etiam
sacræ testantur literæ, Nam Tobiæ 2. seniorem
illum, hoc stercore excæcatum fuisse legitur. Cor.
Cels. lib. 6. cap. 6. fabulam putat, per parentes,
oculos herba restitui, qui per se sanescant. Che-
lidonia, tertii est ordinis, absoluti jam, idque tum
in calesciendo, tum in siccando. Attrahit igi-
tur, discutit, & consumit. Radix trita, & in
vino decocta, caput, columellamque, frigidorum
humorum a capite descendantium multitudine la-
xatam, ac linguæ radici, atque faucibus incum-
bentem, expurgat, [2] si exurgentem inde fumum
insundibulo adhibito æger admittat, & vinum
deinde gargarizet. Cum aniso, & vino albo po-
za, medetur regio morbo, & ulceribus, quæ ser-
punt, imposita cum vino, aut manducata, den-
tium dolorem sedat. Plura Galenus libro 8. ca-
pite 172. de simpl. med. facult.

T (2) Propter ejus jam notas facultates, inter
apopblegmatizonta, merito locari potest, quia pbleg-
ma circa Guttur, & columellam stagnans, atte-
nuat, & expurgat: Gulæ pariter debilitati, a
fluxione obteræ, mirabiliter subvenit. Præstat et-
iam in coriza per nares, adinstar Tabaci sum-
pta, modice tamen ad sternutationem provocan-
dam.

C A P. LXXII.

DE SALICE.

Auribus infusus, vermes, succus necat ejus.

Cortex, verrucas, in aceto cocta resolvit.

Hujus flos sumptus in aqua, frigescere cogit.

Instinctus Veneris cunctos, acres, stimulantes.

Et sic desiccatur, ut nulla creatio fiat.

TRIA hoc loco de Salice traduntur.

PRIMUM, quod succus ejus, auribus instillatus vermes interficiat, (1) & maxime quidem,

¶ (1) Non adhuc audivimus, Vermes in auribus umquam generari, nisi tantummodo aliquando ab enormi Apostemate inibi enata, & neglecta, vel male curata. Adfluit vero humor ad aures, & Tympani membranam cum sua corda relaxat, & auditus hebetudinem infert, sive gravitatem; quæ, per ablutionem rerum corroborantium, curari potest. Si vero adoriatur fluxio, cum aliquo dole-

Si is sit ex foliis, & & cortice expressus. Amanum enim quiddam in se habet, & acerbum. Idem quoque cum rosaceo in calyce punici calefactus, aurium doloribus, & sanie medetur.

SECUNDUM, quod cortex ejus, in aceto decoctus, verrucas pellat. (2) Hanc rem Dioscorides lib. 1. cap. 115. sic tradidit: Corticis acinis admisto aceto maceratus, illitu clavos, & callos tollit. Est enim vis ejus admodum desiccatoria; sed ita tamen, ut mortu abstineat, habet vero etiam quandam adstringentem. Avicenna cap. 541. secundi Can. eundem effectum portulacæ quoque tribuit. Ex ea, inquiens, fricantur verrucæ, & eradicat eas, non qualitate, sed naturali quadam facultate.

TERTIUM, quod alos salicis conceptus prohibeat, & hoc certe ob vim desiccatoriam, & adstringentem. Hoc ipsum autem ~~ατυλληπιχ~~ ep-

ris sensu, nocent hæc, quia partes tensæ emolliere, & relaxare expedit: Unde suffumigia vaporosa berbarum anodynarum convenient, ut florum Sambuci, Malvæ, Camomillæ, meliloti, aliarumque.

¶ (2) Verrucæ, sive Ulcera dura callosa, nul-lomodo curari possunt, nisi callus ipse, qui novæ substantiæ reproductioni opponitur, per medicamenta escarotica, & corrosiva radicitus tollatur, quod salici omnino denegatum est, in quo sapor amarus, stipticus, & roborans deprehenditur, erodens vero deest.

γαζεθαι Dioſcořides dixit, hoc est, facere, ut mulier non concipiat. Non autem ſolum mulierum concepitus prohibet ſalicis ſemen, ſive fructus, ſive filos, velut hic appellatur, ſed etiam inſtitio. Etus Veneris omnes congelat, ac reſiccat, etiam in viris, ut generate nequeant. [3] Atque hoc ipsum, Democritus quoque apud Constantinum Cæſarem lib. II. cap. 14. tradit, his verbis: Qui fructus ſalicis appellatur, pabulo pecorum admixtus, ipſa pingueſcit: Tritus autem, & in potu acceptus ab honine, ſteriles facit ex quo, & Homerus ὅδυς πηχ X. ait:

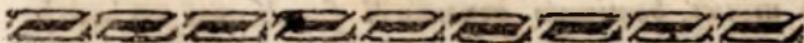
Κλητροὶ αἰγειροὶ καὶ ἵτεα ωλεστηρποι.

Hoc eſt:

T (3) Sapor amarus, ſipticus, auſterus, qui in ſalice, ejus flowibus, & foliis eminet, de roborante virtute clariſſimum praebet indicium. Hec enim nullomodo mulierum fecunditati obſtat, multo minus hominum generandi facultatem extinguit; immo potius omnia organa, omnesque partes ad Generationem concurrentia, activiora reddit. Homines, qui ad longas febres proſtagandas, nimia Corticis peruviani quantitate, uſi ſunt, per menses, & ultra, aliorumque ſimilium, prolificam vim retinerunt integrum. De mulieribus eadem experientia praeftant in die, que etiam poſt profundas, iam ſanatas obſtructions tam a quartanis, quam ab eodem cortice, enatas, iterum ſeſcicte conceperunt. Num in ſalice alia ignota viſ latitet, concepui, & generationi adverſa, huic uſque lateſ,

Et populi, & salices plantæ, fructum perimentes.

Verum Theophrastus lib. 3. cap. 2. de historia plantarum, & Plinius lib. 16. cap. 16. vocem ἀλεπικαρπον̄ non sic accipiunt dictam ab Homero, ut significet fructuum, ac semen humanorum perditionem, sed ipsius arboris, Plinii verba hæc sunt, Occissime autem salix amittit semen, antequam omnino maturitatem sentiat, ob id, dicta ab Homero frugiperda: securaque ætas, scelere suo, interpretata est sententiam, quando semen salicis, mulieri sterilitatis medicamentum esse constat. Hæc fere Janus Cornarius in cap. 11. lib. 4. Macri Didymus antiquissimus Homeri interpres, ita ex Theophrasto de salice refert: οὐ καρπὸν τῆς ἵτεας πιγόμενον αφχυίζει τὴν γονὴν τῶν αὐθρώπων. Id est, Fructus salicis potus, genituras hominum demolitur. Plura de Salice Galenus lib. 9. de simpl. med. facult. cap. 155. & Avicenna 2. Canon. cap. 326. & 686.

C A P. LXXIII.

DE CROCO.

Confortare crocum dixerunt exhilarando.

Acius defectos reficitque, hepar reparatque.

Hic agitur de proprietatibus quibusdam Cro-

ci: ac primo quidem, corpus robore dicitur; eique latabundam quamdam conciliare alacritatem, jucunditatemve, præcipue si quis eo modice utatur. Immoderatus enim sumptus, pondere nimisrum trium drachmarum, letalis est [1].

DEINDE, vero membra defecta, idest debilia, ac prostrata reficere, inque vigorem suum restituere,

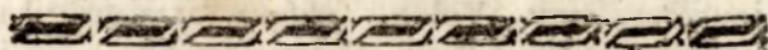
[1] *Hæc Croci quantitas non solum noxia;*
verum etiam mortifera est, ita enim vehementius
febrim accedit, ut nullis refeigerantibus, &
sanguinis missionibus extingui possit. Sequentur
primo ab ingenti motu febrii varie inflammatio-
nes per errorem loci, nam adacto Cordis, & ar-
teriarum momento, sanguis, majori nisu ad arte-
rias lymphaticas pelleretur, qui cum in venas so-
cias, eadem proportione transfire non valeat, sta-
gnabit concretus, cum petechiarum magno adpa-
ratu; 2. *Idem sanguis ad cerebrum majori copia,*
& celeritate adpulsus, dolorem, gravedinem, &
stuporem faciet. Præterea Crocus, sua peculiari fa-
cultate, caput ferit, non secus ac Canphora, &
& omnes spiritus. Ipse Boerhaavius de somno
Tom. 6. prælect. Academ. pag. 2741 sic ait,
Narraverunt mihi Pharmacopæi, & Aromatarii,
quando magnas sarcinas validiorum Aromatum,
recons, ex Asia acceperunt, canphoram & similia,
tunc, si subito eas sarcinas resignaverint, & se,
& Famulos obrui vix superabili somnolentia.
Atque Haller in adnot. num. 6. De Croci vi ine-
briante passim historias lego &c.

traditur. Superat enim in eo calefaciens, & qualitas, & facultas, ut tota ejus essentia, secundis ordinis excalefacentium, & primi exsiccantium: proinde concoquendi, maturandi, emolliendi, apriendi, & discussiendi vim quamdam habet, adjuvante felicet, paucula quadam adstrictione. Cor non parum exhilarat, ipsumque adeo, ac simul etiam hepar, atque alias corporis partes, ob insidentem nimirum adstrictionem, ita corroborat, ut non facile dissolvi queant, obstructionesque tollit. Quinetiam stomachum, moderato calore suo firmat, ejusque tum concoquendi, tum distribuendi facultatem adjuvat. Immodice tamen illo utendum non est: quippe qui, ita nauseam facile moveat, & cibi inappetentiam, quam Græci ανορεξίαν vocant, efficiat: siquidem aciditatem in ventriculo extinguit, quæ præsertim appetitiam excitat. Siccando mediocriter, dispositionibus pectoris phthisicis auxiliatur, putredines corrigit, anhelitum facile reddit, ejusque instrumenta corroborat. Nam si usus ipsius mediocris fuerit, facilis respirationem, & amabilem coloris bonitatem facit: sin vero citra modum, pallorem inducit, cerebrum infestat, capitis dolorem commovet, sensus obgenebrat, & oculos hebetat. Vino impositus vehementer inebriat, adeoque exhilarat, ut insaniam maxime alaerem, lætabundave pariat. Si quis vero ex passo biberit, crapulam non sentiet. Additur in potionis, quæ interaneorum causa temperantur. Pituitola vitia, & lethargica sanat. Somnum conciliat. Venerem stimulat, mentes, & urinam ciet. Mulieribus difficultate

fusculter parientibus, in potu, duarum drachmarum pondere exhibitus, partum accelerat. (2) Illitus cum humano lacte, visum abstergit, & oculorum fluxiones cohibet. Aurum remediis utilissimum est. Vergentes ad ignem sacrum inflammations inunctus, lenit. Vulvæ, sedisque cataplasmatibus utiliter conditur, Plura Dioscorides lib. 1. capi-

¶ (2) Sequitur ab eius moderato usu prompta circulatio, hinc latus, alicubi concretus, advenitur, transit in circulationem, & per convenientia loca, inutilis expellitur, omnes simul excretiones in eadem proportione, ac circulatio intenditur, pariter intenduntur sudor, perspiratio, urina, expectoratio &c. Ideo Mulieribus, in mensium suppressione praestat validius ac reliqua menagoga; necnon post Partum, in lochiorum defecitu. Usurpatur quoque in partu difficulti a quamplurimis, qui foetum ipsum excludi, eadem facilitate, ac sanguis ipse prodit, sibi promittunt. Verum prudens ratio, hoc casu tantum postulat, ut ab utero, modis omnibus, ad alia loca superiora potissimum, sanguis adfluxus revocetur; nam ad illum plus justo confluens, inflammationem, vel saltem turgentiam vasorum efficit, que foetus exclusioni semper obstabit, vel diram Hæmorrhagiam, omnino irrefrenabilem, nisi uterus exoneretur. Convenit vero ad robur conciliandum, mox ante partum, si mulier debilis fuerit, & temperamenta frigidior, nechon in animi defectionibus, aliisque pathematibus, & lenta cacoebimia enatis.

te 25. Plinius libro 21. cap. 20 Galen. lib. 7,
de simplic. medicam. facult. capite 75. Simeon
Sethi in Syntagmate. Serapion cap. 173. simpli-
cium, & Avicenna libro 2. Canon. cap. 129.

C A P. LXXIV.

De PORRO.

Predit fœcundas mansum, persæpe
puellas,
Manantemque potest, naris retinere cruo-
rem,
Ungas, si nares intus, medicamine tali,

Duæ, hoc in loco, porri referuntur proprietates.
Ac prior quidem, quod imprægnandi facilitatem
utentibus mulieribus pariat: atque ne abortiant
gravidæ, prohibeat. Quod sane magni etiam Hippo-
cratis auctoritate Plinius libro 20. capite 6. in
hunc modum scribens confirmat: Hippocrates,
de morb. Mulier. lib. 1. & 3. & alibi saepius,
sine alia mixtura dari juaret, vulvasque con-
tractas aperiri putat. Fœcunditatem etiam fœmi-
narum hoc cibo augeri. [1] Idque non in cibo

P [1] Propter acrimoniam, omnibus necam,
nervosas partes irritans, vim vasorum perilsta-

tantum, sive potu, sed illitum quoque, & foris admotum, præstat. Coquitur enim in aceto, & marina aqua coma ejus, decoctoque illo, insidentium fœminarum, præclusi, duratique loci utiliter soventur. Folia quoque porri, muliebres locos, qui nimio humore madescentes, fœtum, haud continentere valent, egregie purgant. Item ex abortu profluvia fistit, poto succo cum lacte mulierum.

ALTERA, quod sanguinem e naribus erumpente fistat, & maxime quidem succus ejus, cum aceto, addito thure, aut manna, vel galla, aut mentha. Idem quoque sanguinem rejicientibus, cum gallæ, aut thuris farina, vel acacia, auxilio est. Quinetiam potæ seminis drachmæ duæ cum paribus myrti baccis, veteres languinis expectore refectiones sanant. Acrimoniam enim quamdam habet porrum, & adstringendi aliquam vim; sed semen acrius est. Plura supra cap. 13.

ticam intensiorem excitant, atque inde omnes excretiones, urinæ præfertim. Unde liquet liquorum crassim mutare, & acriorem reddere, necnon ipsam nutritionem impedire. Cæterum, non videtur quomodo fœcunditatem possit augere, nisi nervos pruriitando, venereum tintigimen validiorem provocat, quod ad fœcunditatem non multum facit, quia a nimio eretismo partes fœcunditati dicatae vel resolvuntur, vel stupent, & occalescent, ipsæ tentagini, & conceptioni ineptæ. De eius morbis sat in Testu cap. 13.

C A P. LXXV.

DE PIPERE.

Quod piper est nigrum, non est dis-
solvere pigrum.

Phlegmata purgabit, concoctricemque
juvabit.

Leucopiper stomacho prodest, tussique, do-
lorique

Utile, præveniet motum, febrisque ri-
gorem.

Agitur hoc in loco de tripli genere piperis,
longo scilicet, albo, & nigro. Et fructus qui-
dem, ut lib. 8. cap. 42. de simpl. med. facult.
Galenus memoriae prodidit, nuper admodum ger-
minantis arboris, oblongum piper est, quare etiam
maturo humidius, humiditatis ejus indicium est,
quod facile repositum perforetur, ac non pro-
tinus mordicet, sed paulo post incipiat, verum
plusculum duret. Fructus, veluti acerbus, immatu-
rusque, album est piper, nigro quidem acrius,
Nam illud, jam quasi superassatum est, & super-
exsiccatum. Longum quidem piper, μακρὸν Gr.
ci, album λευκόν, nigrum μέλαχνη vocant.
Sane prioribus duobus versibus, tres nigri com-
prehenduntur proprietates.

PRIMA, quod in dissolvendo non sit pigrum, hoc est, crassos, glutinosos, ac frigidos humores, flatuososque spiritus egregie discutiat. [1] Valenter enim, tum excalefacit, tum desiccat, ordine nimirum tertio completo.

SECUNDA, quod phlegmata expurget. Viscidam enim pituitam, quæ in interiore corpore, nempe in thorace, pulmone, & intestinis resideret, concoquendo, atque extenuando dissipat, expellitque.

TERTIA, quod pluimum adjamenti contacteret adferat facultati: Hoc ipsum Dioscorides etiam lib. 2. cap. 145 iis confirmat verbis: Somnum, inquiens, & appetitiam cibi conciliat, concoctionem adjuvat: utimurque, ob id, eo ad inunctus. Potro ad eum usum melius est longum: quippe quod, Galeno lib. 4. cap. 10. de Sanitate tuenda teste, flatuosi spiritus crassitudinem solvit; & quæ in praecordiis pignra cessant, ad ventrem depellit, & concoquendis, quæ lumpseris subvenit.

Posterioribus duobus vescibus, quinque albi periis referuntur utilitates.

¶ (1) Qui stomacho frigidiores sunt, & phlegmate nimio gravantur, unde faciles cruditates, indigestiones, nausæa, vomitus, eius usum facile ferunt, pro facilitiori digestione; Bilioi vero, & sanguinei non sine gravi noxa, quia acres humores habent, qui temperandi sunt, & blandis alimentis contingendi, in putridum liquamen abeunt, unde urinæ ardor, gingivarum erosio maculæ, scorbutus.

PRIMA, quod stomacho conserat: ipsum enim, ut Galenus, eodem, quo antea loco, testatur, supra duo reliqua genera roboret.

SECUNDA, quod linetu, potuque, tussientibus opituletur: præfertim, si ex frigido, & crasso humore tussis evenerit: tum namque piper album calefacit, incidit, & dissolvit. Pari modo & cunctis aliis frigidis, & a pituita ortis, pectoris virtus succurrit [2].

TERTIA, quod dolori subveniat: idque intelligendum, vel de dolore pectoris, ut jam dictum est [3], vel de dolore flatuolo: Potum enim

¶ (2) In Empyemate, Phthisi pulmonali, asthmate humorali, aliisque pulmonis chronicis affectionibus, omnes Medici, acria expectorantia convenire putant; tam ad tussim concitandam, pro facilitati expectoratione, quam ad lentos humores resolvendos. Hinc loco Piperis, quod acrimonia sua humano corpori est satis adversum, radici Hypococana, Poligola virginiana; oxymelle scillitico, aliisque similibus uturtur.

¶ [3] Huic dolori, qui Pleuritidis vere, vel etiam notæ est indivisibilis comes, Febre acuta stipatus, per acria, & irritania medicamenta numquam est subveniendum, ne forte intensior seviat; ulterius fibris, & nervis laceffitis, qui jam ab inflammatione vasorum nimis tensi sunt. Laxantia, & anodina tantum converire videntur; neque dum materia adhuc cruda persistit, expectorantia in usu sint, nisi prius dolor aliquantulum

cum melle, & recentitus lauri follis, flatulosos spiritus, & formina discuit.

QUARTA, quod presumptum, febrium accelerationes, sive exacerbationes ~~ταρπεντιούς~~ Græci vocant, avertat: & hoc quidem in febribus frigidis (4). Earum namque materiam excalefaciendo, quodammodo dissipat, & expellit:

QUINTA, quod febrium horroribus, circuitu repetentibus, fire potu, sive illitu, Iubveniat:

remiserit, cum maturationis signis. In viscerum, & stomaci cruciatibus, a cruditate, & indigestione producti, febre autem absente; aromaticæ adhibenda sunt.

[4] Veluti in Quartanis, & Tertianis chronicis. Monent tamen prudentiores Medici, etiam in bisce febribus, ab aromaticis, & piperatis omnino esse abstinentem; cum sepe obseruatn sit, has lentes febres, quandoque in acutas, & inflammatiorias facile mutari, præsertim in siccis, & biliosis temperamentis, etiam cum vita discri mine: Nibilominns apud vulgum, nil hac methodo frequentius, licet effectu ut plurimum ca reat. Neque potionis calidæ, vel calida ipsa discreta manu exhibita, omnino sunt, deneganda, ut decoctum Herba Thè, Ligni Guajaci, aliorumque vel vinum generosum, quia frigus, & grotantibus nimis molestum, temperant, & brevius faciunt. Fertur nonnullos per Annum, & ultra, aliqua febre lenta vexatos, a larga vini potionе faciliter rassisse.

Nervos enim & musculos caliditate sua vehemen-
ter roborat, & in eis residentem materiam con-
sumit. Hinc est quod lib. 3. cap. 1. Macer in
hunc modum cecinerit:

*Quodque mouere solet, frigus, periodica febris
Compescit, febris si sumitur ante tremorem.*

Quod 2. Canon. cap. 556. iis verbis Avicenna
innuere etiam voluit, inquiens: Fricando, fit in-
undatio ex ipso, cum unguento, & confert rigori.
Eiusque rei exempla sunt apud eundem 1. 4. trac.
2. cap. 12 Et haec certe facultates, non albo tan-
tum piperi, sed & reliquis quoque generibus con-
veniunt. Liberalior piperis usus, quemadmodum
est apud Aristotelem Sect. 1. problemate 44. urin-
as prolicit, parcior autem, alvum dejicit: e
contrario vero scammonia. Piper caliginem, quae
oculis obversatur, absterget. Serpentium morsibus
auxiliatur. Anginae, eo, & melle convenienter pe-
runguntur: Cum uva passa manducatum, pituitam
a capite elicit. Strumas cum pice discutit. Viti-
ligines ex nitro emaculat. Plura Plinius libro
duodecimo capite septimo, & Serapion capite
735. de simplic. medic. facult.

C A P. LXXVI.

• DE GRAVITATE AUDITUS.

ET mox post escam dormire, nimisque moveri,
Ita gravare solent auditus, ebrietasque.

Hic: tria recensentur, quibus **auditus** prægravari solet.

PRIMUM, cibus, quem somnus statim excipit, & maxime quidem, si ventriculus eo distensus fuerit. Hic enim concoctionem impedit, & cruditates gignit. Ex inconcoctionis vero, ac crudis in ventriculo cibis, viscosi, crassi, & flatuosi suscitantur summi: qui, in caput sublati; cum exitum non inveniant, auditorios obstruunt meatus, auditumque gravant (1). De hoc nonnihil etiam supra cap. 3.

SECUNDUM, motus, sive labor vehementior, illico post ingestum cibum suscepimus. Cujus causam Galenus in commentario περὶ εὐχυνίας, τὰς νεοεργασίας capit. 5. hanc esse tradit. Nam sicuti, inquit, bona valetudini, ante cibum exercitatio, maximum adfert commodum, sic qualis-

[1] *De his suis* Tom. I. pag. 117. n. 12.

cunque, sumpto cibo, motus, nexus (2) admodum est. Alimentum enim ex ventre, ante concoctionem, in diversas corporis partes distribuitur, propereaque crudi humoris copia per venas aggeratur. Unde crassi, etiam, ac flatuosi spiritus sursum elati, meatus auditorios obturant. Idem quoque lib. 6. de sanitate tuenda cap. 8. iis testatur verbis. Non leve incommodum, nonnullis accidit, cum repleti cibo se exercitant. Nonnullis enim, & caput impletur vaporibus, & in jecinore, aut ponderis sensus, aut distentionis, aut utriusque percipitur. Et lib. 1. cap. 9. de aliment. facult. Carnes inquit, inanitæ, rapiunt ex ventre succum non modo semicoctum; sed nonnunquam etiam omnino crudum, atque incoctum, cum cibo sumpto, operibus sese reddiderint: ob eamque causam iti, gravissimis morbis postea prehenduntur, & ante senectam intereunt.

Stare tamen post comedionem, vel suaviter deambulare, quo cibus ad fundum descendat ventriculi, multum expedit, & confort, ob bonam ciborum concoctionem. Idque, vulgato etiam hos comprobatur versiculo:

Post caenam stabis, aut passus mille meabis.

TERTIUM, ebrietas. Nam ex calidi vini temperatura, multi omnino vapores, ac fumi, ad auditus ὄγκον prompte deforuntur, qui, cum

¶ (2) Quare crebrior motus, statim post absumptum cibum, nocere possit, pag. 108. num. 8. primi Temi cibum est.

exitum non inteniant, spiritum ejus infustum, perturbant, & audierdi difficultatem, [3] Græcis βαρηκοιαν, και δυσηκοιαν appellatam, pariunt. Neque vero auditui solim; sed visui quoque, ac reliquis sensuum instrumentis omnibus, ebrietas nocet, quemadmodum p. 3. cap. 2. Avicenna, iis testatur verbis: Ex his quidem, quæ nocent auri, & reliquis sensibus, sunt, naufragia latietas, & repletio, & propriæ somnis super repletionem. In nonnullis exemplaribus, hie etiam versus adscriptus habetur:

Balnea, sol, vomitus, adfert, repletio, clamor.

Nec male quidem; siquidem, & hæc auditum gravare, & aurium sonitus generare 4. 3. cap. II. auctor est Avicenna. Oportet, inquietos, ut omnes isti vitent solem, balneum, motum labiotolum, vomitum, clamorem, coitum, & repletionem, & ut leciant naturas suas.

[3] *Vini Spiritus caput attollunt, & hebetatem faciunt, stuporem, hebetudinem, & alia symptomata.* Probatum est pariter pag. 196. n. 16. Tom. I. ventriculum, & omnia vasa, a vini usu roborari, & sanguinem ad caput pelli, & ejus vasa impleri, plusquam eorum capacitas postulat. Hinc auditus gravis, sonitus, tinnitus, & similia, & vasorum distractione, & majori sanguinis celeritate. Ab eadem causa oculi ipsi caligant, nimio sanguine, suffusi. Hac eadem symptomata ab alia quoque causa recognoscuntur. Vid. pag. 50. n. 11. Tom. I.

C A P. LXXVII.

DE TINNITU, SIVE SONITU AURIUM.

Motus, longa fames, vomitus, per-
cussio, casus,
Ebrietas, frigus, tinnitus causat in
aure.

Septem, hoc in loco, enumeraunt sonitus, sive
tinnitus aurium causæ.

PRIMA, motus, immoderatio scilicet. Hu-
mores enim, & spiritus, vehementiore, atque inor-
dinato corporis motu concitati, crassos, ventolos-
que generant flatus, quibus sursuam vergentibus,
cum facilis non pateat exitus, tinnitus (1) excita-

T (1) Praeter sanguinem maiori celeritate ad
caput adpulsum, ut in violentiori mctu accidere
solet, aliave simili causa, nil amplius videtur
ad illud, per vasa pervenire pessè. Cum revera ad
tinnitus excitandum satis sufficiat major sangui-
nis adfluxus, & celeritas ad capitis vasa, qui
nimis distracta, ipsos auris molles nervos, fere ad
convulsione usque, tendunt, & irritant. Turgescere
enim bac vasa, non quia sanguis p̄ ea adiectus
regredi negqueat; nam continuo in medullam obtun-

tpr. Ac plurimum sanguis ob ventosi fatus in auditorio meatu commotionem, nasci solet.

SECUNDA, fames, sive longior, ultra consuetam edendi horam, abstinentia. (2) Cujus Avic. 4. 3. cap. 9. hanc tradit esse causam: Nempe, quod humores, per corporis molem dispersi, ac quiescentes, longiore fame exagitentur. Natura enim, cibo, in quem iugat destituta, ad humores convertitur, eosque resolvit, & commovet.

TERTIA, vomitus violentus, & multus. (3)

gatam & in alios nervos, cerebri substantia evanescatur, variis dicata usibus; sed quia sub vehementiori motu, inter adfluxum, & refluxum nulla est proportio, plus enim sanguinis ad caput fertur per arterias, quam succus nerveus ab Encephalo ad partes fluit. Vid. pag. 8. n. 1. Tom. I. ubi de nervis.

¶ (2) Ex aäverso propter inediam diu sublatam, deficit vasis definita humorum quantitas, praesertim in capite, ob situm erectum, qui, artus inferiores turgere facit, dum caput exinanitur, cuius vase, ex aliqua parte inania collapsa, decidunt, & membrana timpani cum ejus corda flaccescit. Hinc hebes auditus, cum gravi sonitu, & murmur, quia adversus radios sonoros, nullo modo renititur.

¶ [3] A conatis cerebrioviis, qui vomitum comitantur, contenta capitis, nimio humorgravantur. Sub ipsis enim conatis, ventriculus sursum elevatur, & pulmones comprimit, cavitatemque

In hoc enim motus accedit vehementior, quo humores exagitati, sursum ad caput feruntur, quo fit, ut oculi nonnumquam, ac facies rubescant, visusque debilitetur; nonnumquam vero vapores, ac ventosi flatus, ad auditorium pertingant organum, tinnitusque excitent.

QUARTA, progressa plaga, sive percussio sphærulez capitis, & maxime, qua parte aures sitæ sunt. Innato enim auditus aeris, vehementius inde exagitato, spiritus accedit. Siquidem membro aliquo læso, quemadmodum in lib. de renum (4) affect. dignot. & curat. cap. 12. Galenus

eius arctat: quo casu arteria pulmonalis a dextero cordis ventriculo egressa, in angustatum pulmonem nequit exonerari, neque idem venericulus in arteriam; neque vena cava, & jugulares in ventriculum: Hinc vasa capitis turgent, eo magis, quia per arterias carotides, ad idem caput, sub ipsis vomendi conatibus, fertur sanguis citiori motu, dum minuitur, regressus; & pulmones plus squam par est, expirato aere, contracti persistant, per inspirationem iterum ampliandi, quo facte redit circulatio, & caput continuo depletur.

¶ [4] Per consensum partium solidarum, & praesertim nervi vagi, qui plus, minusve omnia viscera adit. In rerum inflammatione, caput lœditur, delirio, stupore, gravedine, aliisque. & paraphrenitidem deprehendimus, illæso Capite. Idem quoque ab uteri, aliorumque viscerum inflammatione, sequitur.

tentatur, spiritus flatim, & sanguis, qui sunt naturæ vehicula, eo concurrunt: ex quorum deinde commotione tinnitus accidit.

QUINTA, casus; præterim supra caput. Cujus, eadem cum præcedente, ratio est. Quinetiam humores in corpore, ex quolibet casu vehementer exagitantur.

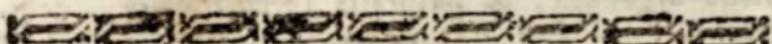
SEXTA, ebrietas, & maxime quidem ex labore vini potu. [5] Inde enim caput sumis repletum ac vaporibus, quibus ad auditorios meatus vergentibus, innatus eorum aer commovetur, & sonitus quidam excitatur.

SEPTIMA, frigus immodicum. Eo enim auditus organum, & naturalis cerebri calor, debilitantur, ut flatuosos generent spiritus, quibus ad aures penetrantibus, tinnitus facile elicetur. Neque ob dietas solum causas; sed ob alias etiam non paucas, sonitus in auribus fiunt, (6) Nempe ob flatuosum spiritum in capite generatum, ac commotum. Ex sonitu saniei, quæ in ipsa fortassis aure genita est: aut ex fervore putis in partibus ejus, aut ex motu vermium, in auditoriis meatis suis numero eveniente, aut, ob humoris, in

¶ (5) *Vid. pag. 196. n. 16. Tom. I., & alibi, ubi fusius de vini effectibus.*

¶ (6) *Frigida, & humida tempestate, insensibilis perspiratio, quæ in Capite uberrima est, aliquo modo intercipitur, unde caput gravatur ab humore retento. & coryzam, surditatem, auditum gravem, & alia patibemata parvum.*

toto corpore ebullientis commotionem: sicut in febribus fere, & paroxysmorum principiis continet: Aut ob superfluam in corpore repletionem: præsertim in capite. Aut ex lenta, & crassa materia in ventosos flatus resoluta: Aliquando, ob pharmacorum auricularium usum, sonitus quidam etiam fiunt. Qui in febribus sonitus fiunt, minime interturbandi suot: ut plurimum enim statim sedantur. Plura Galenus lib. 3. de compositione Pharmacorum secundum locos cap. 1. de sonitu in auribus. Serapion tract. 2. cap. 12. de surditate, & Avicenna loco jam citato.

C A P. LXXVIII.

DE VISUS NOCUMENTIS.

BAlnea, vina, Venus, ventus, piper, allia, fumus,
Porrum cum cæpis, faba, lens, fletusque, sinapi,
Sol, coitusque, ignis, labor, ictus, acuminata, pulvis,
Ista nocent oculis, sed vigilare magis.

Unum, & viginti numero hic referuntur, quænoxiam oculis important. Ac PRIMUM quidem
Bal-

Balneum, idque tam humidum, quam siccum, (1) hos stupha Barbaris, Latinis aereum balneum dicitur: Illud vero Tina vulgo, Latinis Solium appellatur. Duplici porro nomine, utrumque oculis officit. Primum quidem, immodice excalefaciendo, temperaturas eorum destruit. Natura enim, velut supra ostendimus, frigidi sunt, & aquei, Deinde vero tenuiores humiditates, quibus visivisi, rique ignei temperantur, refocillanturque spiritus, resolvit, & exsiccat. Atque hinc adeo prope Rheum, ubi plurimus, utriusque balnei, usus est, non pauci passim occurunt cæci, quemadmodum in Hollandia, ob inordinatam viectus rationem, multi leprosi.

SECUNDUM, vinum; (2) & maxime quidem, si immodice bibatur. Cum enim, caput, ut sapienter

¶ (1) *Balneum frigidiusculum universam corporis peripheriam comprimens, ad caput majori copia sanguinem urget.* Vid. pag. 53. n. 12. Tom. I. non repugnat oculos ophtalmia gravare: In Balneo aereo, sive stupha et nimum calorem, & minerales vapores, sanguis, & humores omnes rarefiunt, aucta globotorum elasticitate, veluti a plethora ad vasa, que ita distracta, praesertim lymphatica, sanguinem vibrum admittunt, unde inflammatio per errorem loci, in albuginea oculorum tunica, familiarissima. Idem pariter ab infestatione, fumo, vini abuso, sanguinis crasim laidente.

¶ (2) Vid. pag. 252. n. 4. Tom. I.
Tom. III.

jam dictum est, vaporibus, ac fumis repleat, non oculos tantum, ac visum; sed reliquas etiam sensus omnes, immoderatione usu, hebetare putandum est.

TERTIUM, Venus, [3] immodica scilicet; hanc enim obtundere oculorum aciem, Medici omnes uno ore praedicant. Cujus causam, Petrus Apollensis Sectione 4. problematum Aristotelis, comment. 3. hanc esse tradit: Nempe quod coitus auferatur id, quod commodum est oculis; humili-

T(3) Capite I. n. 1. Tom. I. probatum est, partes, & organa corporis nostri, continuo, & perenni exercitio desinata, majori copia succi nervae indigere, ut proprio munere fungi possint. Hic idem nervorum succus, sub ipso exercitio totus evanescit, non secus ac, perspirabile sanctorianum, vel minima ejus pars, tantuna per venas absorbentes, sanguini, atque ex hoc, cerebro restituitur. Liquidet ergo ex probatis, in veneris immoderato exercitio, una cum semine, magnam succi nervae copiam de corpore demiri, aliis fortasse usibus dicatam; cum iam ex Boerhaavio coropertum habeamus, in ecitu, non non solum semen, sed & lympham nerveam effundi ab ipsis nervis, qui patulo osculo, in testes, vesiculos seminales, & in ductus deferentes, fortasse biant, unde ab excedentii veneris usu, paralysis, tremores, tabes dorsalis, & marmasmus. Quid mirum ergo, si oculi ipsi, variis egritudinibus afficiantur, nervis iam arescatis, & humoribus exsiccatis?

dum scilicet aqueum, & subtile, quo spiritus fulciuntur visvi. Oculus enim, ut lib. 5. cap. 1. de generatione animalium, & alibi saepius Aristoteles adseruit, humidus est, & de natura aquæ. Jam vero evulsis, atque evacuatis humidis, partes superiores necessario exsiccantur. Quo sit, ut oculi, qui humiditate vigent, a sua decedant natura, hebetioresque fiant. Merito autem humiditate vigent; nisi enim ea sustentarentur, per igneos facile spiritus, qui in frequenti sunt motione, exarcerent. Atque hinc sane constat, superiores partes, immoderato concubitu, plus justo exsiccari, visusque aciem hebetari: Humores enim deorum trahuntur.

QUARTUM. Ventus, & præcipue Austrinus: De quo sedt. 3. apha. 5. Hipp. Noti inquit, ξρυῖνοι, ἀχληῶδες, παρθέκοι hoc est, Austris auditum gravantes caliginosi caput gravantes, torpidi, dissolventes. [4] Auster enim natura calidus, & humidus est, ac magna ex parte pluvias, &

T (4) Probatum fuit pag. 125., & 126. n.
5. Tom. I. frigida, & secca tempestate, insensibilem perspirationem intendi; secus vero, spirantibus austris, aer fit burridus, levis, vaporosus, perspirationi omnino inimicus; Ideo eo tempore, corpore ponderosiores nos, ipsi deprehendimus, graves, torpidos, exercitationibus cunctis ineptos; digestio difficilis, appetitus imminentus, catarrbus, capitis gravedo, & alia hujuscemodi sequuntur. De reliquis alibi jam satis.

tempestates adfert, quare etiam την πονηρίαν
δργανα αποσβέννυσι quemadmodum Philotheus
ait, idest, sensuum instrumenta implet,
& obtundit. Cæterum vox ἀχληθεστ bifariam
interpretari potest. Primum, ut ad au-
stros ipsos referatur, qui caliginem aeris efficiunt.
Iis enim flantibus, aer fit turbidus, crassus, ca-
liginosus, & tenebrosus. Secundo, ut ad oculos
ipsos, potius hæc vox referatur, qui flantibus au-
stris, caliginosi redduntur, mirusque acute vident.
Ut enim reliqua omnia sensuum instrumenta, non
satis probe suo funguntur munere, sic etiam oculi
ipsi, ab auctro caliginem quamdam contrahunt.
Lege Galenum commentario 1. in 1. epidem.
Stat. 1. aphor. 8.

QUINTUM, piper: Hoc enim cum impen-
sius exsiccat, acres omnino vapores, frequenti elu-
generat, qui ubi ad caput ascenderint, oculos
mordicant, & exsiccant.

SEXTVM, Allium: quod acrimonia sua, &
vaporibus, quibus caput replet, oculos offendit.
Supra cap. 13.

SEPTIMUM, fumus: qui certe, quod morda-
cissimus sit, nimiumque exsiccat, infestissimus est
oculis. Aristotele problem. 22. Sect. 3 f. teste.

OCTAVUM, porrum: hinc enim crassi, ac
melancholici generantur fumi, qui sursum elati,
oculorum aciem hebetem faciunt, si quis eo fre-
quentius utatur. Supra cap. 13.

NONUM, Cepæ: horum namque esu, acres
similiter ad caput submittuntur fumi, qui non vi-
sum tantum; sed ut quidam velunt, rationalem

etiam animæ partem lœdunt: Simeon Sethi in Syntag.

DECIMUM, faba: [5] flatuosum enim, crassum.

¶ [5] *Omnia Leguminia tempore digestionis aetatem dant elasticum, unde status &c. Vid. pag. 109. n. 5. Tom. I.* Haec eadem, quia nimia partium tenacitate praestant, sibi, quam reliqui cibi digeruntur, & tumorem classum pariter, & lentum generant, qui in longa, & diuturna circuлатione, sub viribus pressoriis omnium machinarum, numquam, vel raro attenuatur, vel saltat in quotidiano exercitio, & cerebro labore, ut in oratoribus, aliisque. Num vero ingenii hebetudo, a continuo leguminum esu, num a vita dura, & laboriosa sit recognoscenda: incertum. Videlur autem, utramque causam, ad eam inducendam concurrere, inevitabili necessitate: nam in assiduo labore, spiritus nervi, & sanguinis subtilior pars evanescit, a perenni exercitatione muscularum, & cerebrum exhauditur, solidæ partes, & vasa minima precipue, occallescent. Duriora pariter alimenta, rudiorem quoque alimoniam suppeditant, que promptiores, & alacriores spiritus, nullo modo producere possunt pro ingenii, & functionum animalium promptitudine, & sublimitate. Accedit tandem his causis hominum oscititia, qui, vel quia agris colendis, & aliis duris exercitiis sunt destinati ad vitam substantandam; vel quia piget, toto vite decursu, studio, & seriis lucubrationibus operam dare, & interim, sibi inutiles, atque Reipublicæ inoperosi vivunt.

que , & melancholicum generat fumum , qui horrenda , & terribilia parit somnia , mentem perturbat , ingeniique aciem obtundit , & spiritus vivos obtenebrat . Galen . lib . 1 . de alim . fac . cap . 26 . & Simeon Sethi in Synt .

UNDECIMUM , lens : Ea visum integrum , & inculpatum hebetat , ipsum immoderate exsiccans . Galen . lib . 1 . de aliment . facil . cap . 25 .

DUODECIMUM , fletus : [6] præsertim immodicūs : Hic enim , cum cœtetricem oculorum facultatem imbecilliorem reddat , visum vehementer oblaedit , & sanam oculorum aciem , nimio plus siccando , hebetat .

DECIMUM TERTIUM , sinapi : quod acrimonia sua visum efficit debiliorem .

DECIMUM QUARTUM , conspectus Solis : [7] Et hoc quidem , ob excellentem ejus

T (6) Adfluunt humores ad oculos , majori quantitate , quam par est , & vasa minima , Tunicae adnatae , ita distenduntur , & relaxantur , ut etiam sanguinem rubrum admittant ; hinc ophtalmia , & fortasse aliæ oculorum agritudines . Pupilla ipsa a dilatatis vastis circumpositis angustatur ; & lens crystallina , a nimio humorum affluxu , obstrui potest . Nam post nimium fletum , oculi turgent , rubent , & caligant . Eadem pariter symptoma a fumo experimur , qui oculos ad involuntarium fletum cogit , & similes effectus parit .

T (7) Radii solares , directe oculos ferientes , crebriori stimulo Pupillam lassessunt ad convulsio-

splendorem, ac nitorem, quibus visum destrui, manifesta constat experientia, & ratione. Seosibilium enim exuperationes, ut lib. 2. de anima cap. 12. Aristoteles adstruit, sensuum instrumenta corruptunt. Quod quidem Galenus etiam lib. 10. de usu part. cap. 3. in hunc modum scribebat adprobat: Solem ipsum, inquiens, si quis oculis inconvenientibus velit intueri, oculos celeriter, perdet: multique, in Solis defectibus, cum eum affectum, qui Soli acciderat, planius nosse cuperent, fixis oculis Solem intuentes, imprudentes, proflus fuerunt obcaecati. At enim, per nivem iter facere, quam oculis sit peraciosum, si minus Xenophonti credis, experientia tibi discere id licet. Sin vero naturalius quidpiam audire sustines, ubi ellychnium ardens, aut aliam quamvis flammam in sole luculento constitueris, cernes eam protinus marcescere, atque etiam si prope quamlibet flammatum magnam, ellychnium posueris, vel aliam quamvis flammatum minorem, repente extinguetur: cum, quæ minor lux est, a majora vincatur semper, ac dissipetur. Lege eundem etiam lib. 1. de causis symptom. cap. 6.

nem usque, que nimis constricta, nequit iterum ampliari, vel saltē difficile, postea vero in parvali sin incidere potest, propter sublatam convulsione; Nervi optici, acriter quoque, a vividiiori lumine feriuntur cum doloris sensu, qui Capiti pariter communicatur. Hinc præter reliquas oculorum affectiones, inevitabilis sequitur Ophthalmia.

DECIMUM QUINTUM, Coitus. (8) & maxime quidem, intempestives, ac immoderatior. Hunc enim paulo ante, capiti, oculis, omnibusque sensuum instrumentis, plurimum nocere ostendimus.

DECIMUM SEXTUM, Ignis; Cujus frequens inspectio, & splendor, vehementer exsiccat oculos, visumque debilitat. [9] Quo fit, ut fabri ferrarii, & quicunque artes suas, quibus, se, suisque sustentant, ad ignem exerceant, rubros fere, & debiles habeant oculos.

DECIMUM SEPTIMUM, Labor: immodicus scilicet. Is enim sanguinem efficit sicciorum, sicut etiam reliquum corpus. Siccitas autem, totam cutem indurat, atque adeo, etiam eam, qua pupilla integritur. Itaque vis illa conspicendi cooperitur, & delitescit. Aristoteles problem. 14. sectione 31.

DECIMUM OCTAVUM, Ictus, sive per-

¶ [8] *De Morbis a coitu nimio num. 3. di-
stum fuit.*

¶ [9] Omnes humores, & ipse sanguis, insolatione, motu nimio, aestuatione, alii sive causis rarescit, & licet etiamsi vasa relaxentur, nihilominus plenoram ad vasa inducunt, & globuli rubri in lymphatica transeunt; quapropter ophtalmiam oculorum producunt, nullo modo sanabilem, quia causa semper eadem persistit, usquedum exilissima Tunicæ albagineæ vasa, varicosa sunt, & occulentes.

cuffio capitis, & maxime quidem, qua parte
oculi sunt. Cum enim, sanguis inde, sicuti p̄r-
cedenti capite ostendimus, ad oculos rapiatur,
accidit, ut spiritus visivi perturbentur, adeoque
visus, ob id debilitetur, & apostema nonnullam
generetur.

DECIMUM NONUM, nimius acrum re-
rum usus: cuiusmodi falsamenta nonnulla exi-
stunt, quae humorum acrimonia oculos obtundunt.

VIGESIMUM PULVIS, pulvis, sive ambulatio per
loca pulverulenta: pulvis enim ad oculos pertin-
gens, visum maxime obscurat.

VIGESIMUMPRIMUM, immodicæ vigiliæ,
quæ non oculos tantum; sed totum etiam corpo-
ris habitum impensius exsiccant, & extabefaciunt.

AD HÆC, nocet oculis quælibet repletio, &
quicquid naturam exsiccat, quicquid item fanguinem
conturbat, sive ex rebus sit falsis, sive acribus,
sive etiam aliis, & omnis ebrietas. Vomi-
tus, medio quedam modo se habet: confert enim
quatenus ventriculum expurgat, nocet vero, qua-
tenus cerebro insidentes materias commovet, ade-
que oculos desluere facit. (10) Quod si necessa-

(10) Hebetant oculi quandoque, ab humo-
rum cacochymia, qua, ipsi oculorum humores in-
farciuntur, unde opacitas, variisque morbi, &
etiam catarracta. Hinc in primo morborum appa-
ratu omnes peritiores Medici, validiora purgantia
consulunt, Phrysanam, decoctiones ex salsa paril-
da, cortice ligni sancti, & alia similia: præter

rius fuerit, cum facilitate, a sumpto cibo, provocandus est. Somnus quoque superfluus, qui que repletionem mox subsequitur, infestus admodum est oculis. Sic quoque copiola sanguinis detractio. Potissimum vero, quæ per frequentem cucurbitularum affixionem celebratur. Plura Avicenna 3. 3. tract. 1. cap. 5. & 3. 3. tract. 4. cap. 4.

C A P. LXXIX.

DE CORROBORANTIBUS VISUM.

Foeniculus, verbena, rosa, & chelidonia, ruta.

Subveniunt oculis, dira caligine pressis. Nam ex istis aqua fit, quæ lumina reddit acuta.

Quinque hoc loco recensentur herbæ, quarum succo, & stillatatio liquore, sive aqua, vitus reficitur, ac recreatur.

PRIMA, fœniculus: [1] succus namque, e caule, & foliis expressus, sive distillatus, quemadmodum lib. 3. ad Almans. cap. 47. Rhazes te-

fonticulos, qui humorem redundantem quotidie edificant, una cum impuritatibus.

T (1) De fœniculi utilitate, vide erga in Cap. 49. n. 1. dicta sunt.

statur, & nos supra cap. 49. abunde ostendimus, ad excitandam oculorum aciem præstantissimus habetur.

SECUNDA, Verbena, sive Verbenaca: περιστεφεων, καὶ πρεβοταχεῖς Græci, Germani vero *Vercriuyt* vocant. Hujus stillatitius liquor, semel aut bis, oculis quotidie admotus, ipsorum vitiis mederi perhibetur. Qua ratione, oculorum remediis plurimum misceri solet. Semen ejus, ut in Pandectis Sylvaticus refert, cum succo fœniculi impositum, oculos emundat.

TERTIA, rosa: cuius aqua, refrigerando, & abstergendo oculorum potissimum fluxiones (2) cohibet, animalemque spiritum, ac visum corroborat. Succus recentibus foliis expressus, Dioscoridi lib. I. cap. 12. ad oculorum circumlitiones reconditur.

QUARTA, chelidonia: Hujus succus claritati oculorum utilissimus est, quemadmodum, satis, superque ostendimus supra cap. 71.

QUINTA, ruta: herba vulgo cognita, quæ visus aciem exsiccat, gravesque oculorum dolores

¶ (2) Tans aqua stillatitia, quam succus, plus minusve, verbene, & Rosarum albarum, virtutem refrigerantem præferunt; unde in oculorum inflammatione, in dolore capitis, parti affectis admotas, per linteal madida, calorem a nimio sanguinis astu, & dolorem sedant. De chelidonia idem affirmandum est; De Ruta in Cap. 13. n. 7.
Tom. I.

emplasti modo imposita cum polenta mitigat.
Plura supra capite 61.

C A P. LXXX.

DE DOLORE DENTIUM SEDANDO.

Sic dentes serva, porrorum collige
grana.

Ure cum hyoscyamo simul, & Thure
decenter.

Sic per chonion, & funum cape, dente
remotum.

Remedium, hoc in loco, traditur efficacissimum,
ad sedandum dentis, ex erosione, dolorem. Quod
constat, seminis hyoscyami albi, & porri singulo-
rum partib. 4. & seminis cepæ partib. 2. & semiſ
Primum, optime præmundato dente, semina simul
comburantur, exurgentemque hinc fumum Æger
admittat, infundibulo adhibito ad affectum den-
tem. Lege de hoc plura apud Aeginetam lib. 3.
cap. 26. Aetium lib. 8. cap. 33. Avic. 7. 3.
cap. 19. & Mesuen de ægritudinibus oris, titu-
lo, de vermibus dentium, & Rosam Anglicam
cap. de dolore dentium. Hyoscyami (1) natura est

T [1] In ejus radice, ac seminibus, vim nra

et *σύρων*, quæ doloris levamentum, adeo præstat, ut vix percipi quidem amplius possit. Fumus vero seminum porri, atque cepæ, Avic. i. Can., cap. 547. teste, accommodatissimus est, necandis, ejiciendisque vermibus, qui in erosis nonnumquam dentibus intolerabiles cruciatæ excitant. *Hyoscyamus*, ut in lib. 4. cap. 64. a Dioscor. describitur, frutex est, caules emittens crassos, folia lata, oblonga, divisa, nigra, hirsuta: flores e latere caulis ordine prodeunt; tamquam punicorum cytini, scutulis septi, seminum plenis, ut papaveris, Germanice *Bilsencruy*. Gallice, *Iusquame*. Hisp. *Veleno*, ἐριχμετὸς οξεῖανθείται οδοντάλγειας ἐστὶ διαχλυσμός id est radice ejus in acetum elixa, utiliter

coticam, stupefactivam, vel saltem hypnoticam recognoscimus, doloribus sedandis utilissimam, quo-
ties vero, dentium dolon ab acrimonia scorbutica, erosionem producente, causam recognoscit, omnia
acria specifica, licet dolorem tempererent, humores
vero ulterius exasperant, & scorbutum intendunt.
Talia sunt semina porrorum, & cœparum, quo-
rum loco, temperantia, sunt adhibenda, ut aqua
florum sambuci, rosarum albarum, addito lacte,
vel etiam aceto generoso; in alkalina acrimoniam
presentim. Verum si necessitas urgeat, hisce spe-
cificis concessis, ad dulcificantia, continuo est de-
veniendum. Verum hujusmodi dolores per medica-
menta interea sunt curanda, quæ integrum hu-
morum massam, in qua scorbutus consistit, possit
temperare;

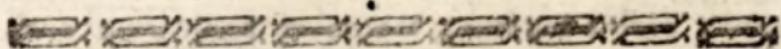
in dolore dentes colluuntur. Quod Macer etiam lib. 2. cap. 35. hisce versibus confirmat:

Ore, diu tepidum, si continetur acetum,

Quo sint decoctæ radices illius herbae,

Dicitur immodicum dentis pasare dolorem.

Porro κονιος, quod in embuti locum substituimus, ~~κονιος~~ της κονιος diminutivum est, & significat infundibulum.

C A P. LXXXI.

DE RAUCEDINE VOCIS.

NUX, oleum, capitisque frigus, angillaque, potus, Ac pomum crudum, faciunt hominem fore raucum.

Sex causæ raucedinis, hic recensentur.

PRIMA, Nux: ea enim cum vehementer exsiccat, vocem exasperat, [i] gruumque clangoribus similem efficit.

[i] Non videtur, nuces vocem exasperare posse, quia oleum, quod magna copia continent, asperos humores involvit, & innoxios efficit, nec non fibras rigidas emollit, & relaxat, uti ossa oleosa solent. In dolentissima pleuricide, oleum

SECUNDA, Oleum: & maxime quidem, quod ex immaturis⁽²⁾ olivis exprimitur. Hujus enim glutinosa quedam pars, dum in ore continetur, ad asperam delabitur arteriam, ipsamque, diutule inkærendo, stringit, & exasperat. Omne præterea

ex Amygdalis recens pressum, cum juleb de pomis precipiunt Medici fere omnes, præsentim in statu cruditatis, quando nempe, fibra nimis rigidæ suppurationi resistunt. Vocis insuavitas, potius a debilitate, ab oleo ipso enata, est recognoscenda, quando nempe larynx, plus justo relaxata, per ampliorem biatum, aerem dimittit, & raucam vocem edic, quam bassum vocant, atque vox omnino evanescit, quamprimum rima glottidis, ita ampliatur, ut asperæ arteriæ æqualis fiat. Hic enim effectus raro, aut numquam deprehenditur a Nucibus, et si magna copia ingestis; potius vero ab alia prorsus causa est repetendus, vel saltem, quando eorum oleum rancescit, & stomachi, atque gulæ molestissimum ardorem ad fert.

(2) Omnibus, experientia jam compertum est, oleum ab olivis acerbis elicium, facilius digeri, quam ab exsiccatis, & maturationem adeptis; præsertim diu asservatis. Eo enim tempore quiete, & calore rancescunt, & oleum pariter dant rancidum, quod, calore ventriculi, in rancidum austerrum abit, digestionis vires, & biliis vim deludens, quæ, specifica fere virtute, omnia adiposam cum aqua perfæctissime miscet, pro cœrdiori digestione.

oleum in biliosis corporibus prompte accenditur, quare, vocalem s^ep^e arteriam, ipsis exasperat, raucedinemque parit. Quod oleo attribuitur hoc in loco, id ipsum etiam de caryino, quod e nucibus conficitur juglandibus, intelligi potest.

TERTIA, frigus capitis: Ipsum enim caput comprimit, ac stringit: (3) quo sit, ut humores

(3) Licet aer frigidus, & siccus perspirationem intendat, nibilominus nimis excedens, & intensior, fluidiori humorum parte difflata, reliquo densat, unde omnes catharri species, propter stasis in vasis minimis enatae. Hec enim in capitib^m membranis, in quibus stases facilime accidunt, copiosissimae sunt, & praesertim in pia matre, que omnium nervorum thecam constituit: Hinc humor hic crassus, & spissus gradatim fluit per tenuissima vasa thecam nervorum, ad corporis partes, ad Gulam, pulmonem, stomachum, artus omnes, & varias Catharri species iisdem partibus adfert nimirum Gula anginam, Pulmonios catbarrum raucedinem, Tussim, & similia; stomacho nauiscam. & innappetentiam, artubus dolores. Facte ergo intelligitur, quare catbarrus difficile curari possit, & omnia spernat efficacissima remedia, nam causa materialis, longe satis a sanguinis circulatione distat, ideo tardissimo motu incedit, ægre pariter renovatur. Hujusmodi quoque stases in reliquis vasis lymphaticis arteriosis evenire solent, febre quandoque comitante, cuius ope facile solventur, sudore, perspiratione, vel alia quavis evacuatione exumpente: Nam adiuncto sanguinis qui

qui sunt in cerebro, deorsum ad asperam arteriam desfluant, eamque immodeice humectando, raucedinem excitent.

QUARTA, anguilla: De ea satis supra cap. 31. dictum est.

QUINTA, potus: nimius scilicet, & maxime quidem, si instante nocte, atque hora somni exhibeat. Asperam enim arteriam, immodece rigat, & humectat: quæ, ex medicorum omnium sententia, potissima rauicitatis causa est (4).

SEXTA, pomum crudum: quo nomine, quilibet fructus crudi intelligendi, hoc in loco veniunt. Quatenus enim crudi existunt, phlegmatis generant multitudinem. Quod si immaturi præterea, ac styptici (5) uerint, fauces exasperant, raucedinemque pariunt. Plures causas rauicitatis enumerat Avicenna, 10. 3. Tract. 2. cap. 1.

motu, & circulatione, obſtaculis ablatis, omnes excretiones intenduntur.

¶ (4) Placide dormientibus, perspiratio insensibilis speditior, & copiosior est, a validiori cordis, & arteriarum momento excitata; nulloque muscularum metu opitulante, qui quandoque, aquabitem turbat, uberrimam minuit, vim vitalem nempe distractendo, pro voluntatis necessitate, Ideo per aquæ potionem, praesertim non adhuc peræta digestione, supprimitur perspiratio, & catbarri facile invadunt.

¶ (5) Fruſus omnes acerbi fauces constipant, & larincis musculos tendunt, & indurant, variis, vocem modulandi modis destinatos, hinc vocis insuavitas, rauedo &c.

C A P. LXXXIL

RHEUMATIS REMEDIA.

Ejuna , vigila , caleas dape , tuque
labora ,

Inspira calidum , modicum bibe , compri-
nac flatum .

Hæc bene tu serva , si vis depellere
rheuma .

Si fluat ad pectus , dicatur rheunia , ca-
tarrhus :

Si ad fauces , bronchos , si ad nareis ,
esto coryza .

Hic septem enumerantur rheumatis remedia .

PRIMUM , fames , sive (1) jejunium , per hoc

(1) Omnes morbi , qui a quacumque repletione fiunt , sive per errores in vistu ; sive per aliquam suppressam evacuationem sensibilem , ac insensibilem , facilius per solam abstinentiam , quam per validiora remedia curanter . Tum quia omnes Macbinæ pressoriæ , in statu inanitionis , totis vi-ribus , indigenis humoribus applicantur , pro eorum perfectiori digestione ; tum quia non alimenti pen-

enion, ipsius consumitur materia. Fames enim, ut aphor. 59. libr. 7. Hippocrates adserit, corpora exsiccat. Et hoc quidem ex accidenti. Nam cum famescimus, si in fame perseveremus, naturalis calor, qui numquam cessat, paulo, in quod agat, destitutus, carnium humiditatem exsiccat. Quare, rheumatis quoque materiam concoquendo, ac diffando consumit.

SECUNDUM, (2) vigiliæ: quæ, & ipsæ sūndē cum totum corporis habetum, quemadmodum lib. 7. cap. 6. methodi medend. & comment. 28. lib. aphor. Galenus restatur, sufficienter exsiccat, rheumatis etiam causam, nempe cerebri humiditates, necessario consumunt, vaporumq; copiam ad caput transmitti prohibent.

TERTIUM, cibi calidi: presertim si (3)a fri-

ria, evacuationes omnes non cessant, unde dum nil de novo corpori apponitur, continuo de ipso corpore aliquid secedit, quod ab ipsa morbi causa, plus, quam a sanis humoribus aufertur.

¶ (2) Probatum est, tempore somni, omnes digestiones, cite perfici, & perspirationem pariter augeri. Pag. 85, 86 num. 18 Tom. I. Dicendum ergo est, sub somno, omnes humores lenios, qui cujuscumque Catharri causam constituunt, discuti, attenuari, & tandem expelli; vigilie autem ideo corpus exsiccare videntur, quia crudos generant humores, pro vita necessitate ita prorsus ineptos, ut aliquando, a tali cruditate; non solum catharri, sed etiam pejora mala producantur.

¶ (3) Ad aucta humorum densitate a quacum-

gida materia p̄ēōμ̄z initium duxerit . Eam enim cibi calidi concoquunt, ac maturant.

QUARTUM, labor : Hic enim, sicuti lib. 2. de dieta Hipp. adserit , suapte natura superflua demit . Cujus deinde hanc adfert caulam : nempe quod corpus siccet . Corpora enim laborantium calefiunt, quibus calefactis attenuatur, & depurgatur id, quod in ipsis superfluum est: sed revera hoc est, quia calor ille exsiccat .

QUINTUM, calidi aeris inspiratio . Et maxime quidem, si ex frigida materia sit rheuma . Ea namque per calidi aeris attractationem, incalefecit, ac maturatur .

SESTUM, moderatio potus . Nam, & hoc, corpora , perinde ac fames, exsiccat: adeoque rheumatis materiam maturando dissipat, atque consumit .

SEPTIMUM, cohibitio , sive retentio spiritus . (4) Ea, frigido potissimum auxiliatur catar-

que causa , minuitur matus, quo imminuto, frigus invadit , per calefacientia tantum tollendum , per frictiones , motus voluntarios , aliosque labores ; Vid. Prælect. academic. Boerhaav. Tom. 3. pag. 316. §. 433. de perspiratione insensibili . „ Motu moderato, & calore mediocri quammaxime adjuvari . . . Nil vero, ei expediendo plus conducere, quam frictiones lenes, diu continuatas . Atque pag. 307. §. 430, . . . Motus corporis exercitatus, ad primum initium levissimi sudoris . . . Cibi solidi, leves, fermentati, non pingues, interpolatis levissimis aromati bus &c.

¶ [4] Nomine spiritus hic intelligenda pulmo-

tho; frigefactas namque pectoris particulas, Actio lib. 8: cap. 54. teste, calefait, materiamque cata-

nis respiratio, non secus, ac perspiratio insensibilis universæ cutis. Expedit enim catharro laborantibus, eundem aerem diutius respirare, qui iisdem, pulmonis humidis, & callis vaporibus refertus, humorum densitatem, aliqui modo solvere potest, a nimio frigore, & dispendi liquidioris partis enatam. Jam calor, frigori dexte opponitur, & effectum omnino contrarium prit, minuendo nempe parium cohaesionem. Ideo Medici, hujuscemodi arcani remedii non ignari, in mrbis pectoris, præcipue inflammatoriis, vapores aquæ tepidæ egrotantibus respirare præcipiunt; Et ne ipsi, sapienti Naturæ instinctu, linteo ori apposit in catharro, aliisque, aerem calidiusculum respirare docemur, iisdem nostris vaporibus repletus. In eodem pariter morbo corpus lectulo, sub naturali calore, fovere maximum est remedium, quia iem aer, etiam calidiusculus, & vapore perspirabili dives, eundem in externo corpore parit effectum, ac respiratio in pulmonibus. Ex Boerhaavie didici, quare simplices tumores, ab applicatione alcujs emplastri, facile solvantur: Idem humor perpirabilis, & calor naturalis, per emplastrum cira cutem retentus, concretos humores, tumorem efformantes, attenuat, solvit, & in circulationem expedit. Verum hæc medendi methodus, sicuti in iujuscemodi morbis, a densitate nempo productis, immopere proficit, ita periculofissima in mrbis puridis esse solet, in qui-

rhi pituitosam, ac frigidam concoquit, dispergit
atq; consumit Gal. lib. 3. c. 3 de sanitate tue-
tis πνέυματος κατοχή, κατάληψις dicitur. His
amplius oportet, ut is, qui catarrhum patitur, ca-
put suum moderato calore continenter soveat, &
a frigore, Boreali præsertim, tueatur: & maxi-
mè quidem post diutinos Austri flatus. Siquidem
caput, ut comment. 12 lib. 3. aphor. Galenus
scriptum reliquit, repletum est, in calida, atque hu-
mida Austria constitutione. Frigus autem Sep-
tentrioñis superveniens, ceu manus quædam ex-
trinseca, capiens, ac premens cerebrum, veluti spon-
giā quamdam, exprimit illam, quæ in ipso con-
tinetur, humiditatem. (5) Hæc vero, delata alias
ad alium locum, iis qui faciles sunt ad pa-
tiendum, multos generat morbos. Minimè tamen,
sub dio, solaribusve radiis nudum exponendum est,
neque ad luculentum ignem, diutius commorando
excalefaciendum. Eo namque modo rheumata augen-
tur. Multam quoque ciborum ingestionem, præser-
tim vaporosorum, ac vini potum fugiat: imò verè
quoad fieri potest, famem, ac sitim toleret. Cavea
etiam a potu aquæ glacialis, ac nivalis. Præterea fu-
pinum cubitum vitet, ne peccans humor, in po-
steriore partem, & dorsalem medullam deferatur

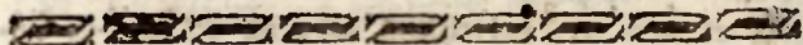
*bus humores, funestam solutionem minantur, pe-
aerem frigidum, & ventilatum protinus corri-
gendarū.*

¶ (5) *Sicuti Cap. 81. num. 3. Tom. 2. di-
Gum est.*

Ea enim pars, quum manifesto careat meatu, quoniam materia excernatur, periculum est, ne ad nervos penetrans, convolutionem, au paralyсин generet. Somnum item fugiat diurnus, quantumcumque potest vigilat: quoniam est radix curae. Hac fere Rhazes libr. 9. cap. 14. ad Almanor. & Avicenna. 5. 3. tract. 1. cap. 13.

Ultimi duo versus differentiam inter catarrhum, bronchon, & coryzam continent. Rheuma autem nomen est generale ad quemlibet materiæ deflumum από τῷ πεζῷ quod est fluo. Ejus species, sive membra sunt, catarrhus, bronchus, & coryza, de quibus supra cap. 3.

Porrò rheumatis generatio, imbrium generationi similis est, quemadmodum libr. 2. de partibus animalium cap. 7. Aristoteles docet. Cum enim ex terra vapor exhalat, efferturque in sublime a calore, ubi supernum aetem subierit frigidum, consistit: denud in aquam, propter refrigerationem convertitur, atque in terram defluit. Fluxiones etiam, sic ex capite oriuntur in iis corporibus, quibus cerebrum frigidius est, quam temperamentum modicum postulet. Cum enim alimentum per venas sursum respirat, ubi excrementum, ob ejus loci vim refrigeratum est, fluxiones punitæ, sanguineique movet. Haec tenus Aristoteles.

C A P. LXXXIII.

DE CURATIONE PISTULÆ.

Auri pigmentum, sulphur, miscere
memento.

His decet apponi calcem, conjunge sa-
poni,

Quatuor hæc misce, commixtis quatuor
iftis,

Fistula curatur, quater ex his, si re-
pleatur.

Medicamentum, hoc in loco, pro fistulæ cura-
tione describitur longe optimum, quod, ut præ-
ter quotidianam experientiam, recentiorum fere
omnium scripta testantur, neminem unquam fe-
sellit. Nempe ut fistulis infundenda collyria, si-
ve penicilla, ex auripigmento, hoc est, arseni-
co, (i) sulphure, calce, & sapone commiscean-

T [i] *Fistula*, ej. *vulcus callosum, sinuosum, a*
vulnere, abscessu, vel a quavis alia, solidæ par-
tis solutione factum, numquam sanabile, nisi callus
ipse, curationem impediens, omnino delectetur, quod
per medicamenta caustica, & erodentia fieri solet.

tur. His enim omnibus, insignis quædam ineſt erodendi, exſiccandi, dilutiendi, abſtergendi, & emundandi facultas: quæ ad fistulæ curationem cum primis neceſſaria eſt.

Auripigmentum, ſive arſenicum, facultatis eſt cauſticæ, ſive urentis, idque tam combuſtum, quam uſtionis experti. Diſcutit, attrahit, erodit, conſumit, & emundat. Cruftas cum vehementi uredine, & violento morbu excitat. Reprimit, quæ excrelcunt, & capillos evellit. Quod vero ſublimatum eſt, cancrum, dupum, eſthiomene, noluntangere, fistulam, & omnes, tales pelli- mos morbos, prima die occidit, & extirpat.

Sulphur, uubtantia tenui eſt, calefaciendi, & iplum vim obtinet, celeriter concoquit, attrahit, detergit, & diſcutit.

Calx omnis, communiter habet fervidam vim, erodit, urit, & ignium modo cruftas inducit. Calx vero in aqua elota, abique morbu deſiccat.

Ea vero, que hoc loco proponuntur attiviora vi- dentur, quam ipſa neceſſitas poſtulet, imo potius veneni naturam emulantur, a quorum applica tione cancrena, eryſipela, convuſiones, & febres mali moris timenda ſunt. Sed prudentiores Chirurgi, tutius agendo, cauſticis longe mitioribus utuntur, veluti ſpiritu Mercurii per ſimplicem attabum, precipitato rubro, vel pro breviori cura, vivo igne enatum callum adurunt, qui eſcherano facit, atque mox prius ſequitur, cum nouæ carniſ producione.

ac si bis, terque, aut amplius abluta fuerit, plane mordacitatis expers constituitur, ac strenue ab que mordacitate exsiccat.

Sapo, qui Græcis etiam σπηνγγυα dicitur, est pingue illud, album, sive nigrum, quo vestes mulierculæ lavant, abstergunt, & emundant. Calefacit quidem, & desiccat; sed reliquis paulo remissius, aptissimus est ad emolliendos tumores in σκιρρού induratos. Q. Serenus Sammonicus prima longa extulit cap. 1.

Attrito sapone, gentus purgare memento.

Porro fistula (quæ Græcis αρετη nominatur) arctus, oblongulque, & callotus est sinus aliquatenus indolens, assidue, & periodice. id est secundum diversa tempora, sive lunationes, uocant, fluens. [2] Hic magna parte, ex abscessibus parum dextre curatis, oritur; sed, & ex aliis nonnumquam ulcerum generibus, ac sinubus perperam curatis nascitur. Hæc autem, nomen ac

¶ (2) Aliquando hæc fistula, per menses, e annos inveterata, emissarii gerit vices, ex quo plus, minusve, pus verum, aut ichorosum fluit relate ad sanguinis cacochimiam, vel humorn lentescentiam, & quantitatem, vel etiam ad res in victu, aut ad reliquas sex res non naturales. Hinc plerumque periculosest, eam consolidaire, quia hoc salubri emunctorio suppresso, impuritates omnes cum sanguine circumvecte, quibusdam partibus adhaerentes, graviora mala inferunt.

cepit ab arundinearum fistularum translatione . Quan-
doquidem in eis , cavitas quædam deprehenditur ,
arundinum cavitatibus similis . Plura Corn. Cel-
fus lib. 5. cap. 8. Paulus Aegineta lib. 6. cap.
77. Avicenna 4. 4. tract. 4. cap. 14. & Joan-
nes Tagaultius lib. 3. chirurg. instit. cap. 18.

C A P. LXXXIV.

DE DOLORIBUS CAPITIS.

SI capitinis dolor est ex potu , lym-
pha bibatur ;
Ex potu nimio , nam febris acuta crea-
tur ,
Si vertex capititis , vel frons , æstu tri-
bulentur ,
Tempora , fronsque simul , moderate sæ-
pe fricentur ,
Morella cocta , nec non , calidaque laven-
tur ,
Istud enim credunt , capititis prodesse do-
lori .

Duo hic traduntur remedie doloris capititis .
PRIMUM , si cuiquam ex vini , vel alterius cu-
juslibet liquoris inebriantis potu , dolor accidat
capitis , ut is in potu , aqua utatur frigida . Ea

namque, frigiditate, ac crassitudine sua, impedire
ne fumi, ex ejusmodi potu fumum evesti, cere-
brum petant, ac ledant.

SECUNDUM, si cuipiam, vertex capitis, si
ve frons, nimio calore æstuet, ut ei tempora, &
frons, moderate primum fricentur, ac calida dein-
de aqua decoctionis morellæ laventur. [1]

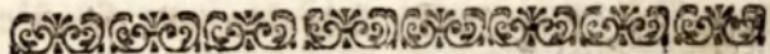
PORRO morella, sive Maurella, ut diserte
admodum Janus Cornarius in cap. 34. lib. 2.
Macri exponit, dicitur solatrum Officinis appel-
latum, ab atrum acinorum colorem Mauros re-
ferentem: Græci *σπύχον μητάτον*, Latini vero

[1] Dolor capitis, non unam, sed varias
causas recognoscit; quocumque casu humores, vel
qualitate pravi, vel quantitate, ad illud affluunt,
etiam in maxima stomaci repletione pag. 117. n.
12. Tom. I. His ergo positis, partem adfectam
aqua tepida abluere, & confricare, idem est, ac
majorem adfluxum ad eam provocare: veruno opor-
tet, ut humores ad inferiores artus dirigantur per
phlebotomiam in pedibus, per Balnea calida, per
frictiones acriores, & per alia similia, quæ si
adibuc non videntur proficere, tunc sanguis mit-
tendus est per hyrundines, prope aures admotas,
vel per eucurbitas scapulis applicatas, atque per
Balnea topica frigida, ipso capiti imposta: eo ma-
gis, si dolor, ab æstuatione, hebrietate, insolacione,
pletora, ortum ducat. Si dolor fuerit lymphoma-
ticus, expedit principem morbum curare per ido-
neam prophylaxin, cura mitigatoria non neglecta.

Solanum [2] vocant hortense, Germanice, Nachtschaye, Gal. Morelle de jardin. Notum est omnibus, utunturque ad omnia ea, quæ refrigerari, adstringique postulant. Potest enim hæc duo, ordine secundo, Galeno lib. 8. cap. 144. de simpl. medic. facult. teste. Folia per se trita, & imposita, capitis dolores sanant. Dioscorides lib. 4. cap. 7. In quibusdam exemplaribus, hi versus contra fluxum ventris subiiciuntur:

*Qui fluxum pateris, si non caveas, morieris
Concubitum, nimium potum, cum frigore motum.*

¶ [2] Herba notissima, caustica fere virtute donata, cujus decoctum diuresim promovet, humores lentos diluendo, ¶ nervosas partes leniter mordicando.

C A P. LXXXV.

DE QUATUOR ANNI TEMPORIBUS.

¶ Emporis astivi jejunia, corpora siccant,
Quolibet in mense, & confert vomitus,
quoque purgat
Humores nocuos, stomachus quos continet intus.

Ver, Autumnus, Hyems, Aestas dominantur in anno.

Tempore vernali, calidusque aer, madidusque

Et nullum tempus melius est, phlebotomiae.

Usus, tunc homini, Veneris, confert moderatus,

Corporis, & motus, ventrisque solutio, sudor,

Balnea: purgentur tunc corpora per medicinas.

Aestas more calet siccata, & noscatur in illa,

Tunc quoque præcipue, cholera rubram dominari,

Humida, frigida fercula dentur, sit Venerus extra,

Balnea non prosunt, sunt rarer phlebotomiae,

Utilis est requies, sit cum moderamine potus.

Plurima hisce versibus comprehenduntur. Ac PRIMUM, quidem, quod jejunia corpus per aestatem validissime exsiccent. Aestas enim cum calida sit, & siccata, necessario talem etiam vim, nempe calidam, ac siccata, in corpore exercet.

Cutem igitur efficit rariorem, poros aperit, sudoremque elicit. Quo sit, ut humoribus large discussis, ac consumptis, corpus vehementer exsiccatur. Superveniente autem insuper, & jejuno, magis omnino exarefieri necesse est. Naturalis siquidem calor, ut cap. 82. ostendimus, humidu[m] destitutus cibali, in propriam agit carnium humiditatem, (1) ipsamque exhaustus, & exsiccat. Fames enim corpora siccatur.

SECUNDUM, quod vomitus, singulis mensibus, semel, aut bis provocatus, plurimum, tuendæ

¶ [1] Sub fervido cane, ob intensissimum calorem, humores omnes solvuntur, naturali cohesione destituti, unde sudor copiosissimus, qui non solum lympham excrementitiam exbaurit, sed etiam sanguinis serum, eo magis in hominibus exercitatis, qui indusum flavo sudore tingunt. Idem calor solidas partes solvit, & exsiccat, praesertim in biliosis & calidis, in quibus humores, propter temperamentum, facile liquecunt, & putredinis indolem acquirunt, unde febres corruptoriae, putridae, cum alvi fluxu biliose, tenui, acri, mordicante, urina flammea, rubra, fætida, sudore copioso; & aliis similibus. Qui hoc temperamentu[n] sortiti sunt male se habent astivo tempore, & facile febribus putridis biliosis corripiuntur; Hyeme vero ut plurimum a morbis inflammatoriis præservantur, quia frigus humorum solutionem impedit, & nutritionem auget. Secus vero de pblegmaticis descendum est.

sanitati adferat emolumenti. Ventriculum enim
a bile, & pituita, cæterisque pravis, ac vitiolis
humoribus, quibus gravatus fuit, exonerat. [2]
Atque hoc quidem, de Hippocratis consilib
constat. Nam in lib. de salubri diæta, aphor. 7. ita
scriptum reliquit. Quicumque autem bis in men
se, vomere consuevit, huic melius est, ut con
sequenter in duobus diebus vomat, quam per
quintum, & decimum. Verum aliqui penitus
contrarium faciunt. Quæ quidem sententia in li
bro etiam de insomniis repetitur. Galenus quo
que libro 5. de usu partium capite 4. hanc
Hippocratis sententiam iis confirmat verbis: Re
ste igitur veteres medici, vomitus a cibis in
singulos menses repeti præcipiebant; alii qui
dem semel, alii vero bis. Omnes autem hi, qua
litates ipsas, eo casu, comedendorum, acres, atque
obsteforias diligere consulunt, ut pituita omnis

[2] Eadem fortasse causa humores enterici,
gastrici, & præ ceteris, Bilis facile putreficit, qui,
nisi continuo evacuentur, aut saltem corrigantur,
febrem putridam pariunt. Ideo prudenti consilio
per emeticum educendi sunt, statim ac corruptio
nis signum apparuerit. Similiter, quia calor etiam
solidas partes enervat, emetico, & quidem repeti
to, indigemus ad stomachum roborandum, pro faci
liori digestione. His ergo positis, scendum est, eo
tempore viatum vegetabilem, & refrigerantem plus
conferre, simul & pastacea omnia, ac acescentia,
quam animalem, ut caro, & omnia juscula, pre
seruum pinguia cum oleribus, quia facile putreficunt.

e ventriculo purgetur, neque pravo succo corpus afficiatur. De hoc, nonnihil etiam supra cap. 15. Cur vero arte vomitum, interdum, moliri oporteat. Avicen. 4. 1. cap. 13. hanc potissimum adsignat caulam. Nempe quod, ventriculo a natura nihil ordinatum sit, quo irritante, sua sponte expurgari queat: sicuti intestinis flava bilis, quæ descendens, ipsa facile, & abstergit, & emundat. Idem eodem in loco, quamplurima etiam, vomitus recentet commoda, si quidem recte fiat, & vomens, suapte natura facile ferat.

AC PRIMUM quidem, quod capitis gravitatem tollat: idque maxime, si ex humorum, ac vaporum multitudine, e ventriculo, ac membris inferioribus sursum vergente, contracta sit: si vero a proprio ipsius cerebris fuerit nocumento, ab eo cavendum, ut qui, gravitatem augere magis soleat. [3]

(3) In morbis essentibus capitis, praesertim a pleora, inflammatione, vel quavis alia statu productis, emetica, upholurum, nocentes nam sub vomendi conatibus, qui cum maxima aeris exspiratione fiunt, abbreviatur pulmo, & vasa aerea, & sanguifera, ita angustantur, ut neque aerem, neque sanguinem, eo tempore recipere possint; unde arteria pulmonalis, a dextero cordis ventriculo sanguinem non recipi, neque vena cava, in eundem ventriculam ninis plenum, exoneratur: Hinc omnes vene, quæ a capite sanguinem reverbunt, turgebunt continuo, eo magis, quia majori celeritate per arterias, & ipsis conatibus, fertur sanguis ad caput, quapropter disruptionis metus

SECUNDUM, quod visus a ciem subtiliorem reddat; praelertim si visus, ob vaporum copiam e ventriculo sursum ascendenter, obscuratus fuerit alias enim, offendit potius.

TERTIUM, quod nauseosam auferat satietatem; (4) humorem enim, in ventriculi spatio innatantem, ac nauseam excitantem, evacuat.

QUARTUM, quod illi etiam, ad cuius ventriculum, flava bilis confluens, cibum corrumpt, egregie opituletur; eam enim per superior exturbat.

QUINTUM, quod stomachi subversionem, atque abominationem, ex pinguium, ac dulcium alimentorum esu, contractam subinoveat.

SEXTUM, quod avidezias, id est, appetitiæ ammissionem, & corruptum ipsius ventriculi desiderium, quo nimirum, acia lolum, aut acida, aut pontica appetuntur, (5) curet. Vomitus

aderit, vel morbi argumentum; & revera vomentibus genæ rubent, ocali inflammantur, sanguine turgent, lacrymis invite crumpentibus.

[4] Aliquando absque manifesto signo repletionis, neque erroribus in dieta pregressis, diruunt nausea, a redundantia tantum lymphæ gastrice, que nervorum sensum sopit, & nervas papilias relaxat, in quibus famis sensatio reponitur. Emetico statim propinato, magna aquæ copi educitur, & reddit fames.

[5] Appetitus remittitur [Vid. num. 1 præcit.] vel depravatur, in utroque casu purgativa, & emetica satis præstant. In virginibus cloticis, obstruictis, atque a menstruis suppressis, len-

namque, ejusmodi affectionum causas omnes removet: remotis vero causis, effectus quoque talis necesse est.

SEPTIMUM, quod corporis, ex humorum redundantia, lassitudini conveniat: evacuata enim materia, vires corporis omnes allevantur, ⁶ & recreantur.

ta adoritur cacochimia, quæ, omnes humores ad digestionem concurrentes, enervat, & corrumpit, unde appetitus depravatus rerum insolitarum, certæ nempe carbonum, terræ, aliarumque, tollendus per repetitum emeticum, humores eductem, nervosque discutientem, & sensationem vividorem excitantem; per deobstruentia, calybeatae aequitationem, & per frictions.

T (6) Ex anatome didicimus, omnia vasa lymphatica venosa, lympham refluam, ab omnibus corporis partibus, præcipue ab artibus inferioribus, in intestina, mesenterium, cisternam Pacqueti, & ductum thoracicum, convebere. Quoties vero, haec viscera, superfluo humore infarcta sunt, hujus lymphæ refluxus, retardant, minuant, impediunt, cum artuum ingratissimo pondere, immotius corporis. Quamprimum per cataricum, vel per emeticum solvitur venter, viscera inania jam facta, refluæ lymphæ amplius non obstabunt, que libero itinere, ab omnibus partibus ad ea confluens, integrum corpus, a torpore, & pigritia, satis molestia, liberabit. His ergo concessis; nil mirum, si in viscerum obstructione, artus inferiores, tumere quædamato so turgent. E 2

OCTAVUM, quod renum, ac vesigæ ulceribus succurrit; (7) materiam namque eo confluentem, ad oppositam abducit partem.

NONUM, quod lepræ auxiliatur: & maxime quidem, si cum vehementi vomitivo, quale vertrum cumprimis existit, eliciatur. Hoc enim lepræ materiam, eradicatu difficulter, e remotis locis subducit. [8] Quinetiam primæ concoctionis errata corrigit, quo sit ut reliquæ concoctiones, abolitiones hant. Lepræ enim origo est, ex concoctione facultatis corruptione.

DECIMUM, quod corporis colorem ex vitiolo aliquo humore depravatum emendet: (9) ipsum enim a cute alio derivat.

¶ [7] Renes, superfluo adipice nimis obseSSI, & immobiles facti, arenulas, calculos, grumos, & mucilaginem nullo modo dimittere possunt, si forte aderunt, quia a motu, & pressione Diaphragmatis in respiratione nunquam exagitantur, cuius ope, omnibus contentis exitum molitur. Per emeticum ergo sèpius repetitum, hanc defectui est subveniendum, per aequitationem, vel per alia exercitia. Etiam sedentarii, & obesi lapidum concretiori sunt obnoxii, a qua atbletici omnino fiunt immunes, si vero acrimoniam, aliquaque caujam exceperis. Ulceribus autem emeticum, non videtur juvare posse.

¶ [8] Hæc dira implacabilis discrasia, que valentiora prophylactica remedia spernit, num emetico ppterare possit, incertum.

¶ (9) Vid. n. 4. mox supra.

UNDECIMUM, quod epilepsiam, ex ventri. cult, cum cerebro sympathia, obbortam, cūret: (10) humorem eum, cuius evaporatione epilepsia accidebat, e ventriculo expellit.

DUODECIMUM, quod ietero, illi præterim, qui ab obstructionibus initium ducit, me deatur: vehementiore siquidem vomendi conamine, obstrunctionum materiae, a locis, quos obsidebant, avertuntur. Ad hæc, materia etiam putrida, quæ ejusmodi sere patit obstructions, [11] vomitu educitur.

DECIMUM TERTIUM, quod asthamati subveniat: caulam enim ejus, antecedentem tollit: Quin thoracem etiam, ac pulmonem calefaciendo,

¶ (10) Nimirum a stomachi debilitate, indigestione, erroribus in vena, aliisque causis, extra caput existentibus. Vid. n. 3.

¶ (11) Obstructionis causa, non semper obstructis visceribus debetur: ut plurimum a mala humorum præparatione repetenda est; & quidem primo, a stomachi debilitate, qui alimenta integre nequit digere, & mutare, ut in purissimum chylum, & inde in optimum sanguinem commutentur. Cum enim omnes Machinæ pressoriæ, quibuscumque obstructionibus causam materialiter præbeant, per emeticæ sèpous repetita sunt roborandæ, ut eorum vis assimilatrix vividior evadat. Educitur quoque per emesim eadem causa, vasa, & viscera infaciens, per varias vias, etiam per insensibilem perspiracionem.

superfluitates absumit, (12) unde asthma gignebatur.

DECIMUMQUARTUM, quod tremorem, atque paralysin curat: harum enim passionum materiam aufert.

DECIMUMQUINTUM, quod magna, & nigra ulcera in extremis partibus, & impetiginem, materiam divertendo, curet. (13)

QUANQUAM vero, vomitus rite provocatus, dictorum commodorum omnium sit auctor; candum tamen unice erit, ne is, qui valere, & senescere volet, ut vomat, quotidianum habeat,

¶ (12) Extenditur emetici vis ad pulmones usque, eo magis, quia bac viscus stomacho incumbit, & vix, per septum transversum, distat; unde dum stomachus ad vomendum concitatur, sursum adscendit, in diaphragma, & ipsos pulmones illidens, eorum cavitatem arctat, humores lentos agitat, removet, & per anacatharsin expellit: Hoc remedii genus, nimis præstat in morbis chronicis, ab humorum lenta cacochimia; in acutis vero, quoniam materia adhuc cruda perstat, & fibræ nimis tensæ, ab eo abstinendum, vel saltem in dilutissima decoctione exhibendum, malacticis larga manu adonixtis.

¶ (13) Morbus hic, non ab humorum superfluitate, neque a lentore, verum a dyscrasia muristica, alkalina, provenit, per medicamenta temperantia, & diluentia, ac per victum vegetabilem, corrigendas.

Nam ejus frequentia, assiduisque usus, stomachum sentinam, & lacunam facit omnium superfluumatum. [14] Præterea surditatem etiam inducit, vilui obest, thoracis, pulmonique venas disrum-
pit, nocet dentibus, & doloribus capitis, maxi-
me, si non ex ventriculi vino orti sint. Cæte-
rum in eliciendo vomitu, summa diligentia con-
siderandum medico, qui ad vomendum faciles,
quique difficiles futuri sint. Difficulter enim vo-
mentes, ad vomitiones non sunt cogendi; sed per
inferiora potius purgandi. Difficulter enim vo-
mentibus, ubi eos ad vomendum usseris, venarum,
quæ in thorace sunt, ruptionis periculum im-
minet. Difficiles autem, & inepti ad vomendum
sunt, mediocriter carnosæ, & angusto thorace præ-
dicti. Contra, vero, faciles, & idonei, qui tenues,
gracilesque, natura sunt, & amplum obtinent tho-
racem.

Quæ singula Hipp. sect. 4. aphor. 6. & 7. ita scri-
bens confirmat: Graciles, & facile vomentes, sur-
sum purgare convenit vitantes h. mem. Difficulter
vomentes, & moderate carnosæ, deorsum, vitantes
æstatem. Tempus vomitioni aptissimum est ætas,

¶ (14) Verum in moderato usu, quoties necessi-
tas postulaverit, nullo modo nocere posse credide-
rim: imo digestioni subveniendo, & humores su-
perficios, atque noxios de corpore educendo, ad lon-
gævitatem disponere, & nonnullos morbos arceré.
Quomodo vero, in morbis essentialibus Capitis, noce-
re possit emeticum n. 3. dictum est.

utpote, in qua, biliosi potissimum humores generantur, qui facile sursum feruntur, [15] & per vomitum sine negotio ejiciuntur. Quædi Hippocrates etiam sect. 4. aphorismo 4. ita scribens confirmat. Medicamentis, purgare oportet aestate quidem superiores magis: hyeme vero inferiores. Neque obstat quod Hippocrates in libro de diaeta salubri, aphorismo 5. contrarium adstruere videatur: sex hybernis mensibus vomere utile esse tradens: & Celsus lib. 1. cap. 3. vomitum utiliorem hyeme, quam aestate esse scribat: quod uterque, in iis locis, de pituita vacuatione, quæ citra purgantia medicamenta fit, loquatur. Quando enim hyeme in ventriculo pituita generatur,

(15) In fervidissima aestate omnes humores notabilem rarefactionem patiuntur, inter quos Bilis, quæ in maximo calore, acerrima fit, effrena, ac mobilior, facile in ventriculum transitura, superata valvulae pylori resistentia, unde vomitus biliosi, praecordiorum anxietas, cardialgia, & hujusmodi alia, praesertim in tertiana esquisita, quæ omnia evanescunt, vel saltē mitiora evadunt, humoribus corruptis, & ipsa Bile, per emeticum eductis. Haec enim symptomata, tempore paroxismi recrudescent, non solum, quia Bilis stomachum peradit, sed quia per vasa chylifera, & inhalantia sanguini miscetur, maximo cum ægrotantium cruciatur, & acerrimis symptomatis, non cessantibus, nisi sudore, urina copioja, vel perspiratione erumpente, quorum ope sanguis a morbo materia liberatur.

necessæ est, ut illam vomitibus expurgetus. Verum univerlum corpus, si purgare instituamus, æstate, per superiorem ventrem, hyeme, per inferiorem, ut est in aphorismis relatum, purgabimus. Quid multa? universum corpus, æstate, per superiora, & vomitum magis purgandum; hyeme vero, per inferiora. Pituitam vero in ventriculo tantum coacervatam hyeme, vomitu ejicere nihil prohibet; immo plurimum consert. Porro quid ex, eis, quæ per vomitum, quovis tempore ejiciuntur, prædicere liceat. Hipp. libro 2. prædiction. ap hor. 44. & pænot. aphor. 4. & sequent., & post eum in suis commentariis Galenus, abunde docuerunt. Lege plura apud Leonhartum Fuchsim lib. 2. secl. 5. cap. 25. Institut. Medicar.

TERTIUM ex iis, quæ in præscriptis notantur verbis, est, quod quatuor sint anni tempora, Ver scilicet, Aestas, Autumnus, & Hyems. Et inter hæc, Ver, licet per se sit, omnis excessus plane in medio, quemadmodum lib. 1. de temperamentis capite 7., Galenus testatur, respectu tamen habito ad reliqua tempora, calidum dicitur, ac humidum. Hoc tempus sanguini mittendo accommodatissimum est: siquidem æquale est, atque adeo, neque nimis calidum, neque supra modum frigidum: ut rectissime ab Hyppocrate sedl. 7. aphorism. 53. dictum sit: „Quibuscumque sanguinem e venis, auferre conductit, his Vere venam secare convenit „. Hoc item tempore sanguis in corporibus augetur. (16) Convenit autem, ut in

¶ (16) Hyemali tempore, omnes humores, &

Vere, ad imminuendam repletionem, Venus, motus, ventris solutio, sudor, & balnea sint moderata. Hoc etiam tempus, ut scit. ⁴ aphorif.

47. Hippocrates testatur, aptum est corporis purgationi, quæ sit per medicamenta: ait enim „ Quibuscumque, Veræ sectio, aut medicamentum conducit, his Vere, venam secare, aut medicamentum purgans exhibere convenit .”

QUARTUM, quod ætas calefaciat, atque exsiccat, ac proinde flava bilis, quæ calida, & siccata est, per ipsam in corporibus augeatur. Ad moderandam igitur δυτηρατίχη, quæ corporibus ratione temporis accidit, alimentis utendum est, frigidis, ac humidis: abstinendum a Venere, & crebris balneis. (17) Nam, & hæc exsiccant. Et nisi

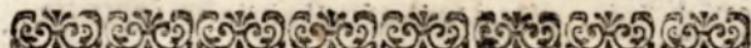
Sanguis densiores evadunt, imminuta porositate, & adaucta cohæsione (licet spirante Boreæ, uberrima sit perspiratio, quæ subtiliorem partem usurpat) & plerorum inferunt, parum, aut vix sensibilem, propter frigus, rarefactionem impediens. Vere autem adveniente, calor fit sensibilis, & humores gradatim rarefiunt, augetur porositas, & globulorum elasticitas, unde vasa distenduntur, & ad majorem oscillationem concitantur, cum signis manifeste ploræ, quæ, sudore erumpente, gradatim minuitur, vel per plebotomiam, urgente necessitate.

¶ (17) Balneorum usus, aestivo tempore, nonnullos respicit morbos, de quibus, hic locus non est; non raro, ad nimium calorem, humoribus, & Bili iniuricissimum, temperandum inserviunt. Si ergo

necessitas cogat, rara sit phlebotomia. Sit quies,
& parvus motus: quies enim humectat, motus

calor corpora exsiccat, & balnea calorem moderant, sequitur eadem Balnea exsiccationem impedit, ne forte per nimiam astuationem nutritio de corpore secedat, humoribus, plusquam par est, solutis. Si vero de Balneis calidis intelligendum sit, multo minus ab eorum humiditate calore corpora possunt exsiccati, cum potius, imminuta vasorum, omniumque solidorum resistentia, materia alibilis alibi parata, quamfacile apponi potest, auferri difficultate. Supereft vero in hoc casu, non parvi momenti difficultas. Nam ab hujusmodi balneis, tum appetitus, tum pariter digestio remitti solet, quae ad nutritionem multum quidem faciunt, & quibus deletis, nutritio semper in deteriorius abibit. Verum quis non videt, ab eorum usu, hoc notabile damnum sibi illatum, & illico ab illis non abstinuerit? Multo minus de frigidis exsiccatio verificari potest, quo licet perspirationem augeant, & aliquid de corpore demant, [inimicum, vel saltem inutile,] aduentiam tamen, & digestionem notabiliter excitant, quas, nutritio, & corporis augmentum immediate sequitur. Praeterea experientia jam constat, nonnullos post longum balneorum usum, pinguiores, & salubriores evasisse, expulsa quaqua versus morbos materia, dum facultas assimilatrix in universum eorum ope, validior facta est. Insuper sub ipsis concussionibus, a balneo frigido productis, omnium solidorum oscillatio, & liquorum motus intendantur,

exsiccat. Potu utendum moderato, præsertim frigidio: superfluam namque frigidí potus sumptuose, ob pororum apertione, subita nonnumquam corporis infrigidatio, vel paralysis, sive laxitas membrorum, aut repentina mors consequitur. De anni temporibus, plura diximus supra cap. 19. & 56.

C A P. LXXXVI.

DE NUMERO OSSIUM, DENTIUM, ET VENARUM IN HUMANO CORPORE.

Ossibus ex denis bis, centenisque novenis,
Constat homo, denis bis dentibus, &
duodenis,
Ex tercentenis decies, sex, quinqueque
venis

Traditur hoc in loco, quot in universum sint ossa, dentes, ac venæ humani corporis. Ossa quidem fiunt e semine [1], cum id, quod est crassissi-

unde quedam vasa, antea oppleta, & impervia, aperiuntur, pro majori corporis nutritione.

¶ [1] Potius ex animalculo, siue anguillula in semine innatante, fetus integer excrescit, ejus duris-

sum, a calido urente induratur, sicut lapides coquuntur a calido urente. Sunt autem olla, vespere trancus sustinens reliquum corpus. De quo-

sime partes, veluti ossa, & molles, veluti caro, & membrane omnes. Probabilem Boerhaavii de hominis generatione sequimur sententiam, quæ tot, tantisque accuratioribus experimentis, ita comprobata est, ut inter reliquas omnes, minus oppositionibus, & tenebris involuta videatur. Hic enim integerrimus auctor ingenuo testatur, se pluries vidisse fetus a primo conceptionis instante, usque ad nonuagensem, a magnitudine nempe grani sabuli post paucas horas a conceptu, vix anguillula videbatur, cuius cauda in funiculum abiabat, placente adhærentem, uno, vel altero die elapsa, prodibat major usquedum caput in tres bullas distingueretur, i cerebrum nempe, & duos oculos; max brachia, per simplicia parva tuberculata eminebant, gradatim crescentia: non secus, ac artus inferiores; tandem intenuas membranas extensi, propriam figuram acquirebant. Ossa, quæ ad instar membranarum crescere incipiunt, gradatim ossificantur: nam in media eorum substantia punctum ossificationis adparet, a quo variae lineæ emergunt, veluti a centro ad circumferentiam, ad integrum ossis substantiam. Hæc anthropogenia, sive naturalis Historia Fetus toto gestationis tempore, olim in Thesauro Ruiscii magno præcio a Russæ Imperatrice empta, a medio Italæ erupta est. Ceterum vide integrum tractatum de Conceptu apud Boerhaavium Tom. 3. part. 2.

rum numero, haud parva inter ipsos artis Medicorum scriptores dissensio est. Hic enim ducenta esse, & novemdecim asseritur. Joannes Tagaultus excellentissimus nostri xxvi Medicus, ducenta, quadraginta sex, hoc disticho complexus est:
*Addit quater denis, bis centum, senaque babebi
 Quam sis multiplici conditus osse feme.*

Nonnulli 304. constituerunt. Sed Rhazes I. cap. 2. ad Almans. ducenta, & quadraginta octo, ea esse, Galeni auctoritate probat. Omnia, inquit, corporis ossa numerata sunt prout Galenus numeravit, ducenta, & quadraginta octo erunt. (2) Cui subscriptit etiam vulgus hunc versiculos:

[2] Ossium numerus accuratior est sequens: put octo continet ossa, frontale nempe, duo parietalia, duo temporalia, occipitale unum, sphænum, et moideum, quæ omnia per suturas netur. Maxilla superior tresdecim habet ossa, & decim dentes, dummodo numerus sit completus: lacrymalia, totidem nasalia, & maxillaria. Ilia duo, àuo spongiosa, sive turbinata inferi & duo palatina, ultimum impar, quod Veneratur. Inferior Maxilla unico constat osse, que Infantibus per suturam dividitur in mento, & decim pariter dentibus. Os basiliare, sive ypsides, in qua lingua continetur, etiam ad caput rinet. Spina dorsi, vigintiquatuor constat vertebra collum nempe septem, dorsum duodecim, & quinque. Costæ sunt vigintiquatuor, duodecim

Ossa ducentena, atque quatuor sunt, & duodena.
SECUNDO deinde los dicitur, homini inef-

vertebris respondentes, uniuque vero due. Firmius ex utroque latere adhaerentes. Septem superiores dicuntur vere, quæ magna pectoris cavitatem efformant, pulmones, cor, & reliqua præcordia continentem, & cum stern convenient, os satis amplum, anteriorem, & nediam pectoris partem constituens cum sua apoplijs ensiformi in extremitate inferiori, reliquæ quinque rotæ, sive spuriae vocantur, quæ libere inter abdominis musculos continentur. Ossa innominata dicta, constant osse Pubis, Ilii, & Ischii, quibus accedit os sacrum, ex parte posterica, cui supponitur os cocygis, & os sacrum simul Pelvis efficiunt, sive cavitatem illam, in qua intestinum rectum, vesica urinaria, & uterus in mulieribus continentur. Extremitates superiores, sive brachia, constant scapulis, claviculis, os humeri, ulna, & radio, manus dividuntur in carpus, metacarpum, & digitos, atque in os sesamoideum. Carpus vero habet ossa; Metacarpus vero quatuor; Digitus omnes, tribus constant ossibus. In articulatione prime Falange cum secunda in pollice continetur aliquando unum os sesamoideum; sive etiam in articulatione prime Falange digiti auricularis, cum osse Metacarpi. Extremitates inferiores constante, os femoris, Tibia, & Fibula, atque rotula, sive patella. Pedes dividuntur in Tarso, Metatarsum, & digitos; In Tarso septem continentur ossa; in Metatarso vero quinque, quæ di-

fe 32. dentes, & hoc quidem in corpore ben constituto, ut qualibet maxilla, tam superior quam inferior, sexdecim dentium sit capax. Quaterni primores, sive adversi, τομες, & τομηνοι. Græce nominantur, item γελαστινοι, quod interridendum retegantur, Latini incisores, sive incisorii, quia cibum, in os primo allatum, confringant, & incident: singulis tantum radicibus nuntur. Horum vero lateribus adjacent in qualibet maxilla duo acuti, canum dentibus similes [unde νυνδεντες vocati] cinguntque tomicos ex omni parte, quorum manus est, mortu dividere escas, atque eas discriminare. Simplici radice conflat, quemadmodum incisorii. Sed caninorum, qui superiores sunt, longissimas habent radices ut ad oculorum orbem sere pertingant, nervisque qui labri superioris motores, ab oculorum regio ne per superius foramen emergunt admodum vi-

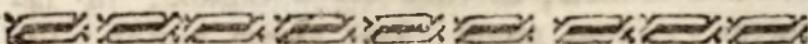
gitis correspondente. Digiæ vero medii tres, novem constant ossibus, pollex duobus, exterior, sive ultimus, non rara tribus, satis parvis. Arteriæ in toto corpore duæ tantum reperiuntur; aorta nempe, & pulmonalis, illa a sinistro cordis ventriculi egreditur, & omnis corporis partes adit; hæc a dextero, & pulmones permeat. Venæ tres; caro nempe, quæ aortæ respondet, & in dexterum cordis ventriculum, refluxu sanguinem convehit; pulmonalis, quæ sanguinem ab arteria pulmonali recipit, & in sinistrum cordis ventriculum exonerat; Vena portarum in hepato pro bilis præparatione.

cini

cini sint. Unde sit, ut altero, ex his dentibus avulso, periculum nonnumquam immineat, ne parte aliqua offendantur oculi, quapropter vulgo dentes oocularii dicti. Magnum, dum nascuntur, dolorem infantulis infligunt, & si quando defluxio a cerebro, in eam gingivæ partem infederit, in quam implantantur [vel natu grandioribus] totius genæ, & oculi, dolorem pulsatorium, non sine febre suscitant. Intimis pœro dentibus attritum cibus: iis, maxillarium, sive molarium nomen est inditum, Græci γουφίς, & μυλας, sive μυλιτας vocant, quod cibos, jam incisos, & confraetos a prioribus dentibus, molant, & comminuant: asperi enim sunt, duri, & ampli, ut incisa a tomicis, & confusa a caninis, in lævorem exactum terant. Sunt autem viginti: superius quidem decem: in utroque latere caninorum siti, totidemque inferius. Qui superiori maxilla affixi sunt, triplici radice, interdum etiam quadruplici nituntur: alii vero duplici, & nonnumquam triplici: præterim, qui duo ex iis, adversi, & anteriores magis sunt: tertius enim per raro hujusmodi esse reputatur. Postremi dentes, qui sunt omnium reconditissimi, ac propemodum gingiva operti, Græcis τωφρονις ῥηπες, quod scilicet eo tempore producantur, quo sapere soleamus, & οὐχιγονοι, idest, serotini, & Κραυτῆρες, quod ætatem perficiant, & compleant, nuncupantur. Latini simpliciter Genuinos nominant, nonnulli dentes sensus, sive sapientiae. Interdum ad septimum, & vicesimum annum latent, unde Hipp. in lib. de carnib. apior. 14, sic scriptum re-

liquit. Quin, &c in quarto septenario dentes enascuntur, plerisque hominibus duo, qui sapientia dentes appellantur. Interdum etiam ad octogesimum annum, teste Plinio lib. II. cap. 37. Plura Galenus in lib. de ossibus, cap. 5. & lib. II. cap. 8. de usu part. Avicenna prima I. doct. 5. summ. I. cap. 5. Andreas Vesalius lib. I. cap. II. de humani corporis fabric. Carolus Stephanus lib. I. cap. II. de dissectione, & Leonhartus Fuchsius parte I. epitomes de humani corporis fabrica lib. I. cap. 14.

Tertio deum loco traditur, humanum corpus constare ex trecentis, & sexaginta. quinque venis. Cujus rei certitudo, ex anatomia petenda est.

C A P. LXXXVII.

DE QUATUOR HUMORIBUS HUMANI CORPORIS.

Quartuor humores, in humano corpore constant,
Sanguis cum cholera, phlegma, melancholia.
Terra melancholicis, Aqua confertur pittitæ,
Aer Sanguineis, ignea vis Cholerae.

Hic, de humoribus, qui ad humani corporis constitutionem necessario concurrunt, cum primis

agitur. Sunt autem ii numero quatuor: sanguis scilicet, pituita, sive phlegma, flava bilis, sive cholera, & altra bilis, sive melancholia.

Deinde ostenditur, quodram eorum sit temperamentum, & quomodo singulis elementis respondeant. Melancholia frigida, ac sicca est, & terræ respondet. Pituita frigida, & humida existit, & aquæ comparatur. Sanguis calidus est, atque humidus, & confertur aeri. Flava bilis calida, ac sicca existit, & igni respondet. Quod sane, vulgatis hisce versiculi; majores nostri innuerent etiam voluerunt:

Humidus est sanguis, calet, & vis aeris illi.

Alget phlegma, humetque illi sic copia aquosa est.

Sicca ealet cholera, & sic igni sit similata.

Frigens, sicca melancolia est, terræ adsimilata.

Sanguis, omnium humcum, facile præstantissimus est: vel quod materi sit spirituum, in quibus consistit vita, & omnis actio, naturalis scilicet, vitalis, & animalis vel quod, virtutis principiis conformis existat. Est enim temperate calidus, ac humidus: vel certe, quod præcipitus ipsius usus sit, ut nutriat. ix eo enim omnes particulae corporis, ut multi in locis testatur Galenus, nutriuntur. (i) E ut verbo dicam. San-

¶ (i) Hic sub nutritiis nomine, non intelligitur generice corporis augmentum, quod ad pinguedinem, & carnis copiam reducitur; sed ad vege-

guis naturæ thesaurus, & vita fomes est: ut quo
assatim effuso, mors subinde sequatur. Hinc sa-
ne est quod Moses 17. Levitici ita scriptum re-
liquerit. Anima omnis carnis, in sanguine est.
Significat autem Anima Hebræis, vitam. Hanc
cum dicit in sanguine esse, vult sanguinem ve-
hiculum esse vitæ.

rationem, conservationem, & augmentationem, a prima
conceptionis instante, totius corporis, relate ad singu-
las partes, tam fluidas, quam solidas, quibus con-
stat. Hac entm nutritio perfici nequit a solo san-
guine, neque a solo chylo: nisi quedam macbinulae
in corpore darentur, quarum virtus, illa est, que
sanguinem, & inde productos humores in propriam
naturam, & substantiam aptant. Quot sunt vasa-
rum series, tot mutationes patitur sanguis, atque
unumquodque vas, in contentum humorem ita se exer-
cit, ut analogum sibi reddat, nutritioni idoneum:
neque humor hic nutrit, nisi prius quieverit, fir-
mis partibus, in partes firmas pariter concrescens,
ac firmiter adhaerens. Vid. Tom. 3. prelect. academ.
Boerhaav. pag. 335. §. 443. Ex hoc autem flui-
dissimo humore orta solida prima, tenerima &c.
Quare hinc patet, solida in primo suo ortu, a li-
quidis, unde orta sunt, tantum differre, quiete,
cohæsione, figura. In Brachii, vel in quacumque
simili paralysi, hoc quotidie experimur: Ubi enim
peristaltica vasorum vis, ob nervorum resolutionem,
jam silet, atrophiam, & frigus deprehendimus;
vibilominus sanguis ad resolutum articulum fluit
& refluit, licet minori celeritate, quam par est.,

Phlegma, secundum probitatis locum sibi vendicat. Hic humor, ut testis est comment. 39. libri de natura hum. Galenus, in prima ciborum mutatione generatur. [2] Colore autem albus existit, & concoctione, in languinem mutatur. Quapropter, quum sit, veluti ex dimidio coctum nutrimentum, nullum, quod pituitam expurgat, proprium instrumentum natura machinata est. Quippe in ventriculo generata pituita, quia fertur simul cum iis, quae ex cibi; potuique humoribus in jecur distribuuntur, concocta, jam sanguis evadit. Quod autem pituita in venas fertur, animali etiam ex usu est. Desiderat itaque talis humor, non utique evacuari, sed in corpore manehs alterari. Quod vero in intestinis relinquitur,abile, ex jocinore in ea defluente abstersum, commodissime, ac celerrime per sedem ejicitur, ut lib. 5. de usu part. corpor. human. cap. 4. fusus

[2] Dummodo de aqua intelligatur, hæc semper eadem existit, vel tantummodo aliorum humorum miscela mutatur, neque umquam in sanguinem mutari solet; nisi potius dicendum, sanguinem post diuturnam circulationem per vasa sensim decrescentia, in lympham satis tenuem converti, quæ ignis admota, tota fere evanescit, & quod superest in cutem scissilem concrescit. Quadere satis manifeste adparet, in ea contineri maximam aquæ partem, & parum glutinis, quod a sanguine per circulationem, & partium divisionem resultat, animalis substantiae particeps.

Galenus ostendit. Porro excrementum, quod a cerebro destillat, veluti Galenus lib. 2. de natural. facult. cap. ultimo attestatur, proprie, non recte appellatur pituita, sed Græce βλέψυα, η νοειζα, Latine Muccus.

Flava, pallidave bilis, sic a calore, qui est flavius, pallidusve, appellationem accepit, simpli- citerque Græcis, Galeno in libello de tumoribus præter naturam, capite 10. teste, νοηθι dicitur. Reliquas vero omnes=biles, cum coloris adjectio- ne nominant. Generatur autem bilis in hepate, ibidemque cum sanguine miscetur. [3] Necessa-

T (3) Ad omne Hepatis punctum, quod Mal- pighius, Folliculum vocavit; Ruischius vero Aci- num, vasorum fasciculos continentem, tria diversa vasa convenient, exiliissimæ venæ portarum extre- mitates, Vasa bilaria, & ramuli venæ cavæ, om- nes simul comunicantes, per Folliculos, sive Aci- nos. Primiæ, a sinu Portarum, sanguinem, varios humores, atque ex his, bilem jam paratam adfe- runt. Secunda, Bilem recipiunt, & ad cistim trans- mittunt. Ultimi tandem, redundantem sanguinem nouæ circulationi restituunt, cum aliis humoribus, ad Bilem efformandam ineptum. Vid. Tom. 3. præ- lect. academ. Boerhaav. pag. 74. §. 343. In om- ni puncto sensibili hepatis, trivium est; in quo venæ cavæ Ramulus, cum ramulo venæ portarum convenit. In eo trivio, ubique præsto est etiam ductus hepaticus &c. His enim positis, nequit in statu sano, Bilis cum sanguine miseri, quoties san-

rium autem fuit, ut ab ea sanguis purgaretur, ne scilicet totius corporis olor, ab ea, haud se-
cū, quam in iētero, inticeetur. Hinc natura, huic
propriam sedem machinata est, vesicam nimirum
quæ jecori subest, & bilen ex eo ad se, per con-
venientem meatum trahit. Ulus autem bilis fla-
væ est, ut intestina a pūritosis excrementis re-
purget, & abstergat, atque eorundem excretionem
adjuvet. Ad intestina aitem defertur bilis per
meatum, duodeno insertum.

Atra bilis, naturalis vđuti fæx, ac sedimentum
sanguinis est, ideo color, quod nomen satis in-
dicat, nigra. Hæc auten, si volumus exquisite
loqui, Galeno lect. 6. iphor. comment. 53. at-
testante, nondum arta bili nominari debet, sed
melancholicus humor. Necesse vero est, ab hoc

gnis a Bili preparatiōne superstes, a ramulis
venæ cavæ absorbetur, negre a Bile defæcatus.
Si vero, quacumque de causa, hepatici duetus in-
flammantur, aut quomocumque obstruantur, huic
resorptioni penitus inepti, Bili, una cum reliquo
sanguine, venam cavam ingrediens, totam sanguini-
nis massam conspurcabit, ut in Iētero videre est.
Verum, omnino negari nequit, aliquam Bili par-
tem sanguinem adire, per vasa lactea tantum, sed
nigris dilutam, ab ipso cibilo, & a nimia aquæ
quantitate, suo sapore, & colore penitus destitu-
tam; alioquin Iēterum faceret; Reliquam vero fæ-
cibus excrenendis, atque intestinis ad excretionem
prioritandis inservire.

humore expurgari jecur, ideoque instrumentum, quo ille expurgetur, natura, liēhem (4) condidit. Qui si minus, quam oporteat, melançnolicum humorem ad se trahit, ut inde sanguis impurior, ita totum corpus redditur magis decolor. Ut hinc etiam perspicuum omnibus sit, eum humorem in jecore generari, a quo tandem in lienem transfertur. Usus autem atræ bilis, naturalis est, Galeno lib. 5. de usu part. human. corpor. cap. 4. attestante, ut ventriculi actiones juvet. Ipsa enim, cum acerba, & acida sit, ventriculum intendit, & in seipsum contrahit, & exquisite comprehendere cibos cogit, ac retinere, quoisque plene concoquantur.

T [4] Lien, nil a Jecore recipit, ipse autem humorem tenuem, ad instar leturæ carnis, ab arterioso sanguine secretum, parat, atque venarum ope in sinum venæ portarum transmittit, qui reliquis humoribus commixtus, adipi nempe Homenti, & alkali intestinorum, per peculiares horum viscerum ductus, illuc delatis, ad dilutionem Bilem conficiendam, concurrit. Hinc Liene obstructo, deficit Hepati opportunus veiculus, pro aliorum humorum dilutione, unde in eo obstructiones, & concretiones lapideæ præsto erunt, vel saltem Bili requisitæ dozes, pro corporis necessitate, deficient. Versa vise, si humor Lienis nimis excedat, ut reliquos humores, plus justo diluat, & enervet, Bilia inertissima, suis muneribus impar, adoritus, variarum obstructionum, bydropisie, aliorumque morborum causa.

Verum enim vero, cum exacta humorum cognitio, utilissima sumprimis sit, & oppido quam necessaria, de ipsis latius nonnihil dicemus.

Sanguis igitur, ut comprehensum est, humor est calidus, & humidus, ex temperatore parte ipsius chyli progenitus. Et hic quidem duplex est, iusta neotericorum divisionem, naturalis, & non naturalis?

Naturalis, est humor calidus, & humidus, substantia quidem, mediocris; colore vero, multum rubens; odore autem, & sapore dulcis, mitis, ac benignus.

Verum, non naturalis ille dicitur, qui ab isto nuper descripto, deflexit, degeneravitque; intratamen suæ latitudinis terminos: quos si transgreditur, non jam sanguis; sed aliis humor venit appellandus. [5] Hoc autem (sanguinem, inquam

¶ [5] Ad sanguificationem, variae machinee preserie concurrunt, Cor nempe, pulmones, & omnes ejus crebriores motus, omnes arteriae, muscularum motus, loquela. Sed praeceteris necesse est, ut chylus, qui in sanguinem permutari debet, a cibis, in stomacho bene digestis, optimus eliciatur; quis nempe sapore alimentorum destitutus, quod nullimode assequi potest, nisi Bilis, virtute sua, indigenos ciborum characteres deleret; partes oleosas, & aquaeas exacte misceret; concretas diluerit, & attenuaret; quae si nimis lenta, & insipida fuerit, propter nimisq[ue] quantitatatem lymphae lienalis, sequeretur lenta cacochimia, & totus sanguis in se-

degenerare a propria sua natura) contingit dupl. citer. Uno modo (ut ajunt & in se, hoc est, ratione sui, permutata propria ejus substantia, citra alteries admisionem . Altero modo, per alium, seu ratione alterius. Et per se quidem; adhuc bisariam, nempe, vel quia ejus substantia crassior est, aut tenuior (6) quam debeat: vel

rum abiret; Si haec lympha defecerit, densabitur Bilis in ipso Haepate, & obstrunctiones, calculos, & scyrrhos efficiet, cum chilificationis, & sanguificationis detimento. Nam obstructo hepate, naque Bilis cistica, neque hepatica, per ductum coladocum in duodenum veniet, ut suis officiis fungi possit.

¶ [6] Celeberrimus Boerbaavius hanc rem proprius attigisse videtur, agens de variis humorum morbis, mechanico quidem modo: Vid. prelect. academ. Tom. 6. pag. 40. §. 721. Molis auctae in partibus humorum idea, exhibet horum immeabilitatem &c. . . . Et infra in Comment. . . . Nam extremitates fistularum capillarium, debent admittere corpuscula adeo parva, ut per orificia vasorum transire possint &c. Et in comment. ad §. 722. pag. 41. Adeo, si primi generis humores, globuli nempe rubri, adeo tenues facti fuerint, ut in serum mutati, per secundum genus transire possint, tunc, cum secundum genus, adeo multum dilatabilius sit genere primo; in ea ratione nempe, quo tenuioribus humoribus destinatum est, sequitur, ut ex contracto primo genere

quia aduritur, & quod ex eo tenuius est, in sanguinem bilem mutatur: quod vero crassius, in atram, idque absque separatione. Alterius vero ratione, sanguis fit non naturalis, quando aliquis humor illi permiscetur. Quod multifariam, contingere potest, prout scilicet, varia species bilis, pituitæ, aut melancholiæ, cum ipso sanguine misceri possunt: qui ob id, multifariam a naturali etiam differt. Ac primo quidem, substantia: crassior enim est, & turbidior, cum ipsis miscetur melancholia; tenuior, cum flava bilis, aut aquositas. [7] Secundo, colore: pituitæ namque ratione, declinat ad albedinem: lavæ bilis, ad pallorem;

omnis liquor, ex arterii primi generis, in secundum transleat. Et parcissima liquidus copia in venas primas redeat &c. dic enim est genuinus character Tabis anglicae; quando nempe Aegri a continuo sudore colliquati, miserrime pereunt.

(7) *Obstructio Hepæ.* Vid. n. 3.; vel potius *Pori bilarii*, una cum sanguine superstite, Bilis ipsæ ab extremitatibus venæ cavae absorbetur, ex quibus, in truncum majoren, tandem ad cor, ex quo per arterias ad omnes orporis partes, & ad cutem, primo loco distributur, & Icterum facit, qui a colore Bilis, varia recinit nomina, flavus nempe, viridis, & niger. Quando vero color cutis ad albedinem vergit, tunc Bilis omnino deest, & hydrops sequitur, vel salem clorosis, aut leucopblematum, qui, hydropi plurimnm præcedunt. Vid. pag. 95. n. 5; Tom. I

melancholiz vero ad nigredinem. Tertio, oda-
re: foetet enim, cui humores admixti sunt putri-
di: omnino vero expers odoris est, cui crudi.
Quarto, sapore: flavæ bilis namque admixtione,
ad amaritudinem: melancholiz ad aciditatem, (8)
pituitæ vero ad insipiditatem vergit. Avicenna
r. I. doct. 4. cap. 1. & Joannes Tagaultius lib.
I. institut. chirurg. cap. 6.

Phlegma, quod Latini pituitam vocant, in ge-
neratione humorum sanguinem consequitur, ma-
jorque ejus portio [9] est in corpore secundum
sanguinem, quam aliorum humorum. Est autem
pituita duplex, naturalis, & non naturalis. Et

T [8] *Bilis numquam acescit, praesertim cistica*, eo magis, quando ad majorem consistentiam per-
venit, fluidiori parte orbata, & ad colorem ni-
gerrimum, uti melancholia antiquorum, unde acer-
rima, vel potius amarissima dici meretur, & vix
degenerans, putrida, alkalina. *Vid. praelect. aca-*
dem. Boerhaav. Tom. I. pag. 222. §. 99. Bilis
autem cistica resistit acescentibus; aliaque, admi-
stione sui, simili facultate imbuit; saponacea est,
abstergit; olea, aquæ miscibilia reddit, resinas,
gummi, tenacia quæque resolvit &c. *Atque infra*
in Comment. Dictione (Acescentibus) Nihil in
corpore humano citius, & pejus putreficit, quam
Bilis, neque umquam observata est acida &c.

T [9] *Ratio lymphae ad sanguinem, secundum*
accuratiores Physiologicos est, ut 1. ad 3. praeter-
propter, in heminibus mediae temperaturae.

naturalis quidem est humor frigidus, & humilis, substantia crudus, calore vergens ad quandam albedinem: sapore vero, & (si fas sit dicere) odore, ad dulcedinem. Hæc certe concoctione in sanguinem mutatur: (10) est enim postestate jam sanguis, sed nondum exquisite concoctus. Est quoque modus quidam pituitæ dulcis, quæ non existit valde frigida: imo si cum corpore conferatur, paucæ admodum frigiditatis videbitur esse particeps: si vero cum sanguine, ac flava bile, non modo frigida, sed naturaliter etiam alba erit. Dicitur autem dulcis, extenso nimirum hoc nomine ad omnes sapores, qui de-

(10) Chylus ab alimentis elicitus, in sua naturali crasti, sanguini commixtus, & cum sanguine circumductus, suam naturam deponit, & in serum glutinosum abit; ulterius circutando sub machinis prefforiis, cordis, pulmonum, arteriarum, in globulos sanguineos compingitur, qui per ordinem vajorum decrementum, iterum in serum commutatur, licet a pristina natura omnino alienum, per vasa tandem minora, in tenuissimam lympham abit, variis muneribus destinata, variis nempe nutritiobibus, variisque excretionibus: utroque munere fusa. Et a, nequit iterum in sanguinem, aut in alias substantiam reverti. Hujus lymphæ sapor blandus est, & subdulcis in hominibus perfecta sanitate fruentibus, quod de reliquis humoribus, & de sanguine ipso verificatur, si Bilem, humorem gastricum, & urinam excepereis.

lectationem gustui variunt: Alias enim naturalis pituita απίος καὶ υδρωδης, idest, qualitatis expers, insipida. & aquosa, hoc est, aquæ sapori valde assimilis. Huic, Natura, ut dictum est proprium instrumentum, veluti flavæ bili, & melancholiæ, machinata non est; sed simul cum sanguine fertur, ut in ipsum, opportuno tempore facile commutari queat; similitudinem enim, ipsi finitimatam jam, atque propinquam habet. Hujus quidem pituitæ, duplex est necessitas, & una utilitas. Ac prior quidem necessitas est, ut in hoc, juxta membra sit, quo facultates eorum, caliditate sua naturali, in ipsa concoquenda, ac distribuenda operentur, ex eaque, tempore indigentia nutritiantur, cum proprio videlicet alimento, quod est sanguis, mitis, ac benignus, ob retentionem aliquam massæ sanguinez, destituta fuerint: eam enim a ventriculo nonnumquam, atque hepate, ex accidenti quopiam, retineri contingit. Altera necessitas est, ut sanguini misceatur, ipsumque adeo membris phlegmaticæ constitutionis, sive temperaturæ, quale cerebrum cum primis existit, atque spina medullia, a Galeno γατίχιθ, μυελος, ab Arabibus vero Nucha, appellata, nutrientis accommodet. Horum namque sanguini, pituitam actu admisceri oportet, juxta mensuram, quam materiaz necessitas exigit. (II) Utilitas porro ejus

¶ (II) Globuli sanguinei, in firmam massam concrecerent; nisi a necessaria lymphæ quantitate, sive Pituitae Antiquorum, dissociarentur; neque

est, ut articulos, ac membra, quæ in continua sunt, atque iugis motione, humectet: ut scilicet melius inverti possint: quia, ubi non sunt partes humectatae, sed siccæ, difficiles sunt ad motum, & ne per calorem, qui ex motu, & collisione proficiuntur, penitus exiccentur. (12) Non naturalis pituita, est ea, quæ a modo descripta degenerat, intra tamen suæ latitudinis terminos, quos si forsan pertranseat, non jam amplius phlegma, pituita, sed alias humor dici debet. Contingit autem bifariam, pituitam ipsam, a propria sua natura degenerare. Uno quidem modo, in se, quando scilicet in propria suipius substantia, circa alterius admissionem pernatur. (13) Quod sane

in minores globulos diffirent, vix a vasorum vi pressi; nisi in ipsa lymphæ continuo natarent. Et revera sanguis, qui in irdines inferiores vasorum confluit, globulis minoribus constat, in majori lymphæ quantitate innataibus. In Hydrope, tota sanguinis massa, nigerrima est, & nimis crassa, atque tardissima circulato, quia omnis lymphæ interam cellulosa fluit, & denso sanguine repulsa, ipso sanguini numquam miscibilis.

(12) Vel quia dejicit necessaria lymphæ quantitas, vel quia ejus partes in organica figura mutatae sunt, & ad articulos fluere nequeunt, promotus facilitate, & pro eorum sinoviae renovacione, dolores invadunt aerimi, uti in Artritide, & Reumatismo.

¶ [13] Vid. praelet. academ. Boerhaav. tom.

multifariam contingit. Alia enim, juxta sensus judicium, in substantia, hoc est crassitie, ac tenuitate partium suarum diversa apparet: eaque a similitudine mucaginis, quæ e feminibus qui, busdam extrahitur, mucilaginosa dicitur. Alia, in substantia, secundum sensus judicium, æqualis apparet; cum revera tamen, in partibus suis sit diversa: eaque pituita est cruda, quæ in ventriculo potissimum, atque intestinis colligitur. Ac illam quidem, quæ in ventriculo residet, Hippocrates in lib. de salubri diæta, singulis mensibus, bis vomitu expellere præcipit. Ad alterius vero excretionem, quæ in intestinis congeritur, constitutum est, ut flava bilis, e vesicula fellis, quæ πολυδοκο's Græcis dicitur, ad jejunum, reliquaque inferiora intestina deferatur, eaque a pituitosis excrementis repurget, & absterget, ipsumque expulsionem juvet. Hæc eadem interim, in venis quoque, serum præsertim, ob concoctiorum facultatis imbecillitatem, conservatur, ibidemque diutius hærendo, augetur, ac crassescit: Cujus molestiam, cum ulterius natura non ferat, ipsamque per ordinarios meatus expellere nequeat, facit, e possibilibus, quod melius est, repellitque a

6. de humorum morbis, pag. 39. §. 720. Si consideratur morbosa indoles in unaquaque particula humoris, ea hæredit in mole aucta, vel immunita &c. *Idem* pag. 40. §. 721. Molis auctæ in partibus humorum idea, exhibet horum immeabilitatem &c.

corde, ac reliquis internis membris nobilioribus, ad exteriora, eaque ignobilia, & præcipue ad tibias, (14) quo, naturaliter alioquin, ob gravitatem suam tendit. Eaque causa, tibiæ senum inflantur nonnumquam, adeoque in tumorem attolluntur, ut pressæ digitis, fossulam repræsentent. & maxime quidem appropinquante nocte. Idem evenire nonnumquam, pinguis etiam, atque obesis solet, quique humidioribus oblectantur alimentis. Alia pituita, tenuis valde est, & aquosa, aquæ nimirum, paululum admodum densatæ simi-

¶ [14] Exilissima vasa, venosa præcipue, in adulta aetate impervia fieri solent. Vid. Praelect. Academ. Boerhaav. tom. 3. pag. 361. §. 468. Quin etiam vasa, olim, nostra, deinde mera ligamenta, dura fieri observantur &c. & pag. 364. § 474. In senibus, solida, vi, & copia, fluida superant: & imminuitur eo tempore cordis momentum, omniumque vasorum, unde tarda circulatio, atque ab extremitatibus per venas difficillime redundat humores ad cor; hinc pedum tumor, aliquando cœderatosus, qui in hominibus otiosis observari solet, quia deficiente muscularum motu, in circumpositas venas agentiun, & motum facilitantiun, vene ipsæ otiantur, sanguinis regressui ineptæ; Idem accedit proseris hominibus, etiam absque morbi causa, quia humores contra propriam gravitatem ægre elevari possunt, a solo excessu celeritatis, quem a cordis momento recipiunt. Visceribus obstrutis, pedes, & Tibie, plus, minusve timent;

litudinem quamdam præferens. Qualis quidem in salivis, haud raro, ac sputis illosum visitur, qui cibos minus belle conficiunt, quique largius bibunt. Consuevit etiam in coryzæ principio, a cerebro in naribus destillare. Hæc eadem, per digestiōnēm indurata, pituita evadit, crassa, ac mucilaginosa. Pituita alia, crassa admodum est, & alba: cujus quidem quod tenuerat ob diurniorem in juncturis moram, evanuit: crassum vero, inspissatum, ac conglutinatum minsit, ceu lapis quispiam. Hinc nodosa generatur podagra, morbus, ut Ovidius testatur, fere incurabilis. Sic enim lib. 1. de Ponto elegia 4. de illa cecinit:

Tollere nodasam, nescit medicina podagram.

Alia vero pituita, densa, & crassa est, colore, & lentore, pondereque, fuso, ac liquefacto vitro similis: quæ ob id passim etiam apud rei medicæ scriptores, vitrea appellatur. De qua copiose admodum Galenus lib. 2. cap. 7. de sanit tuerenda, & lib. 1. cap. 8. de Sympt. causis, & lib. 2. cap. 6. de different. febr. & lib. 2. cap. 5. de locis affect. & lib. 12. cap. 8. methodi mendend. Altero modo, pituita efficitur non naturalis, per admissionem. Quando scilicet, aliis quispiam humor illi extrinsecus accedit, (15) verbi

¶ (15) Quando nempe, a sudore, vel perspirabili retropulso, propter frigus externum, aliquam causam, febris reumatica, dolores, gravedo, alias adoriantur, nam humores excrementitii, vel universam humoris massam inficiunt, & corrumunt,

gratijs, vel sanguis, vel bilis flava, aut alia. Si sanguis pituitæ permisceatur, hæc dulcis efficitur, sicut ex ea, sicuti in libro de multitudine cap. 17. Galenus testatur somnolenti. Si crudii humores, insipida, & aquosa: quæ, propter infirmam concoctionem, in corporibus redundans, cibi fastidium parit, perindeque, ac dulcis pituita aperente somniculosos facit. Si flava bilis, salsa: hæc mordacior certe, sicciorque, ac levior cæteris pituitæ generibus invenitur nam flava quoque bilis, mordax, secca, & levis est. Quæ quidem, ex sapore sputi, facile judicari potest, & in corporibus intemperantium, qui fortia vina bibunt, & salsa vescuntur cibis, nascitur copiosius: ac inde perniciosi oriuntur catharti. Longiori tempore in ventriculo residens, intolerabilem nonnumquam excitat sitim. Diutius vero, huc, illuc, per intestina discurrens, ipsa exulcerat, dysenteriamque generat, & tenesmon. Si melancholia piruitæ permisceatur, ea acida efficitur, sæpiusque in imbecillo ventriculo, quam in aliis corporis partibus reperitur: melancholia enim naturaliter deferatur ad os ventriculi, ut coctionem ejus adjuvet, famemque, ac naturalem appetentiam invitet. Ea igitur subsidendo nonnumquam, pituitæ miscetur, ipsamque reddit acidam. Quæ, ex acido

vel ad quasdam partes adpulsi, veluti per metastasis, talia excitant symptomata. Obstructo hepate, bilis sanguini miscetur, & Icterum inficit. Vid. mox *sæpra* n. 3.

certe ruetu, judicari facile potest: sicutque ex ea
in corporibus redundantibus, famelici. Quintam pi-
tuita per se, nonnumquam in ventriculo, ex chy-
lo, acida efficitur, citra alterius humoris admi-
ssionem: nempe a debili calore, per modum ebul-
litionis. Ea pituitosis accidit frequentius, non
secus, ac dulcibus fructuum quorumdam succi-
solet. Primum enim illi fervent, atque ebul-
liunt, deinde aescant. Postremo vero, pituita
quadam melancholiæ ponticæ admistione, pon-
tica etiam efficitur, minus saepe tamen, ob
eius melancholiæ raritatem, invenitur; Talis
autem melancholia oritur quandoque ex vehe-
menti infrigidatione, qua nimirum, humiditas
eius [cum nullus accedat calor, neque debilis,
quo, ebulliens, in acorem vertatur: neque fortis,
qui coquenda in sanguinem mutet] congelascit,
& ad terream nonnihil essentiam inalteratur.

Bilis, quæ κολη Græcis dicitur, vulgo autem
Cholera, est humor calidus, & siccus, ex tenu-
jori, & calidiori parte chyi, vel ex sanguine
tenui, & fervente procreatus. (16) Hæc quoque
duplex est, naturalis scilicet, & non naturalis.
Naturalis, est humor calidus, & siccus potestate;

(16) Bilis non venit a sanguine, multo mi-
nis a Cbylo, verum a variis humoribus simul
commixtis, qui in sinum vene portarum confluunt,
¶ per quinque majores venas, hepatis adeunt, pro-
bilis præparatione. Vid. pag. 209. num. 4., ¶
pag. 247. n. 9. tom. prim., ¶ n. 3. mox supra.

substantia quidem tenuis, colore vero flavus, aut
 ruber, declinans ad quamdam citrinitatem, seu
 flavigiem: sapore vero exakte amarus, non autem
 acutus, sive acris, ut quidam male affirmarunt.
 Hæc quidem in hepate generata, in duas statim
 distribuitur partes. Una cum sanguine ad venas
 defertur: altera ad *xus/y*, idest, vesiculam fellis
 transmittitur. Quæ quidem cum sanguine defer-
 tur, necessitatis, & juvamenti cause, cum eo tran-
 sit. Necessitatis quidem, & sanguini permisce-
 tur pro nutritione membra, in cujus temperatura,
 convenientem flavæ bilis partem esse oportet, je-
 xta mensuram, quam materiæ necessitas requirit.
 Galenus lib. 5. de usu part. human. corp. cap.
 6. de pulmone. Juvamenti vero, ut sanguinem,
 quo commodius per angustos venarum meatus ad
 nutrientiam penetret, subtiliorem reddat. Quæ
 vero de ea, colata, ad cystin fellis transit, ob ne-
 cessitatem itidem, ac utilitatem eo transmittitur.
 Necessitas autem, vel est ratione totius corporis;
 nempe ut ipsum, a pituitosis, ac biliosis excre-
 mentis repurget, & abstergat: vel unius cujus-
 dam membra, ut nimirum vasa fellis nutriat. Ut-
 litatis vero duo sunt juvamenta, unum, ut in-
 testina ab inhærentibus fecibus, & viscoso phleg-
 mate abluat, & expurget: alterum, ut intestina,
 & ani musculos purgat, atque irritet ad ex-
 cernendum, quod ipsis noxiū inest. Propterea,
 quando porus, qui a vesica fellis, ad intestina pro-
 tenditur, obstructus est, male habent intestina in
 expulsione excrementorum, & colica sœpe accedit
 passio.

Non naturalis vero bilis dicitur, quæ a prædicto humore, vere bilioſo degeneravit; intra terminos tamen suæ latitudinis continetur, quos si egrediatur, non jam bilis, sed alius humor reputabitur. Hoc autem (bilem inquam, egredi limites suæ latitudinis) contingit bifariam: uno modo (ut sic dicatur) per ſe, & in ſe. Altero modo, per admifionem. Per admifionem quidem, bilis efficitur non naturalis, ſeu præter naturam, cum alius humor illi extrinſecus accedit. Et hoc quidem fit multifariam. Alia enim eſt, cui pituita admifetur: quæ, quod frequentius generari soleat, nota, & famosa, ſive majoris famæ vulgo appellatur: hinc ſæpe tertiana notha oritur. Alia vero eſt, cui melancholia admifetur, & dicitur minoris famæ. Bilis autem, ſive cholera majoris famæ, duplex eſt, citrina, & vitellina. (17) Quando enim bilis naturalis, cum

T [17] In quacumque homine, & cujuscumque temperiei, plus minusve, in ſtatu morboſo, Bilis a ſua naturali craci degenerare potest, & in putridum abire: quo plus enim ad colorē croceum vergit, eo putredinis gradus intenſior eſt, ut in febribus bilioſis, & tertianis exquisitiſ obſervari potest, que ſi nigerrima evaſerit, cum extremerum frigiditate, & lividientia, imminentis mortis indicium prebet: Jam in hepate Necroſis ſecuta eſt. Bilis vero, que viridem colorē preſer fert, minorem corruptionem indicat; quam nonnul-

pituita tenui, & aquæa miscetur, appellatur bili-
 lis citrina: quando vero, cum crassa pituita mi-
 scetur, vitellina bilis appellari solet, quod ovo-
 rum vitellis, tum colore, tum crassitudine sit
 similis. Et hæc quidem vitellina, rursum duplex
 est, sicuti vitellorum ovorum duplex est color;
 Quidam enim magis aliis albicant, alii rufiores
 videntur: Bilis autem, quæ rufioribus est similis,
 per assivationem fit. Minoris quoque famæ bilis,
 duplex. Aut enim cholera naturalis miscetur atra-
 bili, ex bilis naturalis assivatione factæ, & hæc est
 pejor: aut miscetur bilis naturalis, cum humore
 melancholico naturali, qui in hepate cum aliis
 humoribus generatur, & hæc est melior: color
 ejus ruber est, sed non clarus, neque floridus;
 imo sanguini, qui in venis est, similior. Bilis
 vero non naturalis, per se, & in se, id est, se-
 cundum propriam suam substantiam, alia quidem
 in hepate saepius generatur per adustionem ejus,
 quod tenuius inest in sanguine; crassum enim
 in melancholiæ vertitur. Alia vero in ventri-
 culo, ex pravis alimentis non concoctis, sed cor-
 ruptis: vel ex aliis humoribus in venis generatur:
 Et hæc quidem duplex est. Una porracea, quam
 præstissimam etiam vocant, quæ porri viorem præ-
 sefert: generatur ex vitellina, quando aduritur:
 Adustio enim in cholera vitellina, efficit nigre-
 dicem, qua, cum citrinitate mixta, generatur vis-

li, improposito vocabulo, bilem acidam appellant
 Vidi num. 8.

riditas. Altera est eruginosa, quæ eruginis color rem imitatur, & gignitur ex porracea, quando eoque aduritur, donec humiditas ejus exsiccatur, & ob siccitatem albescat. Et hæc duæ extre mæ, quidem malæ sunt, sed eruginosa pejor. Avicenna loco supra citato, & Joannes Tagault. lib. I. cap. 8. institut. chirurg. Melancholia, si in universum definiatur, humor est frigidus, [18] & fucus, ex crassiore ipsius chyli portione progenitus. Hæc quoque duplex est, naturalis scilicet, & non naturalis.

Naturalis, est boni sanguinis fex, ac veluti limosa quædam superfluitas, hoc est, crassior quidem sanguis, cuius color niger est; sapor vero acerbus, vel acidus, ut vomentibus cum, non raro innotescit: hæc in hepate quidem, & in massa sanguinaria (in qua humores universi continentur) generata, in duas statim deducitur partes. Una enim, cum sanguine ad venas defertur, altera ad lienem trahitur. Quæ, quidem cum sanguine defertur, necessitatis, & juvamenti causa cum ipso transit. Necessitatis quidem, ut sanguini per-

T (18) Melancolici temperamenti signa clariora, a celeberrimo Boerhaavio designata sunt Tom. 6. pag. 186. §. 896. Melancolicæ denique temperie indicantia habentur, glabrities, pili nigerrimi, macilentia ingens, siccitas magna, color utique maxime niger. . . . Quare his vasa videntur stricta, robusta, macria, humorēs dorsi, tenuaces, admōdum permixti &c.

misceatur, pro nutritione membrorum, in quorum temperatura, convenientem melancholie partem esse oportet, juxta mensuram, quam, materiae necessitas exigit, sicuti sunt lien, ossa, & omnia membra terrestria. Utilitatis vero, sive juvamenti, ut nimis fluidam illam sanguinis tenuitatem, eousque restringat, firmet, ac condenseret, dum inde, nutritiendorum membrorum pars solida fiat. Requirit enim sanguinis, n hisce animalis particulis nutrientis, crassitudinem quamdam.

Altera pars, nempe crassior, magisque terrea, quae non satis commode a naturali calore alterari potuit, ob necessitatem, pari modi, ac utilitatem, ad lienem sejungitur. Necessitas autem, vel est ratione totius corporis, nempe ut ipsum a melancholica superfluitate expurgetur, vel unius cuiusdam membra, nimis ut lienem nutriat. Utilitas vero ejus est, quod ad os ventriculi profluens, inventas ibidem humiditates exprimat, non aliter, quam mulierculæ, lae mulgendo e vacuorum uberibus soleat. Et hujus quidem utilitatis duo sunt juvamenta: Unum, quod contrahat ventriculum, ac constringat, & cum acerba sit, atque acida, non modo non laedat actiones ejus, sed multo magis etiam promoveat. Nam ventriculum intendit, ac contrahit in seipsum, cogitque cibos ad unguem circumplexi, ac retinere, quounque fuerint concocti. Alterum, quod acredine sua, commotionem, ac corrugationem in ventriculo faciat, quibus ventriculus ad cibi appetitionem excitatur. Talis autem virtus excitata, fames appellatur. Fit enim fames, propter succum melan-

cholicum tendentem ad os ventriculi, qui corrugando partem illam, facit fætem, ob id igitur succus melancholicus, utilis in natura fuit. Melancholia non naturalis est, quæ a modo scripta naturali degenerat; intra tamen limites locæ latitudinis permanens: quos, si prætergrediatur, non jam amplius melancholia; sed alius humor dicetur. Ejus, quatuor differentiaz notæ communiter statuuntur, licet plures sint obscuræ.

Prima est, quando humor ipse melancholicus, qui naturalis dicitur est, (& quotidie gignitur in corpore, dum animal sanitatem fructu,) in propria sua essentia torretur, aduriturve, & putreficit, fitque bilis atra exquisite, Talis enim ut lib. 14. cap. 9. Therap. method. & libro de atra bile cap. 3. & comment. r. 2. lib. 4. aphor. Galenus ait, ex humore atro, supra modum adusto conflatitur, habetque splendidum aliquid, veluti bitumen, & pix. Hæc autem (vere inquam, atque exquisite, atra bilis nominata est) acida est, & in terram effusa, velut acetum fervet, & ipsam, fermenti ritu elevat, cum omni animanti injuncta adeo, ut ne mures quidem ipsi, aut muscae eam gustaverint, non magis quidem, quam copiosum salem, in quo nullum animans vitam peragit, ut mare quod *Mortuum* appellatur, indicat. Porro, tum gignitur huiusmodi nigra bilis, cum ille, veluti sanguinis limus (quam melanocholiæ naturalem diximus) diutius moratur in corpore, & neque per aliquem sensibilem effluat, neque occultum excernitur: verum transmutus

tatur, corrumpitur, & perirecit. Siquidem hic humor, ubi amplius incavetur, aut propter putredinem, aut sebrem inflammantem, nigram efficit bilem, inquit Galenus libro 14. cap. 9. method. medend. Quæ quidem frigida est, quia terrestris; sed tamen calors non expers, quemadmodum, & cinis, & aceum, apparetque, dum per alvum [ut contingit aliquando dysentericis] excernitur, splendidior, a: nigrior, ipso sanguine crassiore, & nigriore, quem humorem, melancholicum appellamus. Spendet enim, veluti mortui maris bitumen, quod *Judaicum* vocant.

Secunda species, seu differentia bilis atræ, non naturalis, est, quæ ex adustione aliorum humorum nascitur, ut illa, quæ fit ex flava bile vehementer uita. Quæ etiamnum, tantæ est malitiæ, ut & terram radat, & eam, more bilis exquisite atræ, in altum attollat. Sed, & muscæ ipsam, non secus, quam vere nigrum bilem, refugunt. Si sanguis quoque, aut pituita in corpore vehementer incaluerint, & exulantur, efficitur etiam melancholicus humor, non naturalis per adustionem dictus, ut voluit Avicenna. Verum duæ istæ postremæ species (quæ scilicet per sanguinis, aut pituitæ assationem fiunt) Avicennæ mitiores sunt. Scribit autem Galenus comment. 29. lib. 3. prædict. Hippocr. illam, bilis atræ speciem, quæ ex flava bile vehementer assata generatur, deteriorem esse, quam ea, quæ ex crassiore sanguine generationem habet: quæ, subsidenti in dulio vini fæculæ, aut amuræ, hoc est, fæci olei, proportione respondet. Hæc enim mitior est; sed

potissimum, quoties traxit nondum in animali moram, cum aliquo calore abfudanti praeter naturam. Verum priusquam in exactam atram billem transmutetur, primo in vitellinam, secundo in porraceam, tertio in æruginosam transit.

Tertia species melancholiæ non naturalis est, quæ originem fortitur a lapidosa quadam concretione, ut cum ab imperitis medicis, vel chirurgis erysipelata, & inflammationes [quas Græci φλεγμονæ vocant] aut quivis alii tumores ex naturalibus humoribus procreati, admotis extrinsecus præsidiis, nimis vehementer refrigerantur, adstringuntque; vel cum iisdem tumoribus, ea quæ valenter nimis trahunt, digeruntque, medicamenta, applicantur. Tunc enim toto, quod in eis subtilissimum erat, dissipato, id quod reliquum est [nempe crassius] plus justo desiccatum, lapidis duritiem consequetur, atque in melancholicum humorem vertetur.

Quarta melancholiæ non naturalis differentia exurgit, quando aliis humor, ipsi melancholiæ naturali permiscetur. (19) Quod dum fit, dulcoratur, ac mitescit magis, nisi dum alterutra bilis adusta, huic commiscetur. Siquidem tunc

T (19) *Temperamenta, non semper ita manifeste apparent, propriis characteribus designata, ut facile cognosci possint; nam melancholiæ, aliquando phlegma miscetur, vel sanguis, & temperamenti compositum facit; Ita sanguini phlegma, vel melancholia, & sic de reliquis.*

vel acescit, vel amarescit, & erosionis non modicæ particeps efficitur. Avicenna loco ante citato, & Joann. Tagault. lib. I. cap. 14. institut, chirurg. Plura Joannes Baptista Montanus in C. I. doct. 4. cap. I. Avicenna, & Leonhartus Fuchsius lib. I. se^t. 4. cap. 11. method. pervenien di ad Medicinam.

C A P. LXXXVIII.

DE TEMPERATURA, SIVE COMPLEXIONE SAN- GUINEA.

Natura, pingues isti sunt, atque jocantes, Rumoresque novos, cupiunt audire frequenter.

Hos Venus, & Bacchus, delectant, ferula, risus.

Et facit hos hilares, & dulcia verba loquentes.

Omnibus hi, studiis habiles sunt, & magis apti.

Qualibet ex causa, non hos facile excitat ira.

Largus, amans, hilaris, ridens, rubeique coloris.

Cantans, carnosus, satis audax, atque
benignus,

Signa, quibus sanguinea temperatura facile di-
gnosci queat. hic recensentur.

AC PRIMUM quidem, quod sanguinei sint
pingues: quod de pinguedine proprie dicta, mi-
nime in hoc loco accipendum est. Ea enim si-
cunt Galen. lib. 2. cap. 9. de temp., & post eum
Avicenna 2. 1. doct. 3. cap. 3. attestantur, ex
habitus frigiditate gignitur; sed de pinguedine
ad mediocrem corpulentiam, sive carnis abundan-
tiam (1) extensa, quam Ἀρρωτίς Græci vocant.
Siquidem rubræ carnis, cum decenti firmitate abun-
dantia, calidæ, ac humidæ, hoc est, sanguinæ tem-
peraturæ, nota est. Quibus enim plus est carnis
rubræ, ii, & virtutem assimilativam habent poten-
tem, & sanguine abundant, quippe quæ, [Galeno
loco jam citato teste,] vigeant, invalecantque ca-
rido, atque humido: Corpulentia, inquit, sive
abundantia carnis, ex sanguinis copia nascitur.
Cum enim calori, intra debitos fines manenti, bo-
ni sanguinis accedit copia, necesse est, ut corpus

(1) Homines sanguinei temperamenti, necnon
mulieres, satis copiosa carne abundant, verum mol-
li, & sincera, cum correspondenti lymphæ quan-
titate, cuius signa apud Boerhaavium lib. 6. pre-
lect. Acad. pag. 186. §. 824. Sed sanguineum
temperamentum distinguitur, pilis rarioribus,
flacco-albis, fuscis, carni molli copiosa &c.

lentia sequatur. Idem innuere; etiam his verbis Avicenna voluit. Corpus carnosum, abique multo adipos, & pinguedine, est calidum, & humidum, id est, sanguineum.

SECUNDUM, quod sanguinei sint, vel jocantes, ut qui multa jucunditate, magnoque jocandi lepore, amicis, ac familiaribus suis, risum subinde moveant: vel laeti, hoc est, alacri, & erecto animo, idque maxime, ob spirituum, qui ex sanguinei humoris benignitate procreantur, subtilitatem, & perfectionem (2).

TERTIUM, quod facietur, jocosarumque fabularum, & novarum rerum auditione, eamdem ob causam, mirifice captiantur.

QUARTUM, quod prout admodum sint in Venerem: Nemus enim Venus, seu intempestivum ejus desiderium, sit ob multitudinem genituræ, quæ ex sanguinis copia potissimum nascitur.

QUINTUM, ET SEXTUM, quod conyi-

[2] **Sanguis**, prout veris globulis constans, promptam, & speditam circulationem, per omnia vasa, exercere debet; omnes sequestrationes, & excretiones, simul eadem proportione, illam merito sequuntur, urinæ ne-npe, sudoris, seminis, aliarumque, in primis spirituum, quia sanguis ad caput appulsus, quantitate, & optima qualitate præstat. Ideo, qui hoc temperamentum sortiti sunt, irascuntur facile, omnibusque exercitiis peragendis aptissimi, literario studio, & cuicunque intellectuali facultate satis idonei.

via appetant, viner suaviter indulgeant, & cibis gaudeant optimis, atque exquisitissimis; scilicet sui similibus, & quibus servari possint. servantur enim similia similibus.

SEPTIMUM, quod ridibundi sint, hoc est, facile rideant quod Hippocratis etiam testimonio confirmatur, qui in libro de structura hominis, aphor. 2. ita scriptum reliquit: Qui enim puri sanguinis, non inexpertes sunt, hi usquequaque resident, & aspectu, ac corpore floridi, nec non perspicui coloris.

OCTAVUM, quod hilares sint, ac laeto vultu: idque ob vividum maxime, ac floridum colorem, & venustatem corporis: haec enim omnia, sanguinem, qui temperatus est, consequuntur.

NONUM, quod blanda plerumque, & auditu jucunda verba, ab ipsorum ore profluant: quod & ipsum utique, ob sanguinis benignitatem, evenire putandum est; οὐδὲ γάρ οὐ τὸν αὐθόπευχον πατέειν τοῖς τοσούτοις, καὶ αὐτοὺς οὐ λαγωσούσι.

DECIMUM, quod ingeniosi, hoc est, artibus quibuslibet addiscendis idonei sint: nimirum ob vigorem, & insitam ingenii, ex sanguine vim, sive docilitatem. Hinc etiam Hipp. in lib. de flribus, aph. 20. ita scripsisse videtur: Opinor autem inter omnia, quae in corpore sunt, nihil magis ad prudentiam conferre, quam sanguinem.

UNDECIMUM, quod non facile expandentes, præcipitesque in iram serantur: reprimit enim sanguinis humiditas, bilis servorem, (3) qui

(3) Non videtur, temperamentum sanguineum
dixi.

οξειδυμία efficit . Unde eleganter sane, flavæ biliæ
frenura , ab Avicenna 4. 1. capite 20. dicitur.

Postremis duobus versibus, non solum, ex iam
dictis & repetuntur quædam ; sed adduntur etiam
alia nonnulla .

QUORUM PRIMUM, cuidem est, quod san-
guinei sint largi, hoc est, liberales, benefici , &
ab omni avaritia alieni .

SECUNDUM, quod amoribus sint dediti .

TERTIUM, quod hilares sint , & jucundo ;
ac læto vultu .

QUARTUM, quod ridicundi . Quæ omnia ,
ex sanguinis benignitate everiunt .

QUINTUM, quod rubei sint coloris : Humor
enim, cuti colorem adfert , quemadmodum lib. 1.
aphor. comment. 2. Galenus adserit . Et Avic.
2. 1. doct. 3. cap. 3. Colo , inquit, rubeus, san-
guinis multitudinem significat . Quod intelligen-
dum maxime , de colore , qui ex rubore , & albo,
cum jucundo quodam nitore commixtus sit , &
non , qualis in facie eorum visitur , qui fortia
potant vina , & in cibo , fæsis , atque acribus u-
tuntur speciebus ; nempe rubeus, fulcedine quadam
permixtus : hic enim lepram portendit .

SEXTUM, quæ cantioibus , & musicis de-

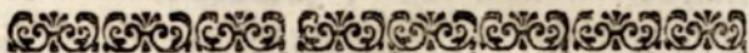
bilis fervorem reprimere posse , cum sanguis ipse
nimis calens , aliunde tempestandus sit : Et revera
ex Boerhaavia habemus eodam §. sup. cit. Venis
amplius ceruleis sanguine astantis ; colore rosa-
ceo ; iracundia &c,

lectentut harmoniis: quippe quæ, & ipsæ, [au-
tore Theophilo Cetharœdo, apud Athenæum. l. 14.
δεῖπνοτοφ:] perinde, atque sanguis temperatior, &
τείχυ, idest, bonos, ac candidos mores pariant
μὲγχς γάρ Θηταύρος εἰ, καὶ Βεζούτη μουσικὴ α-
πητη τοῖς μαθήται παθεῖται τε καὶ γαρ. ητι πα-
δεινεστι, καὶ τοὺς Θυμοειδεῖς, καὶ τὰς γνομικὰς δια-
φορὰς καταπραγγεῖ.

SEPTIMUM, quod sint corpulenti.

OCTAVUM, quod sint audaces; idque ob
sanguinis caliditatem.

NONUM, quod sint benigni, clementes, li-
berales, & benefici: ratione nimirum humoris
sanguinei, qui est dulcis, mitis, & benignus.

C A P. LXXXIX.

DE TEMPERATURA CHOLERICA, SIVE BILIOSA

Est humor choleræ, qui competit
E impetuosis,
Hoc genus est hominum, cupiens præ-
cellere cunctis.

Hi leviter discunt, multum come-
dunt, cito crescunt.

Inde, & magnanimi sunt, largi, summa-
petentes.

Hirsutus, fallax, irascens, prodigus, au-
dax.

Astutus, gracilis, siccus, croceique co-
loris.

Bilioſæ temperaturæ notæ, hoc in loco tra-
duntur.

AC PRIMA quidem, quod biliosi, sive cho-
lerici, quos ~~καλωδεις~~ Græti vocant, prompti
admodum sint ad operationes; (1) sed impetu ani-

[1] Omnes biliosi præter propter, ab incognita causa, ad omnes quascumque operationes concitari videntur: Viget enim in eorum nervoso syste-
mate, intensor, & continuus stimulus, propter bu-
morum acrimoniam, a qua omnes machine, &
vasa lacesita, promptius in suis operationibus, se
expediunt. Vid. Praelect. academ. Boerhaav. Tom. 6.
pag. 891. §. 893. Bilioſa temperies cognosci descri-
bitur a pilis copiosis nigris, crispis, duritie, ma-
cilentia, gracilitate carnis, colore fusco, venis
magnis, pulsu magno... pertinacia, iracundia.
His videtur, major solidi, quam humidi copia ex-
cedere &c. Idem stimulus, qui omnes operationes gene-
rice loquendo, promovere valet, omnes simul excretiones
intendit, & præ ceteris insensibilem perspirationem.
Insuper, quia omnes humores acerrimi sunt, expe-
dit, ut omnia vasa, & reliqua solidæ partes
summo robore præstant, soliditate, densitate, ut eo-
rum contactum ferre, absque molestia, possint, alio-
quin stimulus ipse in convulsionem abiret. Hinc da-
ta solidorum summa resistentia, nimiae nutritionis,
& apponendæ materiæ, non dabitur locus.

ni potius, quam cogitatione faciant omnia. Igneum enim habent calorem, qui impetum, & agilitatem ad motiones praefat. Hinc Z. i. doct. 3 cap. 3. ita fere ab Avicenna scribitur: Cum operationes, plene, ac perfecte, naturali cursu procedunt, temperaturæ æqualitatem indicant: cum vero ad superfluos mutantur motus, caliditatis exuperantia significatur.

SECUNDA, quod ambitiosi sint, & honorum cupidi, primalque in conciliis, ac confessibus expetant cathedras, adeoque præferri omnibus velint: Perinde atque ignis ipse, qui sine pondere semper evolat, excelsaque locum, sibi querit in aere. Exuperans enim ille calor, animos ad insolentiam plerumque, & arrogantiam excitat, atque inflammat.

TERTIA, quod celeris sint mentis, ingenii, & facile discant: ob calidam nimirum, & subtilem cerebri substantiam, quæ formas cito, ac facile tuscipit. Hinc non temere, mentis acumen, & prudentiam a bilioso humore (2) proficiisci,

[2] *Bilis in statu sano, mechanica necessitate numquam caput petit, quia ejus partes sanguine leviores, a sphærica figura satis distant, & vix sanguini commiscæ, ad vasalaterata propelluntur. Soli globuli sanguinei, & lymphatici solidiores, & majori gravitate donati, arterias charotides adeun pro spiritus preparatione, Confer quæ dicta sunt pagina 201. numero 2. libro 10 & pagina 215 numero 11. Si vero quacunque de causa,*

comment. 40. de natur. humin Galenus tradidit. Lege piura de hoc apud eundem cap. 12. artis medicinalis, & Avicennam, loco, aliquoties jam citato.

QUARTA, quod edaces [3] sint, & multivori: primum enim fortem habent calorem conquentem, tum ipsis etiam plus per omnem cutem digeritur, & in ambientem aerem evacuantur, quam aliis corporibus.

QUINTA, quod cito adulescant, & corporis incrementum consequantur; validissimum enim habent calorem innatum: hic vero omnes actiones naturales adauget, ergo, & eam, qua corpus ad summum incrementum (*anum* Græci vo-

in statu morboſo, in febribus nempe putridis biliosis, quando Bilis facta est nimis acris, alkalina volatilis, sanguini intime commissa, aliqua ejus portio ad caput feratur, delirium, convulsiones, letargum, & alia patemata sequuntur. Quia vero in hinc temperamentis omnes humores optimis parantur, cum omnibus requisitis corporis, propter Bilis efficaciam, quae, omnia solvit alimenta, miscet, attenuat, atque lentorem, & cacochimiam arcit, ita etiam animæ omnes functiones, aequi feliciter peraguntur.

¶ (3) Ex probatis num. 1, & 2. si bilis omnia solvit alimenta, & solidorum momentum excitat, omnesque excretiones; merito adpetentiam provocat, omnesque duriores cibos solvit, ac digerit. Vid. pag. 95. v. §. Tom. prim.

tant] perducitur. Galen. comment. 14. sphor lib. 1. & lib. 5. cap. 8. de simplici medicament facult.

SEXTA, quod magnanimi sint, illatasque injurias, iniquo animo ferentes, a se propulsare statim conentur; idque maxime, ob caliditatis exuperantium. Parum enim ab unaquaque re pati posse, caliditatem significat, inquit Avicenna.

SEPTIMA, quod largi, benefici, ac liberales sint; praelertim in eos, unde honores se consecuturos sperant.

OCTAVA, quod summa petant, id est, ad summos semper dignitatum, ac honorum gradus affectent viam.

NONA, quod sint hirsuti. Calida enim, & sicca temperies, sicut Galenus lib. 2. cap. 10. de temper. testatur hirsuta est: verum ea in summo. Quippe, per omnem cutem difflatur semper aliquid a calido, quo secum etiam interim, humoris nonnihil ad cutem adfert, unde pili generantur. Quomodo autem haec generatio fiat, copiose admodum ibidem docet.

DECIMA, quod versuti, fallaces, & deceptiores sint.

UNDECIMA, quod præcipites sint in iram, acerbe nonnumquam, vehementerque excandescant, & irascantur: ob animosæ nimirum facultatis vehementiam, magnum caliditatis excessum, facilem bilis commotionem, & caloris in corde fervorem. (4) Lege Galenum cap. 29. & 33. artis

medicinalis lib. 2. cap. 16 de sanitat. tuend.
& in lib. de causis morbor: cap. 2.

DODECIMA, quod sint prodigi, in eos
potissimum, a quibus se, ad summos dignitatum
gradus promovendos sperant.

DECIMATERTIA, quod audaces, fortes,
ac animosi sint: Plurimum enim in corde calo-
ris habent, Galeno lib. 2. cap. 12. de tempera-
ment. teste.

DECIMÄQUARTA, quod sint astuti, &
hoc sane, ob flavæ bilis, tum caliditatem, tum
mobilitatem.

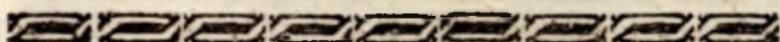
DECIMAQUINTA, quod graciles, id est,
macilenti, ac rarae sint corpulentiae: ob exuperan-
tem nimirum, & immodice difflantem calidita-
tem. Hinc magna ex parte graciles sunt biliosi:
Galen comm. 6. lib. 4. aphor.

DECIMASEXTA, quod siccii sint, id est,
macri, eadem ratione.

DECIMASEPTIMA, quod crocei sint colo-
ris, id est, pallidi, aut flavi. Certissima enim suc-
ci animalis cognitio, ex colore datur. Tamquam
igitur corpus, sicubi albius solito est affectum,
pituitosum abundare succum indicat, sicubi palli-

existantur, eo vividiores, quo sensus ipsi, intensiori
stimulo afficiuntur, & rursus, eo stimuius fit in-
tensior, quo humores ad eum inducendum sunt
actiuiores. Haec omnia in bonisibus biliosæ tempe-
riei ad unquem verificantur. Vid. quæ de Ira dicta
sunt pag. 23. n. 6, tom. prim.

dius, aut flavius, ~~h~~iliosum: ita sicuti ad rubigundius quam pro natura, est mutantem, sanguinis abundantiam subesse significat, sicuti ad nigrus, nigram superesse bilem ostendit. Ita Galenus lib. 4. cap. 7. de sanit. tuend. Lege eundem comment. 2. lib. 1. aphor.

C A P. XC.

DE TEMPERATURA PHLEGMATICA, SIVE PITUITOSA.

PHlegma dabit vires modicas, latosque, brevesque:

Phlegma facit pingueis, sanguis reddit mediocres.

Otia non studio tradunt; sed corpora somno.

Sensus hebes, tardus motus, pigritia, somnus.

Hic somnolentus, piger, & sputamine plenus.

Est huic sensus hebes, pinguis, color albus.

Hic recensentur notæ temperaturæ phlegmaticæ. PRIMA, quod phlegmatici viribus sint infirmis, ac invalidis; cum enim phlegma frigidissimum, ac humidissimum sit omnium, quæ in ani-

mali habentur, mobilitatem caloris innati, & quæ inde oruntur facultates omnes, magna ex parte obtundit, ac debilitat, & occasione quidem frigiditatis, torpidum, pigerunque corpus ad naturæ actiones omnes reddit. Humiditatis vero ratione nervos omnes relaxat, linguidasque facit: quo fit, ut phlegmatici, in cuibus, hic humor prævalet, in omnibus motibus voluntariis pigritiam sentiant. (1)

¶ [1] Phlegmatici temperamenti signa apud Boerbaavium lib. 6. pag. 186 §. 885. prælect. acad. Phlegmaticum quaque depingitur, glabritie cutis majore, pilis abis, tenuibus, tarde crescentibus, albedine, tunore, mollitie, pinguedine &c. Hoc enim temperamentum, bilioso directe est oppositum, in quo bilis defectus, & inefficacia humores lentos; & glutinosos parit, & lympham a rubro sanguine sejangi, quæ ad vasa lateralia, satis debilia, & ampla quamfacile adfluit. Hinc perspirationis insensibilis suppressio, & sudor copiosior: nam humor ipse ab origine tenax, & vasorum momentum debiliu, hujus turgentia duplice causam constituunt. deo phlegmatici fere omnes, torpidi, inertes, pondensi. Vid. prælect. academ. Boerbaav. tom. 3. pag 305. diction. (levitas.) Corpus leve est ad senum, quoties perspiratur æquabiliter, id autem it, quando humores omnes, per vasa omnia perfecte distribuuntur. Quæ vero pars corporis minus perspirat, ea gravior est; & si totum corpus non perspirat, totum ponderosum est. Item cap. 65. num. I.

SECUNDA, quod sint lati; sed brevioris staturæ: ob debilitatem enim caloris innati, corpus in longum extendi non potest, porrigitur ergo, & in latitudinem protenditur. (2)

TERTIA, quod pingues sint, & obesi; nimrum ob frigiditatem, & humiditatem. Adeps enim, vel pinguedo superflua, frigiditatis, & humiditatis excessum significat, & temperaturam corporis phlegmaticam. Quicquid enim in sanguine, pingue, leve, & tenue est, id in calidioribus corporibus, alimentum quoddam, calido sit: in frigidioribus servatur. Cum porro, id venæ extra se transmiserint, ubi in frigidas particulas incidit, quod genus membranæ sit, in iis concrescit, & in adipem, sive pinguedinem conver-

¶ [2] Omnes actiones, & motus, tam voluntarii, quam vitales, ab una, eademque causa efficiuntur; a speditiori influxu nempe sanguinis arteriosi ad caput, & spiritus nervosi a capite ad reliquas partes. Bilioſis, aequo celeris sanguinis motus, & functiones omnes, ac animi affectus; liquidorum impetus, aequo fortior, ac praerapidum corporis augumentum. Secus vero Phlegmaticis. Vid. num. antecedente, in quibus humorum adfluxus ad vasa lymphatica semper major est, ac sanguinis impetus contra solidorum resistentiam, hinc in latitudinem corpus crescit. Ex Physiologicis habemus corpus adolescere, usquedum vires impellentes sanguinis majores sunt resistentia solidorum,

tiur: (3) Galeno lib. 2. cap. 6. de temperam. Sequitur deinde, sanguineos, esse staturæ mediocri. Quicumque enim corporum habitus, & temperati natura sunt, & mediocri exercitatione utuntur, hos necesse est *άταρκος* esse, id vero est, mediocri omnino corporis habitu.

QUARTA, quod ad otia, quam ad studia propensiores sint: instrumentis imirum, veluti torpentibus ob frigiditatem. Galenus lib. 3. de symptom. causis cap. 3.

QUINTA, quod sint somnolenti, idque ob multam cerebri humiditatem, & frigiditatem. Frigiditas tamen, minorem vim ad procreandum somnum, quam humides obtinet. Galen. cap. 22. artis medicinal.

SEXTA, quod tardi, ac hebetis sint ingenii: quemadmodum enim mentis celeritas; *άγχιστος* Græcis dicta, & discendi facilitas, quam *ένυπες*. Deixy iidem vocant, a caliditate, & siccitate, ita eorundem hebetudo, ac tarditas a contrariis; nempe a frigiditate, & humiditate, exordium susci-

[3] Omnes nempe humores alimentitii, & fortasse etiam excrementitii, qui propter remissum solidorum momentum, intra vasa retinentur, & insensibilis perspiratio omnino suppressa, vel nimis parca, obesitatis causam constituunt. Idem humores in biliosis, propter jam adsignatas causas omnes, in perspirationem insensibilem habeunt, unde reliquæ excretiones longe minores.

plunt. Galenus cap. 12. 16. 18. & 22. artis medicinal.

SEPTIMA, quod tardi sint motus, & hoc frigiditatis, ac humiditatis ratione; frigi enim proprium est non movere; humidi vero relaxare.

OCTAVA, quod sint pigri.

NONA, quod sint somniculosiores: quorum omnium causæ, ex jam dictis, satis constant.

Postremis duobus versibus, repetuntur notæ prædictæ, cum quibusdam aliis.

PRIMA, quod sint somnolenti.

SECUNDA, quod pigri, ac tardi sint ad quamlibet operationem.

TERTIA, quod multi sputi: (4) frigiditas enim improbe concoquit, ac digerit, proinde multa in corpora excrementa relinquunt.

QUARTA, quod sensibus minime vigeant: Galenus cap. 22. artis medic.

QUINTA, quod sint pingues.

SEXTA, quod album habeant faciei colorem, de quo satis in præcedenti capite, nempe 89.

(4) Quoties omnium evacuationum maxima deficit in obesis, qualis est insensibilis perspiratio, necesse est, ut Natura per sputum, sudorem, urinam, & secessum, superfluo humore se exoneret.

C A P. CXI.

DE TEMPERATURA MELANCHOLICA.

REstat adhuc, tristis cholerae, substantia, nigra,
Quæ reddit pravos, pertristes, pauca
fusca.

Hi vigilant studiis, nec mens est de-
dita somno,

Servant propositum, sibi nil reputant
fore tutum.

Invidus, & tristis, cupidus, dextræ-
que tenacis.

Non expers fraudis, timidus, luteique
coloris.

Signa melancholicæ temperaturæ, hoc in loco
referuntur. Ac PRIMUM quidem, quod melan-
cholici sint pravi, hoc est in malis, feris, ac per-
ditis moribus, ut qui eo, mœstitia facile indu-
cantur, ut mortem desiderent, jugularique se op-
tent, (1) & odio prosequantur omnes quotquot

(1) Melancolici facile in furorem incident, sive in delirium melancholicum. Ipsa namque atra

viderint. Galeno lib. 3. de loc. affect. cap. 7.

SECUNDUM, quod tristes admodum sint, insidiasque sibi tendi in omni vita iuspicentur. Ob turbidos nimirum, & tenebricosos, qui ex melancholico humore, procreantur spiritus. Quemadmodum enim puri, ac tenues spiritus latitiam, ita e contrario, turbulenti, ac crassi, tristitiam contrahunt.

TERTIUM, quod taciturni sint, & paucorum verborum: ut enim caliditas garrulitatem, sic frigiditas taciturnitatem, & silentium generat.

QUARTUM, quod ad bonarum artium studia apti, habiles, atque accommodati sint, propter solitudines nimirum, & secretas, quae fere pertinent loca. Nam ut lib. 2. epistola ultima Horatius ait,

Scriptorum cibrus omnis, amat nemus, & fugit urbes.

bilis ad caput delata [Vid. Caput 89. n. 2. imaginationem, & ratiocinium turbat, merorem, tristitiam, & non raro vitæ tedium causat, amorem solitudinis, commercii, & societatis odium. Verum dum bene valent, licet in invincibili Ispocandria, ingenio, & mentis penetratione præstant; atque ad altissimas cognitiones perveniunt. Hujus temperamenti signa apud Boerhaavium Tom. 6. p. lect. acad. pag. 186, §. 896. Melancolicæ denique temperiei indicantia habentur, glabrities, pilii nigerrimi, macilentia ingens, siccitas magna; color ubique maxime niger ira, meror; magna penetratio intelligentiaz &c.]

Eandem sententiam, sic extulit Ovidius lib. 1.
eleg. 1. Tristium :

Carmina, secessum, scribentes, & ocia querunt.

Hinc est, quod Hipp. de Democrito Abderita ad Philopœmenem epist. 1. ita scriptum reliquerit.

„ Non insaniam ; sed quamdam excellentem mentis sanitatem vir ille declarat, dum neque liberorum, neque uxoris, neque cognatorum, neque rei familiaris, neque omnino alicujus curam gerit ; sed & diu, & noctu apud seipsum consistit, & privatim vitam degit, plerisque in antris, & solitudinibus, aut sub arborum umbris, aut in molibus herbis, aut apud frequentia aquarum fluenta. Contingunt igitur talia plerumque atra bile percit. Taciturni enim aliquando sunt, & solitarii, ac deserti amantes, & rerum familiarium conspectum aversantur, alienum putantes. Nec vero dissimile vero est, etiam his, qui circa disciplinas versantur, ab una erga sapientiam adfectione, alias curas exclusas esse „. Lege Aristoteli problemate 1. sect. 30. Ciceronem lib. 1. Tuscul. quæstion. & Quintilianum lib. 10. cap. 3.

QUINTUM, quod brevibus admodum, minimeque profundis pertententur somnis. Nam ad somnum creandum, calidum (2) adesse humorem

T (2) Aestivo tempore, nimis astuans calor somnum dissipat, & irrequieti tota nocte excandescescimus. Hyeme vero, longiori somno quiescimus. Neque prestat ratio ebriorum, qui fere sensuum

opus est: hic enim concoqui expedite potest, indeque ad caput vapores surgunt, a quibus subinde somnus inducitur. Quod si deest, exiguusque humor, aut concoctu difficultis inest, somnus non oritur. Qua de causa, post cibum, somnolentissimi fieri, ob calorem, solemus. Melancholicos vero, & vehementer astuentes insomnia tenet. Hos, quia nullus est, aut certe minimus: horribilia etiam visa, melancholicis, per quietem objiciuntur, quibus maturius e somno excitantur. Galenus lib. I. cap. 8: de symptom. causis, Et Cælius Rhodiginus lib. 16. cap. 36. & 37. lect. antiq.

SEXTUM, quod constantes, ac habiles admodum sint in rebus gerendis, ægerrimeque dimoventur ab eo, quod menti semel hæserit: adeoque difficulter etiam, si quando offendantur, in veterem gratiam restitui possint: Et hoc certe sic.

destituti, diutius dormiunt, nam eorum somnus morbosus dici meretur. Vid. pag. 200. n. 20. Tom. prim. de Vini effectibus. Insuper ab omni stimulo, tam in Capite, quam in quacumque corporis parte agente, fugatur somnus. In optima diathesi somnus placidissimus evenit. Vid. Tom. 4. Prælect. acad. Boerhaav. pag. pag. 276. Tanta enim somnolentia cum indicibili suavitate conjuncta, & me, & Chirurgum, & Aurigam oppressit, ut certo cessissent diræ voluptati, nisi ego, gnarus periculi, jussissem comites de curru descedere, & ambulando sanguinem movere &c.

citatis

citatis occasione: quæ noi finit propositum facile immutari.

SEPTIMUM, quod nūl sibi tutum fore putent; adeoque temper timeat: Hinc est quod Galenus lib. 2. cap. 7. de smpt. causis ita scriptum reliquerit. Illud, quid ab Hippocrate prohibetur, omnibus melancholæ speciebus communè esse videtur. Si timor, & mœstitia multo tempore durant, melancholicum, ejusmodi symptoma est. Sunt enim omnes, sine causa, mœsti. Nec, si coges quamobrem mereant, reddere causam possunt. Timeant autem eorum nonnulli, tum mortem, tum alia, quæ nūm minime sunt timenda. Non delunt, & qui mori vehementer expetant. Cæterum, quod ex atra sit, cum principium rationalis animæ occupavit, timor, mœrorque, ac mortis expectatio accidunt nihil mirum. Siquidem, etiam eorum, quæ extra corpus sunt, nihil videamus, quod nos perince terreat, ac tenebræ. Ergo, cum tenebræ, rationalis animæ parti sunt circumfulæ, necesse est hominem timere: ut qui semper, una cum corpore suo, timoris causam circumferat. Quod enim nobs extrinsecus fit, altissimis tenebris circumdatum nobis aerem, ad tempus aliquod occupantibus: id melancholæ virtus laborantibus, ab intimo, & ipso corpore contingit: scilicet, vel ipsa nigra bile cerebrum occupante, vel aliqua melancholici halitus exhalatione, veluti in morbo, quem statuofum, & hypochondriacum vocant. Idem libro tertio, capite septimo, de locis affect. jam citatam sententiam iis fere repetit verbis. Differunt autem inter se

melancholici. Nam omnes timent, mœrent, vitam damnant, odio habent homines; sed non omnes mori cupiunt. Etenim, hoc ipsum, nonnullis melancholiæ caput est, quod mortali pertinet. Quosdam etiam alieno admodum, atque extraneo videbis animo: utpote qui simul & mortem metuant; & tamen mortem sibi consilcant. Proinde recte videtur Hippocrates, omnia ipsorum accidentia in duo hæc coegisse, metum, & mœstiam. Mœstia nimirum eos inducit, ut odio prosequantur omnes, quæquot visiderint, numquam non tristiam præferentes: at terrentur, ut in tenebris pueri, atque ex adultis indecti. Sane quemadmodum externæ tenebræ, omnibus fere hominibus pavorem inducunt nisi, vel audaces admodum, vel edocet fuerint: sic atræ bilis color, mentis sedem, tenebris similem reddens timorem efficit. Etenim summis, tum medicis, tum philopolis in confessu est, & humores, & quantum corporis temperamentum animæ actiones variare posse. Postremis duobus versibus, repetuntur quædam ex iam dictis, & adduntur nonnulla alia.

PRIMUM, quod sunt invidi. Est enim invidia, tristitiae species.

SECUNDUM, quod tristes.

TERTIUM, quod avari.

QUARTUM, quod tenaces.

QUINTUM, quod fraudolenti.

SEXTUM, quod valde timidi.

SEPTIMUM, quod lutei, id est, terrei, siue fulci coloris sunt: Color enim pure fulcus,

qui viriditati propinquus est, melancholie domini-
nium ostendit, teste Rhaze libro 2. capite 1. ad
Almanorem.

C A P. XCII.

HI sunt humores, qui præstant cui-
Hi que colores.

Omnibus in rebus: ex phlegmate, fit co-
lor albus.

Sanguine fit rubens, cholera rubea quo-
que, rufus.

Indicia Redundantia Sanguinis.

Si peccet sanguis, facies rubet, extat
ocellus,

Inflantur genæ, corpus nimiumque gra-
vatur,

Est, pulsusque frequens, plenus, mollis,
dolor ingens,

In primis frontis, fit constipatio ven-
tris,

Siccaque lingua, fitis, sunt somnia ple-
na rubore,

Dulcor adest, sputi, sunt acria, dulciz
quæque.

Hic, cujusque tempetaturæ, ex coloribus, indicia præscribuntur. Phlegmatici enim, coloris (1) sunt albi: biliosi, pallidi, sive flavi: sanguinei, rubri: Melancholici vero fusci: qui proprie, Galeno lib. 14. cap. 9. Therap. method. teste, color est, inter rubrum, & nigrum medius. Sed de his omnibus, in præcedentibus, satis jam dictum est.

SECUNDO loco, tredecim traduntur notæ redundantis sanguinis.

PRIMA, rubor faciei: ob ascensum enim sanguinis, omnia, quæ circa caput sunt, rubicundiora apparent.

SECUNDA, oculorum prominentia: calor namque exuberantis sanguinis, ipsos dilatat, ac flatu distendit.

TERTIA, genarum inflatio: cuius eadem est ratio.

QUARTA, universi corporis, cum distentione gravitas: Natura enim, cum contentum humorum moderari nequeat, corpusque, multitudine gravatum sustinere minus valeat, supplantatur, ac dejicitur.

QUINTA, pulsus creber: propter caliditatem quæ sanguinis multitudinem sequitur.

SEXTA: pulsus plenus, ob calidorum, & humidorum vaporum copiam.

T (1) *Superflum videtur, ulterius de coloribus verba facere, quatenus unumquodque temperamentum a suo peculiari colore, præter reliqua nuper enunciata signa, præsumitur.*

SEPTIMA, pulsus mollis: nimia enim sanguinis exuberantia, arteriae emolliuntur.

OCTAVA, dolor capitis, & maxime quidem circa frontem: ob sanguinis, in plexu reticulari, ut quibusdam placet, augmentum.

NONA, ventris constipatio: nimia enim caliditate, fæces exsiccantur, & indurantur.

DECIMA, siccitas linguae: ob eandem causam.

UNDECIMA, vehementia sitis: orificio enim stomachi, præ nimia caliditate exsiccatur.

DUODECIMA, somnia plena rubore: Nam quæ in somnis visuntur, agique putantur, magna ex parte corporis affectionem, humorumque naturam, plenitudinem, detinutum, ac qualitatem testantur. Nam qui ægre se moveri putant, aut gravia onera portare, aut in ea re impediri, quam le efficere somniant, animalem facultatem, ex plenitudine, aut crassitatem, aut viscositate humorum, depravatam habere, cojiciendum est. Contra, qui se, vel volare, vel currere ocissime credunt, humores paucos, eosque leves, minimeque excrementos habere verisimile est. Et qui nocturnas Veneris imagines patiuntur, genitali semine abundare. Ad eundem modum, qui in locis foecentibus, sordidis, ac immundis se voluntari putant, illos in corpore materiam putrem, corruptamque, ac graviter ollentem, habere suspicio est: quemadmodum contra, qui in locis odoris se esse autumnat, materiam probam, suaviterque ollentem: & cui accensus ignis apparet, hunc, a flava bili infestari. Cui vero fumus, aut caligo, aut profundæ tenebrae,

ab atra bili. Imbres autem, frigidum humorem
abundare testantur, nix vero, & glacies, & gran-
do, frigidam pituitam. Gallorum gallinaceorum
cristas habere, aut rufa quædam: sanguinem ex-
perare. Luctatorem, qui sibi visus fuit, in sanguine
abundare Galenus conjectavit, & evacuatione
opus habre. Hæc fere Galenus comment. 3. in
lib. 1. epidem. aphor. 1 & in libello de digno-
tione ex insomniis. Lege & Rhazen lib. 2. cap.
24. ad Almans. & Avicennam 2. 1. doct. 3.
capite 7.

DECIMA TERTIA, dulcedo sputi: propter
sanguinis dulcedinem. Rhazes lib. 2. capite 20.
ad Almansorem.

Indicia Exuberantis Cholerae, sive flavæ bilis.

Accusat cholera dextræ dolor, aspera
lingua,

Tinnitus, vomitusque frequens, vigi-
lantia multa.

Multa sitis, pinguisque egestio, tormenta
ventris.

Nausea fit, morsus cordis, languescit
orexis.

Pulsus adest gracilis, durus, veloxque,
calefscens.

Aret, amarescitque, incendia, somnia fin-
git.

Lege de his omnibus Rhazen lib. 2. cap. 1.
ad Almans. & Avicen. 2. 1. doct. 3. cap. 7.

• *Indicia Redundans Phlegmatis.*

Phlegma, supergredien proprias in corpore leges,

Os facit insipidum, astidia crebra, salivas.

Costarum, stomaci, inul, occipitisque dolores.

Pulsus adest rarus, tardus, mollis, quoque inanis,

Præcedit fallax, pharaismata, somnus aquosa.

Rhazes lib. 2. cap. 2; ad Almansorem, & Avicenna 2. 1. doct. 3. ap. 7.

Indicia Abundant. Melancholie.

Humorum pleno, dum fæx in corpore regnat,

Nigra cutis, durus pulsus, tenuisque urina.

Sollicitudo, timor, tristitia, somnia tetra.

Coacescunt rustus, apor, & sputaminiis idem,

Levaque præcipue sinnit, vel sibilat auris.

C A P. XCIII.

DE PHLEBOTOMIA, AC PRIMO QUIDEM, DE
AETATE PHLEBOTOMIAE.

Denus septenus vix, phlebotomon
petit annus.

Spiritus, uberiorque exit per phleboto-
miam,

Spiritus ex potu vini, mox multiplica-
tur,

Humorunque, cibo, damnum lente pa-
ratur.

Lumen clarificat, syncerat phleboto-
mia

Mentes, & cerebrum, calidas facit esse
medullas.

Viscera purgabit, stomachum, ventrem-
que coerget.

Puros dat sensus, dat somnum, tedia
tollit.

Auditus, vocem, vires producit, & au-
get.

De venæ sectione , quam φλεβοποιίαν Græci vocant , jam agitur : Ac primo quidem , huic rei accomodata ostenditur ætas , annus nimirum decimus septimus , vel ut aliis placet , decimus quartus : Pueris namque , usque ad quartum decimum ætatis annum , sanguis mittendus non est . (1) Catenim enim habent teneram , & facile perspirabilem . Quod Galenus lib : 9. cap . 17. method . med . iis testatur verbis . Puerorum , inquit , substantia omnium facilime digeritur , ac dissipatur . propterea quod , est omnium humidissima , & nulla

(1) Hæc antiquorum regula de sanguinis missione , nequit semper observari , cum , ut plurimum in puerili ætate , urgentibus morbi symptomatibus , præsertim in variolis , & morbillis , pluries , sanguis mittendus sit , etiam cum felici successu . Neque verum est , Pueros plurimum perspirare , qui , cum non adhuc ad ætatis consistentiam pervenerint , carne molliori , & nimis debili vasorum textura constant , quæ uberrimæ perspirationi opponuntur ; Insuper , quia nimia humiditate abundant , etiam parum perspirant , quæ omnia , plerorū intendunt , & fortasse cacoehimiam . Vid . Tom . 3. Prælect . academ . Boerhaav . pag . 307 § . 430. Efficiunt , conservant , augent , & restituunt hanc , viscera , vasa , fibræ robustæ &c. Et pag . 315. dictione [causa] Summa humorum attenuatio , vasorum perfecta per omnes ordines meabilitas , cpr . & vis vitæ , quæ humores attenuatos per meabilia vasa expellet .

frigidior, hoc est minime frigida. Q[uo]d, minus va-
cuantis præsidii eget, quum habeat ex seipsa, unde
naturaliter vacuetur. Idem etiam lib. II. cap.
14. ejusdem operis de synocho loquens, confir-
mat. Si in puerum incidat, qui quartumdecim-
um annum haecdenus non attigit, mitti illi
sanguis non debebit, propterea quod tantillis, cum
præsertim calidi, ac humidi sint, plurimum cor-
poris substantiæ quotidie defluat, ac digeratur.
Ita quod, ex incidenda vena moliendum nobis
fuerat, id ultro nobis, ex curandi corporis natura
præstatur. Quamquam Avenzoarus memoriae de-
derit, se filiolo trimo venam dissecuisse, atque
hunc a morte, tali remedio liberasse. Quod si
corpus, decimumquartum annum excesserit, æsti-
mandum est, qualisnam ejus natura sit, num gra-
ciliis, & spissa, & dura, & copiosi sanguinis, an
contra. Atque ita, in priori, missionem sanguinis
edhibebis: in secunda nequaquam. Senibus quo-
que post septuagesimum annum, si multi sanguini-
nis fuerint, viresque robustas habuerint, ac mor-
bus ita jubeat, venam fecabis. [2] Quod si in
hac ætate constitutis, vires parum validæ sint,
& sanguine non admodum abundant, in totum,

(2) In senibus vero, quoad sanguinis missio-
nem, caute nimis est procedendum: Corpus enim
ætate effetum, difficile acquirit, quod per impru-
dentem phlebotomiam perditum est; præterea in il-
lis, vires solidorum, fluidorum viribus multum
prævalent.

ab hujusmodi evacuatione arcendi sunt. In his enim cum Galeno lib. 4° cap. 10. de sanitat. tuend. teste, sanguis bonus, exiguis sit, crudi vero humores plurimi, incisa vena, bonum sanguinem emittit: malum vero, qui, in primis maxime venis circa jecur, & quod melenterium vocant, colligitur, in totum attrahit corpus.

Secundo loco unicum innuitur ex phlebotomia incommodum: nempe quod uberior per ipsam exhaletur spiritus. [3] Quod certe Galenus in libello de Scarificatione, iis ostendit verbis: Venam incidere saepe in anno, minime commodum puto. Nam una cum multo sanguine, vitalis spiritus excernitur. Hoc autem frequentius consumpto, & tota corporis moles perfrigeratur, & omnia animalia opera pejus fiunt. Frequentior igi-

¶ (3) Sanguis nil continet, quod evolare possit, quia neque alkali, neque spiritu praestat. Quod enim a calente sanguine, de vena educto, evaporat, est tenuissima lymphæ pars, quo refrigerato, vapor cessat extemplo. In statu pletorico omnes humorum sequestrationes intercipiuntur; & fortasse etiam spiritus nervi; nam vasa sanguifera nimis distracta, minima lymphatica, ita clauduntur, ut neque liquidi guttam admittere possint; imminuto sanguinis volumine, per phlebotomiam, augetur circulatio, vasa liberiora facta, promptius micant, & omnes humoris aequa facile perficiuntur. Vid. Praelect. Academ. Boeobœav. Tom. 6. pag. 340. n. 9. Circutum, secretionem, excretionem promovet.

tur venæ sectio, maturam senectam, & hanc morbis gravioribus obnoxiam reddit? Cujsmodi sunt cachexia, hydrops, arthritis, tremor, paralysis, & apoplexia. Impensis enim refrigerato nativo calore, humidoque primigerio imminuto, viscera languescunt, cruditas dominatur, quæ tot malorum causa sit, atque origo.

Tertio versu, traditur remedium reparandorum spirituum, potus nimirum vini. Hoc enim, ex omnibus, celeriter, ac subito nutrientibus, velut supra cap. 8. & 11. ostendimus, principem obtiner locum. Quin ex cibo quoque, ut quarto doceatur versu, spiritus recuperantur; sed lente, hoc est, tardius. Ubi sciendum cumprimis, quod exhibendus sit a venæ sectione cibis concoctu facilis, optimi succi, ac plurimi nutrimenti, velut ova forabilia, & ejusmodi. [4] Eo, moderatius tamen, ut lib. 7. cap. 21. ad Almansorem Rhazes præcipit, primo, ac secundo die utendum est quippe concoctoria facultas, sanguinis eductione debilis, multum superare cibum nequit. Hinc Isaacus in diætis, ita ferme scriptum reliquit: Cibus ipsis minuendus, sed potus augendus, respetu nimirum cibi, & non consuetudinis: imo

¶ (4) Temperamento debiliores a sanguinis misfione, facile animo deficiunt; aliquibus stomachus enervatur, & digestionis vires languent. Sanum ergo consilium est, alimenta tenuia, & nutrientia ipsis concedere, ut vires reficiantur, & stomachus parum, aut nil gravetur.

vero, quam ante phlebotomiam minus bibendum est, quod virtus concoctrix, debilior adhuc sit, quam, ut copiam ejus ferat.

Quarto demum loco, undecim moderata, atque tempestivæ phlebotomiae enumerantur commoda.

PRIMUM, quod visus aciem roboret, clarioremque reddat; imminutis enim, & detractis per phlebotomiam humoribus, quorum effumatione, oculorum claritas obcurabatur, visus necessario roboratur, ac reficitur.

SECUNDUM, quod cerebrum expurget, integratatem menti restituat, & ingenii excitet aciem: idque consimilem omnino ob causam.

TERTIUM, quod medullas excalefaciat: superfluas namque humiditates, quarum confluxu infrigidabantur, absunit.

QUARTUM, quod viscera, id est, interiora expurget: levata namque, quæ corpus nostrum regit natura, exonerataque sanguine, quo velut sarcina præmebatur, haud ægre, crudos, in interioribus detentos humores concoquit, & evincit.

QUINTUM, quod vomitus, & alvi profluvia cohibeat: [5] humores enim ab interioribus

[5] Quod esset rectæ rationi, & experientie oppositum: Nibilominus vidi Juvenem sanguinem temperamenti, in maximo vigore constitutum, copiosa pinguedine, & carne dura, compacta, refertum, triginta circiter annorum, post unam, vel alteram horam a pastu, absque incomodo, sponte vomere, omnia quæ ingererat. Multa cogitavi, varia præ-

ad externas revellit partes. Hinc ab Avicenna
4. 1. capite 20. ita scriptum est: Phlebotomia,
propterea quod ad diversum trahit, naturam se-
cundum plurimum retinet. Ubi tamen silentio
prætereundum non est, quod in alvi profluvio,
cubiti vena incidenda veniat: ut quæ citissime
conspicuam nonnumquam adferat utilitatem: - quod
si contra feces, nempe in pede, nihil omnino
profuerit. Accidit tamen aliquando, ut alvus, ve-
næ sectione, fluida magis fiat, idque duobus ma-
xime modis. Uno quidem, quod naturæ onere
per phlebotomiam sublato, virtus roboretur, (6)

*Scripsi remedia roborantia, carminativa, sed omnia
incassum, nisi potius ab eorum usu, vomitus citius
& violentior prodiret. Tandem jussi, ut continuo
venam secaret, quo facto, non sine magna admira-
zione, cessit per plurimos dies vomitus; neque re-
diit, nisi ipsa plerora iterum rediret, vasa nimis
rurgida, optimo sanguine repleta, stomaci tunicis
quamdam rigiditatem conciliant; & majorem ten-
sionem, ac sensitatem nervis: unde stomachus ne-
quit ampliari, ut alimenta continere, & digere possint.
Hinc vix incepta digestione stomachi revisus ita in-
tenditur, ut brevi vomitus sequatur.*

¶ [6] Non sufficit ratio, nisi omnino sit oppo-
sita supradictæ: nempe quod uberior, per ipsam e-
xhalat spiritus. Vid. quæ dicta sunt n. 3. Spiriti-
bus enim diffatis, omnes Machinae, & omnia
excretoria vasa flaccescunt: excretionibus imparia.
Omnis enim sanguinis missio præscribitur, ut copia

adeoque alias, haud raro incitet evacuationes. Altero vero, quando alvi pugnaculum oritur ex retentricis facultatis imbecillitate. Ea enim venæ sensitio augetur: quo sit, ut venter magis proritetur.

SEXTUM, quod sensus efficiat puriores, evaporationem enim ad caput, unde sensus turbanatur (7) imminuit.

SEPTIMUM, quod immodicis conferat vigiliis: siquidem humorum exundantiam, unste acres subinde atque diversi sursum feruntur sumi, somnumque impediunt, evacuat.

OCTAVUM, quod tædia, id est, nimiam

minuatur, motus, rarefactio. *Vid. Tom. 6. Praelect. academ. Boerhaav. pag. 340. §. 1230. I.* A copia nimia. *II.* A resistentia nimia &c. *III.* A motu suffocato &c. Quæ omnia, in Alvi fluxu prorsus deerunt; præfertim in chronicis, in quibus solidia laxa sunt, & humores deficiunt; in acutis vero, nervi, a maximo eretismo torquentur, vasa ardantur, & contenti humores exprimuntur, quæ omnia per Phlebotomiam curari nequeunt, nisi morbi causa educta fuerit, aut saltem innocens evaserit, per medicamenta temperantia, & diluentia.

(7) Omnes capitales morbi, qui a plerora fiunt, uti vertigo, delirium, letargum, apoplexia, convulsio, per largam sanguinis missiōnem curantur: secus vero a stomachi repletione, vel a quovis alia causa, extra caput existente, uti de reliquis infra enunciatis, intelligendum est.

corporis gravitatem, segnitiemque, sive lassitudinem tollat, levat namque, quæ corpus nostrum regit naturam, exoneratque humorum multitudinem, quibus, velut onere quodam gravissimo praemebatur. Melancholia quoque, quæ præcipua quædam fædiorum, ac gravitatum causa existit atque origo, una cum sanguine educitur, quippe fæx ejus est, & sedimentum.

NONUM, quod audiendi difficultatem corrigat: imminuit enim redundantiam humorum, unde, crassi, ac flatuosi sursum evesti spiritus, auditorios obturant meatus.

DECIMUM, quod voci conferat: subtrahit namque superfluas humiditates, quibus vocalis arteria, immodice irrigata, raucas edebat voces.

UNDECIMUM, quod vires reficiat, augeatque, siquidem corpore, humorum, exonerato multitudine, vires recreantur, & augentur.

ardente, aliisque febrium symptomatibus, quocumque anni tempore, ætate, Cæli regione, sanguis mittendus est, plus minusve, juxta ægræ vires, morbi intensitatem, aliisque similia.

C A P. XCIV.

QUIBUS MENSIBUS CONVENIAT, QUIBUSVE
NOCEAT PHLEBOTOMIA.

Tres insunt istis, Majus, Septem-
ber, Aprilis,
Et sunt Lunares, sunt velut Hydra
dies:
Prima dies primi, postremaque poste-
riorum,
Nec sanguis minui, nec carnis anse-
ris uti.
Sit senium, atque juventa licet, si san-
guis abundat,
Omni mense probe confert incisio venæ.
Hi sunt tres menses, Majus, September,
Aprilis,
In quibus eminuas, ut longo tempo-
re vivas.

Tria hoc in loco traduntur.

AC PRIMUM, quidem, quod tres menses
sint lunares, nempe Majus, Aprilis, & Septem-
ber, ipsique dies quidam insunt, quibus venam
incidere nefas habetur. Maii scilicet primus, &
reliquorum trigesimus. Idque, vulgo quidem ita

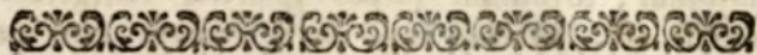
creditur, cum revera fictum, atque a veritate alienum sit. Siquidem, & his ipsis diebus, modo constellatio non deterreat, venam secare nihil impedit. Vanum item, ac errore plenum, & quod de anferum elu subjungitur, magisque fortilegio tribuendum, vel tractum forte a Judæorum consuetudine.

SECUNDUM, quod senibus, æque, atque juvenibus, singulo quoque mense, modo in venis sanguis abundet, ac morbus ita jubeat, sanguinem subtrahere fas sit; ut in quibus, non facile digeratur, dissipeturque substantia, & boni sanguinis adsit copia.

TERTIUM, quod phlebotomia, pro conservanda sanitate, administranda sit, in aliquo horum trium mensium: [i] in Aprili scilicet, aut Maio, aut Septembri, differenter tamen. In Aprili enim, ac Maio, jecoraria incidenda venit, ob exundantem, nimirum, sanguinis copiam: est enim

(i) *Invaluit mos apud nonnullos, sanguinem mittere, ineunte Vere, & Autumno ad preservationem, necnon corpus a superfluis humoribus purgare, vel quia revera ipsa necessitas postulat, vel quia meticulosi formidant, se in morbos facile lapsuros advenientibus anni mutationibus. Cæterum urgente necessitate, in maximis doloribus, in febre ardente, aliisque febrium symptomatis, quocumque anni tempore, etate, Cœli Regione, sanguis mittendus est, plus, minusve juxta ægri vires, morbi intensitatem, aliaque similia.*

tempus vernum. In Septembri vero, hieraris: si-
quidem per id tempus, cum sit autumnale, atra-
bilis, nonnullis, plus cæteris colligitur.

C A P. XCV.

DE IMPEDIMENTIS PHLEBOTOMIAE.

FRIGIDA natura, & frigens regio, de-
lor ingens,
Balnea post coitum, minor ætas, at-
que senilis.

Morbus prolixus, potus repletio, &
escæ.

Si fragilis, vel subtilis sensus stomachi
fit.

Et fastidit tibi, non sunt phlebotomandi.

Duodecim hic recensentur impedimenta phle-
botomizæ.

PRIMUM, frigida hominis natura: (1) quip-

¶ (1) Pblematici, quorum signa apud Boe-
rbaau. Vid. cap. 90. num. 1. numquam morbis in-
flammatorijs, aut raro, adsciuntur: multo minus
pleroram ferre solent; ita enim eorum machine,
quaæ sanguificationi inservire debent, debiles sunt,
ut chylum in lympham inertem potius, quam in

pe quæ, veræ sectione augeantur. Fundamentum enim caloris innati sanguis est: hoc igitur per phlebotomiam imminuto, & calorem innatum imminui, totumque corpus graviter refrigerari, necesse est. Galeno cap. 6. de curan. rat. per san. missio.

SECUNDUM, regio impense frigida. Haec enim largam vacuationem, qualis phlebotomia est, haud sustinet: quod corpus, detracto cum sanguine, nativo calore, satis antea refrigeratum, magis subinde refrigeret. [2] Præterea, nec calide

sanguinem convertant: Hinc vasa sanguifera angustissima habent; lymphatica vero satis ampla, & facile rument; a frigore nempe, motu nimio, in digestione, aliisque; nam vix in illis intenditur circulatio, quam omnes humores ad cutem confluent ubi propter impeditam perspirationem, stagnant, vel abeunt in sudorem.

(2) In frigida tempestate perspiratio insensibilis augetur, Vid. pag. 125 n. 5.; quæ subtiliorem humorum partem consumit; reliqua vero magis, magisque densatur. Idem frigus insuper, sanguini, & reliquis humoribus majorem cohesionem infert, quæ immeabilitatem, & pletoram facit, per phlebotomiā illico tollendam, quamprimum ejus signa apparuerint. Vid. prelect. acad. Boerbaav. Tom. 6. pag. 341. §. 1230. n. 5. A sanguine nimis densato. 6. Ab eodem nimis cœunte, 7. aut nimium insipissato &c. Quæ omnia sanguinis miserationem indicant.

nimirum regio venæ sectionem tolerat: quod, sua caliditate, vires dissolvat, ac, humores discutiat. Tempus etiam anni in mittendo sanguine expendendum, num scilicet calidum sit, aut frigidum. In frigido enim tempore corpus refrigeratur, ideoque sanguinis missionem impedit. Quid enim attinet, corpus antea abunde satis refrigeratum, sanguinis detractione magis refrigerare? In calido tempore, improbe vacuati, syncope, & resolutione intereunt. Quippe calor ambientis, & corpore foras evocatum spiritum digerit, resiccatque corporis habitum, & imbecilliorum reddit. Quocirca tum omnino a sanguinis missione abstinentum erit. Quod Galenus lib. 11. cap. 14. method. medend. iis verbis confirmat. Et omnino quidem non mittes in tempore æstatis, (3) & regione æfluosa, & cœli statu calido, ac siccо. Proinde eadem est temporis, quæ regionis conditio.

TERTIUM, dolor ingens: sub quo, & ni-

¶ [3] In æstate vero, quoad Phlebotomiam, præcipue in morbis corruptoriis, summa iudicemus causatione: eo namque tempore ob nimiam calorem, humores ad resolutionem vergunt, unde excretiones copiosiores, alvi nempe, & sudoris, que pleroram minuntur, & vires prostrantur, per cardiaca tantum, & roborantia reparandas. Hinc in morbi principio, symptomatibus urgentiōbus, venam secare expedit; adulto vero morbo, non sine magna necessitate sanguis mihiendus est.

mia corporis inflammatio comprehenditur. In his enim sedata vena multam seditionem, & agitationem in humoribus excitat: phlebotomia nimurum attrahente, ac vacuante humores, dolore vero, atque inflammatione contranitentibus, atque rapientibus. [4] Siquidem dolor omnis, & calor, attrahunt, influxumque humorum efficiunt, quo fit: ut inflammatio augeatur, & natura magis debilitetur. Et hoc quidem, ubi temperior, & artificialis fuerit phlebotomia. Si vero acerbatim, vel ad animi deliquium usque fiat, in præ-

¶ [4] Quæcumque inflammatio, sive vera, sive notha fieri nequit, sine dolore, calore, & tumore, licet non semper apparente, similiter sine adfluxu sanguinis, seri; lymphæ ad partem affectam, vasa distractabente, vel a quaris alia materia crassa, inflammatoria, lentescente, vel quomodo libet peccante. His ergo positis; sanguinis missio adfluxum revelabit, tollit, vel minuit saltem obstacula; calorem refrigerat, circulationem promovet; lentorem diluit: Non ergo verum est, Phlebotomiam, tot, tantasque turbas excitare, & inflammationem augere, cum virium jaætura: quod si a discreta, & prudenti sanguinis missione hoc timeri potest, multo pejora mala expectanda erunt a nimis profusa, & ultra virium tolerantiam, jam facta Vid. Prælect. acad. Boerhaav. pag. 340. §. 1229. dictione (miras) Dantur enim homines, qui vix, uncia sanguinis emissâ, animo lingunt, & saepè, malum a Phlebotomia augeri experiuntur &c.

dīctis casibus, plurimum adfer emolumenti. Quippe hoc præsidio, serventis sanguinis copia in maximis inflammaticibus educatur, & laborans phlegmone pars, refrigeratur. In vehementissimis autem doloribus; ideo sanguinis missio confert, quod sanguinis constuxum, dolorem rescidendo, inhibet. Accedit, quod excretoria facultas, causam, dolorem excitantem ejicere properans, phlegmonem interdum excitet. Quum enim primis suis contibus nihil profecit, vehementius aggressa, quod infestat, expellere, sanguinis aliquid ex superpositis partibus, in affl. Et in simili exprimit, ut copiose lib. 13. method. medehd. cap. 3. Galenus ostendit. Quapropter ne id accidat, sanguinem mittre expedite. Et hæc fuit intentio Galeni comment. 32. lib. 1. aphor. ubi sic scriptum reliquit: In ardentissimis febribus, si usque ad animi defectiōnē sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur. In maximis vero doloribus, nullum majus novi remedium, quam usque ad animi defectiōnē evacuare. Lege plura apud eundem lib. 9. method. med. cap. 4. & in lib. de curand. rat. per sanguin. missionem cap. 11. & Leonhartum Fuchsim cap. 28. methodi pervenijendi ad medicinam.

QUARTUM, balneum: & maxime quidem διαφορικόν, id est, resolutivum. Hoc enim, cum Galeno in libro de utilitate respirationis cap. 7. teste, spiritus ex toto corpore evacuet, 5;

¶ (5) *Balne frigida, quia in omnibus vasis*

adeoque vires debilitet, phlebotomiam impedit. Nam plurimum, & repente evacuare periculolum est, inquit Hippocrates sicut & aphor. 51.

QUINTUM, coitus, post quem prohibetur incisio venæ, quod is, corpus jam plus æquo excalefecerit, vires dejecerit, ac debilitarit. Porro quonam modo Venere vires dissolvantur, discebat admodum Galenus lib. I. de semen. capite 25. iis demonstrat verbis: Circa tempus, inquit:

validius momentum excitant, quamplurimas excretiones ubiores producunt, & non solum excremen-tios humores, verum aliquando etiam alimentitios expellunt, cum virium jactura; saltem primam di-gestionem ita citissime expediunt, ut dira fames in-de sequatur. Hinc iu adpetitu remisso, & stomaci languore, omnes Medici, balnea frigida præcipiunt, felici cum successu. Vide pagina 50. Tom. prim. numero II. Ipsa insuper Pletora ad vasa, per balnea frigida feliciter curari potest, quia uno ea-demque tempore, majus robur vasorum omnibus conciliatur, & sanguinis æstus, ejusque globulorum a-ducta elasticitas, remittitur. Idem de Pletora ad vires verificari potest; quando nempe obstaculum movendum, sive sanguis, potentia movente, sive corde, majus fit: nam adducta perspiratione, & fortasse, reliquis excretionibus, sanguinis circulatio expeditior sequitur; & resistentia imminuta, cor-dis potentia major evadit. Cæterum accedente ne-cessitate, balneum, sanguinis missione nullo modo obstatre poterit.

concupitus, testes ex venis seminarium humorem, quantum ejus in ipsis continetur, trahunt. Est autem modicas hic, & ad roris similitudinem sanguini admixtus: hujusmodi autem illæ opus habent. Violenter igitur eo, per testiculos, utpote potentiori facultate præditos, quam venæ sunt, detraæto, venæ ipse rursus a suprapositis revellunt, hæ vero rursus, ab his, quæ deinceps sitæ sunt, deinde hæ rursus a vicinis: atque hoc fieri non cessat, donec ad omnem corporis particulam transsumptio perveniat, adeo ut, omnes totius animalis partes, proprio alimento evacuentur. (6) Revellit enim semper id, quod perfecte est evacuatum, ab eo, quod plus habet, velut violente eripiens. Hoc igitur quum semper fiat, & omnia, velut in cho-ro, inter se mutuo participant, in tantum sane omnia vasa, ac partes totius animalis evacuari necesse est, donec fortissima, ex omnibus, pars expleatur. Neque vero solam seminariam humiditatem ab omnibus animalis partibus auferri contingit hoc tempore; sed etiam spiritum vitalem. Nam, & hic ex arteriis, una cum seminali humiditate evacuatur. Quare nihil mirum est

¶ (6) Coitus continuus, & immoderatus omnes vires exhaerit, & enervat, nam maxima succi nervi quantitas consumitur, & reliquis functionibus peragendis usurpatur. Vid. pag. 18. n. 1. Tom. I. Adoruntur ergo morbi a necessarii defectu, qui per Polebotomiam curari non possunt, nisi prius restituatur corpori, quod perditum est.

immoderato coitu utentes, imbecilliores reddi; a toto corpore, utroque syncerissimo ablato, acedente insuper voluptate, quæ ipse per se sufficiens est vitalem firmitatem dissolvere, adeo ut jam, quoddam ex nimia voluptate, ac jucunditate mortuos esse constet. Quæ omnia Marsilius Ficinus lib. i. de sanitate tuend. cap. 7. iis etiam confirmat verbis, Venereus, inquit, coitus, si vel paululum vires excesserit, subito exhaustus: spiritus præsertim subtiliores, cerebrumque debilitas: labefactat stomachum, atque præcordia, quo malo, nihil ingenio adversius esse potest. Cūr nam Hippocrates coitum, comitiali morbo simillem judicavit? nisi quia mentem, quæ sacra est, percellit, tantumque obest, ut Avicenna in libro de animalibus dixerit: Si quid spermatis supra quam natura toleret, coitu profluat, obesse magis, quam si quadragies tantumdem sanguinis emanarit, ut non injuria prisci, Musas, atque Miner- vam virgines esse voluerint. Plura de hoc leg apud Galenum cap. 86. artis medicinalis. Pau- lum Aeginet. lib. i. cap. 35. & Aetium lib. 3. cap. 8.

SEXTUM, ætas, vel major, vel minor, quam phlebotomia requirit: qualis est infantæ, & le- nii. Hotum omnium meminit Avicenna 4. i. cap. 20. in eum ferme modum scribens: Cave- re debes a venæ sectione in complexione vehe- mentis frigiditatis, & in regionibus fortis frigi- ditatis, & in hora fortis doloris, & post balneum resolutivum, & post coitum, & in ætate, quæ est minor. 14. annis, quanto plus poteris, & in

estate fenum, quanto magis poteris; nisi in figura confusus fueris, & in soliditate muscularum, & venarum amplitudine, & earum repletione, & colorum rubedine: hos namque ex adolescentibus, & senibus phlebotomare audebis. Adolescentes tamen, secundum ordinem, ad phlebotomandum paulatim provehere debes, cum pauca minutione.

SEPTIMUM, morbus prolixus: virtus enim, temporis tractu exoluta, non tolerat venæ sectionem, ut quæ a morbo, plus satis jam debilitata, phlebotomia facile exhaustetur. (7) Galenus de curand. rat. per sang. miss. cap. 20. idem Avicenna etiam loco citato confirmat. In corporibus, inquiens, quæ prolixas persessa sunt aegritudines, abstinendum a venæ sectione, nisi sanguinis affuerit corruptio, quæ ad hoc te perducat, quoniam, tunc sanguinis subtractione uteris.

OCTAVUM, nimia patus repletio.

NONUM, largior cibi ingestio: [8] sub qua in-

¶ (7) *Phlebotomia*, sanguinis nimiam quantitatē respicit, morbosque omnes, ab ea enatos; concitatem nimis circulationem, adauertam resistantiam a sanguinis densitate. In morbis chronicis hæc omnia desunt, imo ex adverso lenta cacochimia in culpa est, quæ per sanguinis missionem curari nequit, verum per Medicamenta roborantia, quæ languentibus naturæ facultatibus subveniunt, & bonum sanguinem reproducunt.

¶ [8] Ad digestionem multa quidem requiruntur. Vid. pag. 170. n. 32. pag. 102. n. 2, inter

concoctio, sive cruditas etiam comprehenditur: eadē
sa horum omnium est, ut ex Avicenna I. I.
doct. 6. cap. 3. colligitur, quod tria sint mate-
riam attrahentia, loca scilicet inanita, mem-
brorum caliditas, ac totius corporis habitus. San-
guis igitur, si sic affectis mitteretur, venæ, pro-
prio, & commodo destitutæ nutrimento, quod
nondum in ventriculo, ac hepate concoctum est,
attraherent. Hoc itaque in membra raptum, non
corrigeretur, Siquidem tertia concoctio, ut Ga-
lenus auctor est, non emendat erratum secundæ,
nec secunda primæ. Atque interim excremento-
rum copiam in corpore, ac inde tamdem ægri-
tudines provenire necesse est. Tanto igitur tem-
pore differenda est phlebotomia, quantum satisfa-
cere, tum ad eorum concoctionem, tum, ut excre-
menta descendant, videbitur.

Præstiterit tamen in intemperantibus, vinosil-
que, ac ventri, gulæque deditis, ut cap. 6. libi-
de curand. rat. per sang. miss. Galeno vilum est,
a venæ sectione in totum abstinere: (9) ut quos

que, non ultimum tenent locum, omnium vasorum
oscillationes, & vis peristaltica: hæc enim augetur,
adducta in ventriculo resistentia, quam si per Phle-
botomiam eo tempore imminuas, turbabitur digestio,
& sequeretur cruditas. Verum dabitur casus, qui
aliquando sanguinem mittere exposcit; adventus
nauque morbi convulsivi, aut intensissimi doloris,
& iunc urgentiori est attendendum.

T (9) Inter Plethora causam, nimia voracitas,

neque purgatione, neque sanguinis missione magno pere adjuveris. Nam per vitæ intemperiam; crudorum humorum copiam occissime colligunt: verum his, ne manum quidem admoveantandum est. Quorsum enim attinet, apud vulgum, infamare præsidia, quæ multis fuere salutis? Galenus lib. II. cap. 9. method. medend.

DECIMUM, fragilitas, id est, debilitas virtutis: quippe, sanguine missa, virtus semper iis extreme concidit, nec postea revocari, colligique potest. Galeno cap. 6. de curand. rat. per sanguinem. & lib. 21. cap. 14. method. medend:

UNDECIMUM, os ventriculi supra modum sensile: sub quo imbecillum etiam comprehenditur, & quod amara bili redundant: ob hoc enim multi in venæ sectione, ante justam vacuationem, per initia, flatim animo destituuntur (10).

Optima digestio culpari potest, quæ maximam alimonie quantitatatem introducit, & sanguinem auget, per Phlebotomiam minuendum. Vid. Tom. 6. Praelect. acad. Boerhaav. pag. 341, ditione [a. state] Qui pleno victu utuntur facilius ferunt, quam sobrii. Si vero ab erroribus in victu, cacoecchia adoriantur, ut in morbis chronicis, tunc sanguinem mittere, idem esset, ac morbum intensiora facere. Vid. Praelect. acad. Boerhaav. pag. 343 §. 1233. Vetatur I. a plurimis chronicis, in quibus plurima obstruēta, paucisque admodum fluidus crux, vasis restat.

[10] **Graciles, Phlegmatici, imbecilles, sub san-**

Porro os ventriculi, magno sensu, præditum est, ex eo maxime conjicitur, inquit Avicenna, quod acria, mordaciaque, citra offensionem non facile transglutiat. Imbecillitatem arguit, dejecta cibi, potusque adpetentia. Amaræ vero bilis redundantiam, oris amaritudo, nauseæque perseverantes, & bilis frequentiores vomitus ostendunt. Hæ itaque indicationes, a sanguinis subtractione dehortantur. Siquidem humores, venæ sectione exagitati, sic affectis, ad os ventriculi, hæc raro, cœ ad consuetum locum confluunt; sed cum id membrum, debilius jam sit, quam ut tali humorum confluxui resistat, multa omnino, sanguinis missione, contrahunt mala. Et hæc una causa est, cur multi ex ipsis, animo linquantur. Bilis namque in stomachum refusa, mortu suo, cor nonnumquam ac cerebrum *εἰς συμπαθεῖαν* id est, consensus, trahit, syncopemque parit, quandoque

guinis missione facile animo deficiunt; & non raro etiam convelluntur. Dum enim sanguis a vena egreditur, motus centrum invertitur fere, a corde nempe ad illam partem, a qua sanguis effluit, & redit ad cor minor quantitas per venas, quam per arterias discedit: Hinc gradatim sanguinis refluxus ad dexterum cordis ventriculum minuitur, mox vero ad sinistrum, tandem per arterias charoides ad caput, similiter adfluxus succi nervei ad partes, qui non æquabili motu, sed irregulariter fertur, unde convulsio, tremores, & vomitus. Vid. pag. 90. n. 2., & 3. T. I. ubi plura &c.

vero subitam, etiam adfert mortem. Galenus lib.
9. cap. 5. method. medend. & Avicenna loco
citate.

DUODECIMUM, nausea: in hac enim, si sanguis mitteretur, venæ exhaustæ, pravam illam, ac nauseosam, ad se facile attraherent materiam. Neque ob dictas solum causas; sed ob alias etiam non paucas, a phlebotomia interdum abstinemus.

Ac primo quidem ob *εἰμὸς ποίδοι* mensiumque. Quod certe Galenus lib. 9. cap 5. method. medend. iis innuere verbis voluit: Si tempore, irquit, mitterdi sanguinis, menses moveri contigerit, sive etiam hæmorrhoidis sit reclusa, si inspesto fluentis imperu, ipse satis sibi videbitur qui solus, quod requiri, vacuet, naturæ rem omnem permittes: sin minus, tantum ipse detrubes, quo ex coniunctis ambobus perficiatur, quod postulas. Nonnumquam tamen, revulsionis etiam cœla in immodicis sanguinis e naribus, utero, (ii)

[ii] In Uteri hæmorrhagia, non semper æque fœliciter sanguis, a brachii vena emissus proficere videtur, nisi aliquando, per eam vasa magis flacescant, & sanguis adfluentius prodeat. Potius per cucurbitas semplices, Mammis admotas, enormis hic exitus sistitur. Jam enim constat ex Anatome, arterias hypogastricas, nonnullos ramulos. Utero impartiri, alios vero mammis, unde facta motus cœpro ad illas, per inanes cucurbitas, sanguis illuc adfluit, & arterie uterine, aliquantulum exsanctæ clauduntur. Expedit quoque artus superio-

sede, aut thorace, eruptionibus, venæ sectione cl-
tissime conspicuam adserit utilitatem. Deinde ob
corporeæ constitutionis raritatem, hoc est, humi-
dam, calidamque temperaturam. Ejus enim sub-
stantia celerrime in ambientem dissipatur, alias
in halum sensibilem, alias in perspirationes quæ
visum fugiant; sed ratione deprehendantur. Itaque
etiam hujus causa, aut prorsus venam non seca-
bimus, aut parum detrahemus. Galen. lib. 9.
cap. 17. method. medend.

Tertio, ob lentorem, ac cruditatem humorum:
Hæc enim, venæ sectione, augmentur. Unde in diu-
tinis morbis, sanguinis missione utendum non est:
ne cruditas scilicet augeatur, virtus debilitetur,
& morbus eousque producatur, ut nequaquam
postea curari queas. Hinc præcipit Avicenna, ut
in morbis chronicis, pharmacia, venæ sectioni præ-
mittatur, & non contra, licet utraque opus ha-
beant ægrotantes,

Cruditas porro humorum, duabus potissimum
de causis accidere solet. Primum quidem, ob eg.
gravantem humorum copiam: quæ innatum ca-
lorem, velut suffocando, in tantum debilitat, ut
idipso, evincere postea nequeat. Et in hac, phlebo-
tomia uti licet, quemadmodum idipsum Alexander
Trallianus lib. 9. cap. 2. in curatione Ana-
sarcæ, iis confirmat verbis. Omnia curatio a

res, & inferiores fortiter alligare, ut sanguis in-
ter ligaturas, & extremitates, detentus, minori
quantitate ad uterus fluat.

vacua-

vacuatione incipienda est; sed Ascitis quidem disti, aut Tympaniæ, a sola purgatione. Cui autem Anasarca nomen est, ea venæ sectionem interdum requirit, ut quæ, ex sanguine frigido nascatur. Ac frigiditatis quidem ratione, illa non indiget; sed quoniam copia detractio naturæ levat, ut hæc, minorem illam effectam, facile supereret, non alienum; sed rationi consentaneum est, hic quoque venæ sectione uti. Videmus enim, quod etiam ignis externus, cum a lignis viridiibus propemodum extinguitur, refocillatur rursus, si illa, quæ ipsum suffocabant, auferantur. Deinde vero, ob caloris innati debilitatem, ut in hominibus frigidæ naturæ, quales, a diutino morbo convalescentes cumprimis sunt, & tenes: his phlebotomia ex usu non est. Subtracto enim sanguine, qui somes nativi caloris, ac vitæ thesaurus est, necesse est, ut corpus vehementius refrigereatur, humorumque cruditas augeatur. Sanguis igitur ipsis, ut humores concoquat, & evincat, relinquendus est. Quinetiam post πολεμην diutinos vomitus, δίχρόνια inediā, vigilias, labores vehementiores, & uno verbo, post omnia, quæ corpus impensius calefaciunt, exsiccantque, ac vires dissolvunt, a venæ sectione abstinendum, ut copiose admodum docet Rhazes lib. 6. cap. II. ad Almans.

C A P. CXVI.

QUAE, CIRCA VENAE SECTIONEM, OBSER-
VANDA.

HAec facienda tibi, quando vis phle-
botomari,
Vel quando minuis, fueris, vel quando
minutus.
Unctio, sive lavacrum, & potus, fascia,
motus,
Debent, non fragili tibi, singula, mente
teneri.

Quinque in sanguinis missione observanda esse,
hoc loco traditur: & ex ipsis, alia quidem prius,
quam vena tundatur, quam iam interea, dum san-
guis emittitur, nonnulla vero, eo jam subtrahit.
PRIMUM, unctio: (i) alias enim, membrum

T[i] Aliquando in hominibus, propter duram
corporis compaginem, vulnusculi labia, ita arte co-
berent, ut sanguini estum omnino impedian, oleo
vero illinita, continuo flascescunt, unde sanguis
profusare videtur. In Mulieribus vero, raro accedit,
vel tantummodo, quando vulnus nimis angustum
est.

incidendæ venæ, oleo irrigatum fricamus, ut tempore ejus, sanguis reddatur fluxilis: Interdum ipsi etiam φλεβότομῳ, sive scalpel lo, olei nonnihil allinimus, ut infictum dolorem mitiget. Quandoque vero, & vulneri, olei cuiuspiam parum illinimus, quo nimirum, cicatrix tardius obducatur, humorisque in venis relieti liberius expirent, & mali fumi discutiantur.

SECUNDUM, potus: & præcipue quidem vini. Hoc enim, cum in ipsa sectione, si syncope obvenerit, tum post eam etiam, ad boni sanguinis generationem, spirituumque recuperationem convenientissime exhibetur. (2) Supra cap. 8. & 10.

TERTIUM, lavacrum, id est, balneum, quo certe per biduum, aut tidiuum, ante, & post sanguinis missionem, uti comeditur, nequaquam vero eodem die. Ante quidem, in illis, quos, crassorum humorum copia aggravari suspicio est: hos enim balneum incidit, nobilesque facit, ob eamdem etiam caulam, paululum dimoveri ante phlebotomiam convenit, & assidere nonnihil syrapi acetosi. Eodem quoque tempore, membrum inci-

¶ (2) In debilioribus Vid. n. 10. capit. antec. tantillum vini generosi potandum conceditur, ad synopen evitandam; ve saltem expedit, ut vint spiritum, ore, & naribus attrahant, aut quodvis ferculum comedant, & corpus quomodolibet agitant; nam per motum muscularum, facilior sequitur sanguinis regressus ad Cor.

dendæ venæ fricandum est, ut humores, e propinquis venis, ad locum sectioni destinatum alliciantur, & ad exitum properent. Post vero, emissionem sanguinis, valet ad humorum, vaporumque reliquias discutiendas. Verum eo supersedere in ipso die oportet: cutem enim nimis reddit mollem, quo sit, ut plagæ facillime cedat, quod non est circa periculum.

QUARTUM, fasciæ, hoc est, ligaturæ, ex pannis scilicet lineis, easque, tam ante, quam post venæ sectionem administrari oportet. Ante quidem, & ut inde venæ incrassescant, conspicuæque magis fiant, & ut humores, ad constitutum incisioni locum, facilius protinctentur. Post vero, ad sistendum, reprimendumque fluxum,

QUINTUM, motio, sive inambulatio; moderata nimitum, ac tranquilla: eaque, & ante, & post venæ, incisionem, uti convenit: ante quidem, ut humores dissolvantur, extenuenturque post vero, ad dissipandas humorum reliquias.

Ea hodie apud vulgum invaluit consuetudo, ut, venæ jejuno fere, ac vacuo incidantur stomacho; sed hoc ipsum doctribus quibusdam minus probatur, ut quibus conducibilius esse videatur, ut ovum molliculum, sive forbile, cum haustulo vini prius exhibeat, idque circiter horam nonnam, vel decimam ante meridiem, ac confessim deinde vena incidatur: Natura enim, stomacho existente vacuo, ne alimento destituatur, sanguinem pertinacissime retinet. Contra vero, pauculo, eoque exigua mole plurimum nutritente, (cujusmodi vinum, & ova fortilia cum primis ha-

bentar,) ingebo cibo, cumdem facillime exire patitur.

Porro, quod ad diei, in quo fit venæ sectio, tempus attinet, sciendum, sanguini mittendo, convenire maxime tempus matutinum, sic tamenut non protinus excitis e somno; sed horam unam antea vigilantibus, vena' fecetur. Quibusdam etiam postea quam rerum solitarum quidpiam obserunt, sive in ludo literario, sive in officinis, sive in foro, sive in ædibus, sanguinem auferre expedit. Agris autem, nullum est venæ sectionis præscriptum tempus, quamobrem, nec per noctem sanguinem mittere sis, si moribus sic expetat verearis. Sic Galenus in lib. de curand. rat. per sang. miss. cap. 13. & 20. & in prælagio experientia comprobato cap. 4.

Adnotatiuncula.

Ut vocem phlebotomiam versus ferant, geminato ubique bb. phlebotomiam in hoc opere legere oportet.

C A P. XCVII.

Exhilarat tristes, iratos placat, amantes,
Ne sing amantes, phlebotomia' facit.

Hic tres phlebotomie referuntur effectus.

PRIMUS, quod contristatos exhilaret, ac lassos reddit.

SECUNDUS, quod animos iratorum placet, reconciliatque. Ac utriusque quidem causa est, quod haec, scilicet ira, maxime fiat, cum sanguini admiscetur multum flavæ bilis, illa vero, nempe tristitia, cum multum melancholie; sed horum humorum uterque, una cum sanguine per phlebotomiam educitur: ergo &c

TERTIUS, quod præcaveat, ne amantes, rabidos quoddam appetitus, ad insaniam adigantur; humores enim, a capite ad partes subiectas revelans expellit.

Ob quinque porro causas, venæ sectio adhiberi solet. Quarum una tantum directa est, reliqua vero omnes indirectæ.

Directa sane habetur, sanguinis vacuandi causa, ipsius abundantia; sed cum inutilis sit naturæ, probe hanc administrari convenit, sic ut, quod inutile naturæ sit, emittat. Fit autem sanguis naturæ inutilis bifariam, vel cum propriam qualitatem adunguem non servat, nec amplius nutrire, sicut prius, cum utilis esset, potest, vel ita multitudine crevit, ut aut vires premat, aut tum venas, tum arterias, vel distendat, (i) vel findat, vel obstruat. Ac

¶ [i] Pletora, abundantia nempe boni sanguinis, vel vires opprimit, vel vasa distendit, eorum momentum minuit. Hinc prima, dicitur Pletora ad vires; secunda vero, ad vasa. In primo casu, obstaculum, quod potentie opponitur, ipsa

in his quidem, missio sanguinis utilis, est, ceu vacuantium praefidiosem una. Differenter tamen adhibenda est: si quidem in sanguinis multitudine, copiole detrahere, in reliquis vero, pauca vacuatione uti oportet. Hinc est quod lib. 9. capite 10. method. medend. Galenus, in eum prope modum scriptum reliquerit: Si sanguis vitiosus in corpore fuerit, paulatim, quod vitiosum est vacuare oportet, & paulatim invicem, quod salubre est, prq eo reponere. (2) Vocant medici ejusmo-

potentia majus est: sanguis enim, ita cordis momento resistit, ut vix moveri possit, unde lenta, & difficilis circulatio. Hæc eadē Pletora etiam vasorum sistalticam vim destruit, quia omnes arteriae, tamquam cordis productiones habendæ sunt. Pletora vero ad vasa, etiam dari potest, non nimis adaucta sanguinis quantitate, verum tantummodo globularum elasticitate, vel rigiditate, qui cum sequeant sub vasorum systole comprimi, & in minus volumen densari, vasa ipsa turgere faciunt, ac lentam circulationem, secretiones impeditas, torporem &c.

T (2) Tam in morbis acutis, quam in chronicis, sanguinis, & humorum vitium, per solam Phlebotomiam curari nequit. In primo casu, veluti in morbis inflammatoris, sanguinis globuli, vel soliditate, vel elasticitate, vel nimia coagulatione, vel rigiditate, preccare solent; & tunc post unam, vel alteram Phlebotomiam, per medicamenta attenuantia, & diluentia curandum est, ut bujusmo-

di vi tiosi succi curationem Græce επίκρατη. Cui subscribit Alexander etiam Tſallianus lib. 9. cap. 2. his verbis: At hoc, non una vice faciendum est, ne vires dejiciantur. Etenim quamvis, id quod vacuatur, recrementitum est, tamen universa, ac subita mutatione magis offendit. Satius igitur est, paulatim, & tuto evacuare, quam leſinando, perturbandoque, una cum morbo, etiam ægrum e medio tollere. A'que hinc certe liquet, quod perverse phlebotomia abutantur, qui vitiolum sanguinem studiole auferunt tamdiu, dum bonus effluere cœperit: cum universus forte sanguis citius erupturus sit, quam bonus apparet. Paucam igitur esse decet, &, ut Galenus præcipit, in ejusmodi casibus, ante venæ incisionem επίκρατη utendum est, hoc est, cibus exhibendus est, probum generans sanguinem: quoniam, in vitiosi locum, bonus succedat: ac paulo post, sanguis extrahendus est modicus. Hæc quidem, directa dicitur phlebotomia: quod per se, venæ

di vitium possit emendari, quod fieri nequit, absque coctione, quæ, primo loco, Naturæ debetur, opportunis auxiliis adhibitis; si vero globulorum cibatio fuerit imminuta, ut in morbis corruptoriis, & biliosis, tunc per corticem peruvianum, per acida mineralia, per balnea frigida, huic vitio est subveniendum. In morbis chronicis vero, a sanguinis missione, per quantum fieri potest, abstinentendum. Vid. cap. 95. n. 7.

sektionē evacuari debet, nempe ad multitudinis humorum, sive sanguinis evacuationem: principaliter tamen, secundum quod, cum eo sunt alii humores.

Reliquæ quatuor dicuntur indirectæ, & administrantur, ut humorum vehementiorem impetum ad diversam revocent partem, vel ad latera derivent.

PRIMA adhibetur, ob magnitudinem morbi, sive vehementiorem apostematis cujuspiam inflammationem. Nam in apostemate vehementis inflammationis, in febris, & doloribus maximis, non invenitur excellentius remedium, quam sectio venæ, teste Galeno libro 1. aphoril. comment. 23.

SECUNDA, ut materia alliciatur ad locum, per quem evacuanda est: unde in mensium atque hæmorrhoidum suppressione, saphena aperienda est, quemadmodum in lib. de curand. rat. per sang. miss. cap. 9. in hunc scribens modum Galenus attestatur: Plenitudines a suppressis mensibus ortas, omnino per crura evacuabis, sive veniam secare oporteat, sive scarificare. Sectæ enim in cubito venæ mulierum, revellere purgationem assolent.

TERTIA, ut humores deriventur ad partem oppositam loco, ad quem sua sponte rapiuntur: (3)

[3] *Veluti in inflammatione, a qua, sanguis ad aliam partem est revocandus. Via? Praelect. academ. Boerhaav. Tom. 6. pag. 341. n. 1. A nimio impetu sanguinis moti in unam partem, ut in hæmorrhagiis, fluxonibus &c.*

& hoc quidem ut materia a membro, in quod
consertim ingruit, avocetur, & evanescaturque, &
propterea in immoderatiore mensium fluxu, se-
camus basilicam, id est, interiorem cubiti ve-
nam, quæ hepatites etiam vocatur, ut revulsa
materia ad locum oppositum, a fluxu suo diver-
tatur.

QUARTA, ut portiuncula materia, quipiam
per venæ incisionem evacuata natura, residuum
evincere valeat. Atque ita tandem venam incide-
re convenit, ubi repletio in corpore fuerit, ne
generetur apostema, virtute scilicet imbecilliori
existente, quam universam illam humorum redun-
dantiam, simul moderatur, ac regat. Ideo por-
tiunculam ejus emittimus, ne ob naturæ impo-
tentiam, imbecillitatemque, in debiliores partes in-
gruens, inibi abscessus, aut tumores præter na-
turam excitet.

C A P. XCVIII.

DE SCISSURÆ QUANTITATE.

FAc plagam largam mediocriter, ut
cito fumus.

Exeat uberius, liberiusque cruor.

Hic unicum habetur præceptum de fissuræ quan-
titate in venæ sectione: nempe, ut ea mediocri-

ter sit ampla : (1) quo nimis crassior sanguis, ac sumi liberius exeat. Fissura enim stricta existente, tenuior sanguis dumtaxat effluit, crasso intus remanente. Ubi hoc quoque sciendum, quod in venæ sectione, aliquando amplum, nonnumquam vero aëtum infligere vulnus oporteat. Et amplum quidem tribus maxime de causis. Primo cum humores sunt crassi, & crassior sanguis educendus est: ut facilius exire queat. Hinc melancholicis, etiam amplum infligendum est. Secundo, ob temporis, ac regionis frigiditatem: per eam enim humores crassescunt: quare per hyemem, sic necessitate jubente, ample potius utendum est vulnera. Tertio, ob redundantiam humorum, qui melius certe amplio, quam arcto evacuantur vulnera. Contra vero, arctum vulnus magis convenit, cum virtus imbecilla est: ne scilicet immode dic spiritus excernantur, & calor innatus extra modum debilitetur. Eadem habenda est ratio in calido tempore, & cum sanguis subtilis, ac tenuis evacuatur.

¶ [1] In morbis, a nimia sanguinis, & humorum cohaesione, expedit, ut sanguis affluentius exeat, nam discreta quantitas, quæ momento temporis mititur, lato vulnera, plus valet, quam major quantitas, quæ guttatim stillat, & nimis difficulter. Vid. Tom. 6. Praelect. Boerbaav. pag. 342. § 1231. n. 1. Lato vulnera, secundo, insiecto, & infra distinctione [sanguinis] Parcior sanguis, sed qui uno saltu profliat, plus juvat, quam duplo plus sanguinis, stillatim elabentis.

C A P. CXIX.

QUAE IN VENÆ SECTIONE CONSIDERANDA.

SAnguine subtracto , sex horis est vi-
gilandum ,
Ne somni fumus lædat tibi sensile corpus .
Ne nervum lædas , non sit tibi plaga
profunda .
Sanguine purgatus , ne carpas protinus
escas .

Tria in venæ sectione consideranda esse , hoc
in loco traditur .

PRIMUM , ut is , cui vena sedata est , non
dormiat illico post phlebotomiā ; nisi sex admissus
horæ præterierint : ne fumi scilicet , quos
somnus efficit , sursum ad caput evecti , cerebrum
offendant . (1) Possunt tamen , & aliæ adsignari

T (1) Venæ sectio prescribi nequit , nisi , turgena-
te necessitate , pletora nempe , dolore , aestuatione , in-
flammatione , quæ omnia , omnes funct ones , & quie-
tem turbant . Detracta sanguinis quantitate , vel
alibi facto motus centro , symptomata mitescunt ,
& somnus sequitur pacatior . Præterea non datur
casus , caput Phlebotomia gravari ; imo , potius om-

causæ. Ac prima quidem, ne æter, vertendo se se
inter dormiendum, supra membrum volvatur, in
quo vena sedæ est, atque ita lassionem percipiat.
Secunda, ne inter dormiendum humores transfluant
in partem ex scalpelli istu dolentem, inibique,
apoplema generent. Siquidem partes dolentes, ut
cap. 95. artis medicinalis, & in libro de curand,
ration, per sang. miss. cap. 7. Galenus afferit,
natura, solent fluxionem suscipere, & præcipue
quidem in somno. Avicenna vero hanc adferre
causam, nempe quod, ex dormitione phlebotomiæ
propinquæ, plerumque accidat in membris con-
fractio. Dum enim huc, & illuc, inordinato, at-
que inopinato, volvuntur, revolvunturque, motu,
falcis dissoluuntur, quo sit, ut sedæ, & adhuc
a recenti sectione hiantes plagæ, immodicam non-
numquam sanguinis vim, insipientibus, effundant
quod, quam sit vitæ discrimini conjunctum, ne-
mo est, qui ignoret. Ad hæc, sumida quoque ex-
crementa, per somnum, intra rursus ad principalia
revoçantur membra. Quinetiam spiritus, sanguis,
& calor venæ, sectione ad exteriora perlectati, som-
no ad centrum retrahuntur, atque ita certe, haud
raro, cum ob venæ sectionem excitatam commo-
tionem, tum sompi quoque retractionem, ebulli-
tio in humoribus contingit, ac inde febris tan-
dem acceditur. [2] Satis igitur liquet, confessim

nino levari. Hoc enim, a nimia stomachi repletione
¶ c. Vid. Tam. I. pag. 117. num. 1.

(2) Tempore somni, plus, minusve caput gra-

a venæ sectione non esse dormiendum: præsertim si interea, nihil dum cibi ingestum fuerit: quo si vero a cibi sumptione, in ~~tempore~~, atque alteram horam, imo, & in plusculas [si ita patitur animus] somno indulgeatur, nihil, aut parum admodum offendit. S quidem exagitatio humorum, tanto temporis spatio, ad plenum contrahi, se farique potest. Satius tamen fuerit a somno abstinerre, aut certe, si qua necessitas dormire omnino cogat, quam brevissimo uti somno, adhibita semper cautione quadam, ne discinctæ fasciæ, ægrotantes in vitæ discrimen adducant. Nonnulli hanc quoque adsignant causam, nempe quod materia per somnum crassescat, conformatioque in membris eveniat, perinde, atque in quartanæ typo, ob materiæ crassitatem, frigiditatemque solet. Tum nervi præterea, atque lacerti, frigidi sunt: fames igitur ad ipsos perlatus in somno, in quo calor naturalis totus in profundum corporis retrahitur,

vari solet. Vid. pag. 117. num. 12. Tom. I. et magis, in statu pletorico, vel in quocumque alio, in quo venæ sectio convenit: Hinc, quoties per sanguinis missionem, nimia quantitas, vel patemata, ab ea illata, minuitur, non amplius caput gravabitur, vel saltē multo minus. Injuper post plebotomiam, calor, dolor, aestus, sive morbi symptoma fuerint; sive simplicis Plethorae, continuo remittitur. Non ergo in humoribus ebullitio continet, neque febris accenditur, multo minus reliqua enunciata patemata sequuntur.

crassescit simul. & refrigeratur : is sic refrigeratus, & crassior effectus, frigiditatem quoque, & crassitatem, sive confractationem cum membris communicat. Simile namque, a simili, facile afficitur. Et hæc quidem, de somno, phlebotomiæ propinquum, & non de remotoire, inrelligenda veniunt.

SECUNDUM, ne venæ sector profundam nimis incutiat plagam, itaut scalpello, nervum, aut arteriam venæ junctam attingat. Nervi enim punctura, ob sentiendi præstantiam, ob idque, quod cum principio pars hæc continuitatem habet, prompte dolorem accersit, quem necessario comittatur humorum defluxio, hanc excipit phlegmone, quam, ex necessitate deinde, non solius quidem puncti nervi; sed totius etia instrumenti consequitur convulsio, & inde acerbissima tandem mors, vel ad minus, membra, utpote brachii, aut digitis &c. amissio. Quod Cornelius Cellus lib. 2. cap. 10. iis etiam verbis significare voluit. Juncta est, inquiens, vena arteriis, his nervi. Ita si nervum scalpellus attigit, sequitur nervorum distentio, eaquæ hominem crudeliter consumit. Lege Galenum cap. 92. art's medic. & lib. 1. cap. 2. de motu musculorum, & lib. 6. cap. 2. method. medendi. Porro ex arteriæ punctura, fluxus sequitur sanguinis arterialis, difficillimæ curationis.

TERTIUM, ne is, cui vena secta est, protinus a missione sanguinis cibum sumat; sed expletet, dum humorum exagitatio sedetur, ne cibus nondum concoctus, ad subveniendum membro læso, cum sanguine simul attrahatur. De hoc Gal. lib. 4. cap. 20. de sanit, tuenda.

C A P. C.

QUAE POST PHLEBOTOMIAM VITANDA.

OMnia de lacte vitabis, rite minutus.
Et vitet potum, phlebotomatus
homo,
Frigida vitabit, quia sunt inimica mi-
nutis,
Interdictus, eritque minutis nubilus aer.
Spiritus, exultatque minutis luce per
auras,
Omnihbus apta quies, & motus sæpe
nocivus,

Hic, quinque ab incisa modo vena, cavenda
esse præcipitur.

PRIMUM, Lac, & lacticinia omnia. Siquidem, ex humoribus, venæ sectione agitatis, ac commotis, sæpe in ventriculum nonnihil tranfluit. Lac igitur, quod per se, alioqui corruptioni obnoxium est, sumptum, dictisque humoribus admixtum, facillime omnino, & corrumpitur, & dulcedinis ratione inconcoctum, ac crudum, ab inanitis venis attrahitur, [i] Supra cap. 7.

¶ [i] *De lactis utilitatibus, jam satis pag. 47.*
SE-

SECUNDUM, Potus: quippe qui, & ipse pari modo inconcoctus, facile ab iisdem abripiaatur. *Sapra cap. 95.*

TERTIUM, frigida omnia, tam intro sumenda, quam foris admovenda. Ejusmodi autem cumpromis sunt, alimenta frigidiora, potus frigidus, balnea frigida, ambientis nos aeris frigiditas, vestium exilitas, super petram nuda sessio, capitis, ac pedum frigiditas. Hinc enim corpus, calore nimis innato, plus satis jam, venæ selectione imminuto, præter modum refrigeraretur.

QUARTUM, ne is, cui vena secta est, veretur, sive ambulet in aere turbido, ac nebuloso. (2) Hic enim est, qui, ut supra cap. 14. ostendimus, sanguinem melancholicum efficiens, animam contristat. Sed verletur potius, incedatque in aere lucido, claro, atque sereno. Inde enim spiritus recreantur omnes, & jucundissima quadam voluptate distracti, ad eum, ceu sibi similem promoventur.

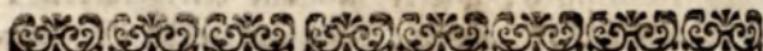
QUINTUM, ut idem, temperatam amplecta-

n. 9. Tom. I. quod cum sit tenue, & simplex alimento, numquam melius conceditur, quam post Pblebotomiam, quia ad eundem finem ipsum quoque dirigatur, ad refrigerandum, & temperandum nempe, nimium calorem, dummodo primarum viarum infarctus non obstat. Probatum jam fuit, lac, nonnullas diras humoris distractias curare: humoribus ergo admixtum, numquam nocere posse videtur.

¶ (2) Vide quæ dicta sunt pag. 54. num. 14
Tom. I.

tur quietem, motionemque vitet. Hæc enim, humores venæ sectione agitatos, magis adhuc commovet, & vires usquequaque debilitat, illa vero commotionem contrahit, ac sedat.

Sunt qui tradunt, cavendum etiam esse a saltorum pilorum usu, postquam vena alicui incisa est: εἰλόθ τε γένος πολλαῖς ἀσθετικαῖς αἴτογενωστιν, id est, vitiligines enim, & scabiem sæpe numero gigant. Simeon Sethi in Synt. de pilisibus.

C A P. CI.

QUIBUS MORBIS, ET AETATIBUS PHLEBOTOMIA CONVENIAT, ET QUANTUM SANGUinis, QUOQUE TEMPORE DETRAHENDUM.

Principio minuas in acutis, perpetuis
acutis,

Aetatis mediæ, multum de sanguine tolle.

Sit puer, atque senex, tollet uterque pa-

rum,

Ver tolle duplum, reliquum tempu-

tibi simplum.

Quatuor phlebotomiae præcepta, hoc loco tra-

duntur.

PRIMUM, ut in principio acutorum, & pe-

racutorum morborum vena incidatur: pro ejus pleniore intelligentia, sciendum initio, peracutum morbum esse duplarem. Exquisite peracutum, qui, ultra quartum, non producitur diem. Hunc recentiores Medici, barbaram sedantes medicinam, perperacutum vocare solent. Non exquisite peracutum, ejus vigor, in septimo futurus (1) est. Hi itaque morbi, cum breves sint, ac statim, summos, idest maximos obtineant labores, neque inducias concedant, illico per initia curandi sunt. Idem porro, quod a calidis, magna ex parte, humoribus; sanguine nimirum, & flava bile nascantur, venæ sectionem potissimum exposunt. Hinc non temere Hippocrates libro.

(1) Parum interest, num morbus, sit exquisite peracutus, vel non exquisite peracutus, nimirum, num intra quatuor, vel intra septem dies judicandus sit, quod nunquam, aut saltem raro, Medicus prævidere potest: Nibilominus, in gravissimis symptomatibus, continuo sanguinem mittere necessitas requirit, etiam ut, aliis medicamentis facilior sternatur via, quæ in maxima vasorum turgentia, difficile ingredi possunt. Vid. Prælect. academic. Boerhaav. Tom. 6. pag. 341. n. 15. A conciliando ingressu medicamentorum, in vasa: horumque simul admixtione procuranda &c. Male se gerere. Medicus, si a prima accessione judicaverit, febrem esse ephemeram, quibusdam symptomatibus non obstantibus, & Pblebotomiam neglexerit; Nam ingravescente morbo, peniteret se, negligentia sua.

de viet. ration. in morb. acut. aphorif. 35. ita scriptum reliquit. Verum in acutis morbis, veniam lecabis, si vehementer appareat morbus, & qui ipsum habeant, in vigoris ætate fuerint, & robur ipsis adfuerit.

SECUNDUM, quod in ætate media, sive florenti, ab anno nimis 30. ad 45. vel 50. copiosius, quam in aliis, sanguis detrahendus sit. Et enim his corpus solidum esse incipit, quod ne quaquam tantum sanguinis, quantum solebat, in se traducit; sed plus solito in venis relinquit. [2]

[2] Homo ad perfectam ætatis consistentiam, erectus, & in optimæ sanitatis statu constitutus, idem semper pondus continet: nam omnia alimenta, quæ ingerit, exadie supplent omnibus excretionibus, & quantum a nutritione secedit per vitales vires, tantum per novam nutritionem iterum additur. Non ergo sanguis, in venis relinquitur, quod si verificaretur, per plebotomiam, evacuandus esset, ne forte Pletora adoriretur, magno cura vitae scrimine. Idem homo, dummodo ejus omnes functiones ita procederent, ut supradictum est, numquam ægrotare deberet a nimio sanguine, quia per perspirationem insensibilem, propter vasorum robur, digeretur, & expelleret id, quod reliquis Naturæ necessitatibus supereret. Ab iisdem insuper causis, præservabitur quoque a reliquis humorum vitiis, qui juxta mechanicas leges parati; neque nimia cohesione, neque rigiditate, neque fluiditate, peccare solent. Non omnes homines ab eadem causa ægrotare vidimus;

Quo fit, ut ejus subtractio incrementum non impediatur, neque virium robur dissolvat. Corpus namque in ea ætate, neque augori sensibiliter, nec imminui; sed veluti stare videtur.

TERTIUM, quod senibus, ac pueris, parum sanguinis detrahendum sit, ut per pueros intelligamus etiam eos, qui pubertatis, hoc est 14. ætatis annum, excesserunt. Nam usque ad pubertatis initium, tota illa ætas pueritæ, mollis est, & tenerior, quam quæ phlebotomiam toleret: quoniam, licet concoctio, & nutritio, in iis liberalis sit; tamen spiritus, & sanguis modicus, ut potest qui, continue, atque affatim, in corpus transsumitur, neque natura, citra noxam, quod nutriti simul, & augeri postulat, illius vacuationem sustinere potest. Nam esto, quod natura nostra, in solidis habitet tamen ad immodicam omnem evacuationem labefactatur, aut interit. Pubertas enim primum, sanguinis missionem tolerat. Hic ergo, pro mutatione naturæ, sanguinem mittere licebit, neque tamen id facere decet affatim; sed admodum breviter.

Porro per senes, eos inaudire oportet, qui adhuc in prima, atque secunda senectute consistunt. In his enim, audacia mittendi sanguinis paulatim descrevit, adeout in decrepitis, (3) hoc est, post

illos vero tantum, quorum humores, unum, vel alterum vitium suscipere apti sunt.

T (3) Senibus difficile regeneratur sanguis, qui per inopportunam Phlebotomiam evacuatur, ob vires imbecilles, & ub debilius vasorum momentum.

79. annum, ob virtutis imbecillitatem vix licet.
Plura Galen. in lib. 4. Hippocr. de viet. rat
in morbis acut. & Hieremias. Thriverus Brache
lius.

QUARTUM, quod dupla sanguinis portio
respetu nimirum reliquorum temporum, Vere
detrahenda sit. Tunc enim sanguinem, maxime
crescere in corporibus nostris, apud omnes medi-
cinæ scriptores in confessu est. Cæterum, quod ad
primum præceptum attinet, regulæ nonnullæ cir-
ca sanguinis missionem observandæ sunt.

AC PRIMA quidem, ut ab initio morbi non
fiat phlebotomia. Medicus enim ut cap. 87. ar-
tis medic. & comment. 22. lib. 4. aphor. Ga-
lenus adserit, naturæ minister est. Sed natura ipsa,
numquam in morbi principio, dum crudi adhuc
sunt humores, ullam vacuationem instituit. Ergo

Vid. prælect. academic. Boerhaav. Tom. 6. pag.
343. dictione [senio] Pessimo more receptum est,
ut sanguinem senibus, qui sexagesimum annum
excesserunt, Medici mittant, causati Plethoram.
Ea certe ætate, sanguinis rubri, parca copia est...
Ergo senibus venam non oportet secare, nisi ur-
serit necessitas. Nibilominus quædam Mulier epi-
leptica, anno octogesimo sexto jam absoluto, saltem
semel in mense, phlebotomia, indispensabili neces-
itate, indiger: ita enim ejus arteriæ fortiter mi-
cant, & probo sanguine turgent, ut fere ruptura
metus immineat. Hæc eadem, Phlebotomia olim
fortasse neglecta, uteri haemorrhagiam passa est.

nec medicus ipse in principio morbi, dum adhuc omnia cruda sunt, vacuationem ullam molire debet. [4] Cruda enim, cum vacuationi non obediant, gravia, ea de causa, symptomata excitant. Galenus comment. 22. lib. I. aphoris.

Fallit tamen hæc regula in tribus casibus: Primo, quando noxii humores turgent, hoc est, sua sponte concitati, ad excretionem nos adducunt: tum enim, in principio etiam morbi, nondum coetus humoribus, vacuare licet, ne scilicet humores parum stabiles, & ab una parte, ad aliam siue ordine moti, ad principem aliquam partem decumbant: Raro autem accidit, ut humores mobiles, ab una parte, ad aliam transfluant; sed plerumque, sunt in parte aliqua, firmi, ac fixi: ideoque non est in principiis morborum vacuandum, nisi rarissime, hoc est, quando humores turgent. (5)

[4] Sanguinis missio in acutis: potius morbi principium respicit, quam statum. Convenit enim eo ipso tempore, in quo vasa omnia constricta sunt, & humores ægre flent, in maximo nempe solidorum eretismo, ut solida relaxentur, & circulatio expeditior fiat. Vid. cap. anteced. n. I.

[5] Quod vero ad reliquas evacuationes attinet, humorum coctionem expectare oportet, ad illam præcipue, quæ per inferiora fieri debet. Per superiora vero, quo citius, eo melius, ne forte materia morbosa, quæ in stomacho, varia parit incomoda, ulterius mutetur, & per circulationis legem, sanguinem adeat. Verum quandoque vomitus, tertia,

Hinc non temere 4. I.c. 20. & 22. 3. tract. 2. c. 7.
 & 1. 4. tract. 1. c. 33. ab Avic. præcipitur, ut in
 principiis morborum, venæ incisio penitus dimit-
 tatur, ut quæ superfluitates extenuet, ut per corpus
 fluant, ac lano sanguini permisceantur, non ex-
 trahat tamen, quod extrahi necesse erat: quo sit,
 ut post temporis intervallum, phlebotomiam repe-
 tere oporteat, interim eodem die, interim postri-
 die. Atque hinc profecto vires nimium debili-
 tantur.

Secundo, in materiæ multitudine: Hic enim
 circa principia quandoque, quemadmodum com-
 ment. 29. lib. 2. aphor. Galenus testatur, venæ
 sectionem, nonnumquam vero, & purgationem
 adhibere oportet, quo, minorem jam factam ma-
 teriam, natura possit concoquere.

Tertio, in morbi magnitudine, ac vehementia,
 ut in magno, vehementissimoque dolore aposte-
 matis, licet non sit multa in corpore materia, sci-

aut quinta die, copiosior prodit, solo Naturæ mol-
 mine, ut plurimum in principio, aut augmento ter-
 tianæ exquisitæ, qui per emeticum non obtineri po-
 tuit. De hoc autem successu gnarus Medicus, num-
 quam mirabitur, quia hac copiosior excretio, non a
 solo stomacho, sed a duodeno provenit; quando nem-
 pe, tempore paroxysmi, bilis acrior facta, ac mobilior,
 stomachum attollit, in quo vividiori stimulo excita-
 zo, sibi, & reliquis humoribus corruptis, qui il-
 luc afluunt, exitum molitur, & omnia symptha-
 ga levat.

licet antecedens. Nam repellendus humor est, ne apoplema, citius, quam par est, crepet, aut aperratur. Venæ igitur sectio, ut magna hæc, & prava symptomata evitentur, circa initia, statim adhibenda est. Quod Galenus lib. 13. cap. 20. method. medend. iis innuere verbis voluit, inquiens. Itaque incidenda, in talibus affectibus, vena, statim ab initio, si modo, tam valens virtus sit, ut sine noxa, missionem sanguinis toleret, ac nihil prohibeat, eorum, quæ de secunda vena retulimus, sicuti, vel crudi humores copia, vel puerilis ætas, vel anni tempus, vel regio, in qua sit extremus calor, aut frigus. Non solum autem in morbis acutis, atque adeo inflammationibus verum etiam, in vulneribus, & contusionibus particularum, præfertim nobilium, sanguis ex opposita parte mittendus est, ut inflammatio prohibetur, etiam si sanguis modicus fuerit.

SECUNDA, ne fiat phlebotomia in die motus ægritudinis, velut in crisi: ut in qua, neque venæ sectio, neque aliqua alia vacuatio tentanda sit: ne materia, scilicet, divertatur [6] a loco,

¶ (6) Sudore nempe erumpente, tempore crisis; vomitu critico; vel alvi fluxu, quo tempore Naturæ, totis suis viribus, ad expellendam morbi causam integre occupatur, que ab intempestivo sanguinis dispendio deficeret; vel in principio accessionis, nam diverteretur motus centrum, & excretiones cessarent, ex aliqua parte saltem. In Augumento vero febris, quando omnes excretiones, &

ad quem natura, ipsam, ut excernatur, pellit; Pari modo, nec in ipso paroxysmo, tale quipiam tentandum est: recteque comment. 29. lib. 2. aphor. Galen. præcipit, ut morbo jam consistente, neque veræ fatio, neque purgatio adnibeatur, quod coctiones morborum, tunc maxime fiant, quæ melius in quiete, quam motu perficiuntur. Cæterum sicut se habet status ad integrum morbum, ita, & paroxysmus, respectu dierum $\alpha\tau\omega\rho\xi\alpha\varsigma$ id est, intermissionis: quemadmodum igitur in statu, non est vacuandum, ita nec in paroxysmo.

TERTIA, ne phlebotomia, circa initia statim morborum fiat, quando crisis, adhuc remota est. Sanguis enim, innati caloris fundamentum est, ipsum nimirum sustinens, licet cor generet, & spiritus ipse deferat; sed sanguis est fundamentum ejus; ex ipso enim, ut materia, nativus calor gignitur; per sanguinis igitur subtractionem, calor, qui coquere materiam morbi debebat, vacuatur: quo sit, ut morbus in longum portrahatur, viriumque robur dejiciatur, ut timendum sit, ne ob morbi diuturnitatem, ac virium imbecillitatem, natura succumbat.

QUARTA, ne in corpore, cui sterlus multum inter intestina cohabetur, phlebotomia adhibetur. Tria enim sunt, velut supra cap. 95.

Sequestrationes sunt suppressæ, ad nimium motum, & calorem febrilem temperandum, præstat Phlebotomia.

stendimus , attrahentia : (7) loca scilicet inanita , membrorum caliditas , ac totius corporis habitus . Venæ igitur , sanguinis missione exhaustæ , e membris rurum propinquis attrahunt , quemadmodum , & Meseraicæ , e ventriculo : quo fit , ut alvus magis cohibeatur , & materia in venis contenta corrumpatur . Meseraicæ enim , humiditatem e stercore penitus exugentes , ipsum exsiccant . Prinde molli clystere , aut subiecta glande , æger prius vacuandus est , ne venæ , putridam quampiam superfluitatum essentiam , ab intestinis venentur , attrahantque . Galenus in præfagio experientia confirmato capite 5.

QUINTA , ne frequens , ac multa phlebotomia

¶ (7) Hec attractio , verificatur tantummodo de sanguinis missione , quando nempe , in aliqua inflammations , dolore , vel adfluxu , ab oppositis , sanguis mittitur , ut adfluxus avertatur , nam illuc sanguis adfluit , ubi vasa inania sunt , & a plenioribus auferuntur . Per drasticas purgationes , ab omnibus febre corporis partibus , ad interiora , humor crassus , latus , inutilis , uti in Reumatismo , vertigine , aliave capitis affectione , revocari solet . Per phlebotomiam vero , fæces , que in intestinis continentur , nullimode in membra revocari possunt ; cum jam fatis constet , per vasa lactea , præter cylbum , & lympham , vel alia his similia , nil transire posse , in statu sano , quod si unquam sequeretur , non per sanguinis missiōnem , sed per aliam causam , uti in febribus intermittentibus solet evenire .

mia fiat: Hinc enim circa senium, multi, ac mali generantur morbi, sicut est epilepsia, apoplexia, & paralyssis: (8) siquidem, ob sanguinis, & caloris imminutionem multæ generantur phlegmaticæ superfluitates, quæ dietas tamdem ægritudines excitant. Hinc non temere vulgo dici solet: Qui in juventute phlebotomiam exercent, hcc est, sanguinis missione, citra necessitatem sœpius utuntur, senectutem deflebunt.

SEXTA, ne venæ lectio adhibeatur mulieri, cui menes fluunt, aut uterum gerenti. Uterum gerenti quidem, ne abortiat: (9) Calor enim ci-

¶ [8] Dummodo vires ferant, ♂ caput essentialiter laedatur, phlebotomia negligenda non est. Cæterum Vid. n. 3.

¶ (9) Aborti cause, multæ quidem esse possunt, inter quas, etiam plethora enumeratur: nam non semper sanguis menstruus, presertim in fœminis plethoricis, fetui nutriendo usurpatur, verum aliquando ita plenitudinem auget, ut plethoram faciet, que, ad uterum adfluens, vasa aperire potest, placental removere, ♂ Abortum inferre. In hoc enim casu phlebotomiam negligere, quocumque gestationis tempore, maximus error esset, ♂ Aborti causa. Insuper, licet fœtus adultior, majori alimonia indigeat, nihilominus, quia viscera omnia naturalia, ♂ vitalia fortiter comprimuntur, ♂ vasa circumposita angustantur, gravabitur caput, ♂ omnes artus, per discretam sanguinis missionem relevandi, unde prægnantibus omnibus, Mammae turgent, ♂ laetabent.

bum concognens venæ sectione diminuitur, & alimentum fœtui subtrahitur, & maxime quidem si is æstior fuerit. Nam fœtus, ex mensibus nutritur, cum autem non inveniat unde nutriatur, fame conficitur, & movetur, & dissolvitur, exceditque ex naturalibus vinculis: magis autem hoc contingit, si major sit fœtus, nam majori indiget alimento. Non invenit autem, ipso sanguine misso. Plura de hoc Leonhartus Fuchsius comment. 31. lib. 5. aphor. Hippocr. Cui vero menses fluunt, naturaliter scilicet, & secundum revolutionem mensis, vena secunda non est; nisi in immoderatiore fluxu, nempe ad revellandam materiam. Sed quando naturaliter, & secundum debitum naturæ cursum erumpunt, naturæ, res omnis permittenda est. Supra capite 95.

SEPTIMA, ne phlebotomia fiat post immodicam ventriculi perturbationem, infra, & supra factam, quam χόλερα Græci, Latini choleram [10] etiam appellant, barbarem lectantes

T (10) *Crebra, & violenta excretio humorum per superiora, & inferiora simul, maximo cum Patientium cruciatu. Dirissimus hic morbus, infra paucas horas, etiam robustiores homines interimere potest: talis enim in visceribus acerrimus stimulus excitat, ut omnes contentos humores educat, atque alios a remotioribus partibus, facto inibi motus centro, revocare valeat, ad mortem usque, cum inanitione omnium vasorum. Et re quidem vera, in hac adfectione, pulsus parvi, inanes, imbecilles, frigus ex-*

medicinam , Cholericam , & cholericam passionem nominant . Cum enim veræ sectione humores commoveantur , timendum , ne per hoc , bilioses humor in ventriculum transfluens , ipsum inflammet . Plura supra , circa finem capit is 95 .

Postremo , videndum etiam est , quibus hominibus phlebotomia conveniat : (11) Cui sane rei , regulæ etiam nonnullæ ponendæ sunt .

AC **P**RIMA quidem , quod hominibus delicatis , otiosis , desidiosam vitam agentibus , valde

tremorum , convulsiones , deliquia deprebenduntur , a defectu circulationis , & humorum circulantium . In hoc statu rerum , maximus error esset sanguinem mittere , eo quod , quo plus vasa deplentur , eo mortis periculum instat . Balneæ tepidae , per immersionem , aquæ Camomillæ , Malvae , Altheæ ; vel topica visceribus , admota ; decoctiones ejusdem per inferiora , & superiora , hujusmodi eretismum sedare valent ; addito rantillo liquoris anodini mineralis Hoffmanni ; vel paucis guttis Laudani liquidi Sydenamii . Vinum pariter generosum , arcanum est remedium ad nervos roborandos contra stimulum , calorem excitandum , & ad copiter reficiendum . Hac cum methodo , feliciter cessit fustissimus hic morbus ; & stimulo jam submisso , rudiores apparuerunt feces , & magno quidem cum levamine .

T(11) Dummodo phlegma non abundaverit , & Stomacus in suo vigore constiterit , alioquin a Phlebotomia abstinendum .

corpulentis, & multum nutritente cibo utentibus,
potissimum conveiat,

SECUNDA, quod illis etiam, qui sanguine
abundant. Quod quidem, per urinæ crassitatem co-
gnoscitur: abundantia enim sanguinis, eam efficit
crassam, flava vero bilis, tenuem.

TERTIA, quod iis quoque ex usu sit, qui
melancholico abundant succo; unde multa melan-
cholia, naturali cum sanguine, per corpus discur-
rente, quod ab ea, sanguis in hepate adamassim
non depuretur, purgationem antecedere debet phle-
botomia, sequi vero purgatio. Duplex porro me-
lancholia est; naturalis scilicet, & non naturalis.
Quando naturalis abundat, cum sanguine simul
discurrit, quare ad ejus evacuationem, primum
quidem, venæ sectio adhibenda est: ab eodem enim
calore, temperato nimirum, sanguis, & melan-
cholia generantur: deinde vero post temporis ali-
quod intervallum, nempe post concoctionem, pur-
gatio, phlebotomiæ succedet.

QUARTA, quod illis cum primis etiam con-
serat, in quibus periculum est, ne ob humoris
redundantiam, in corpore accidat calefactio, ebul-
litio, & conturbatio. Nonnulli tamen, per hanc
regulam, sæpe numero falluntur. Quando enim
calefactionem aliquam percipiunt, humorum ebul-
litionem adesse suspiciati, venæ sectione statim
utuntur, cum ex flavæ bilis fervore, & incen-
sione, hoc interim accidere etiam possit. (12) In

[12] Qui in maximo vigore constituti sunt

qua sane tantum abest, ut calefactio, & ebullitio per venæ incisionem cohibeatur, ut magis etiam incitentur, & augescant. Phlebotomia enim humores commovet, ut majore deinceps impetu per corpus discurrant. In tali igitur casu, phlebotomia utendum non est, nisi sit ex humorum redundantia: quod quidem ex sudoris multitudine dignoscitur, & præcipue, cum is, matutino tempore obocitur. Aliqui enim non sudant, nisi cum evacuatione opus habent.

QUINTA, quod venæ sectio, illis potissimum adhibenda sit, quibus vires adhuc firmæ sunt, qui que sanguineæ, & non frigidæ, ac siccæ sunt temperaturæ. Hinc Rhazes lib. 7. ad Almansor. cap. 21. Corpora, inquit, quæ venas habent amplas, & conspicuas, quæque hirsuta sunt, & colore inter rubrum, fuscumque medio, adolescentium nimirum, juvenum, & senum nondum decrepitorum, phlebotomia præsidia magis tollerare possunt. Pueris vero, & infirmis, vena secunda non est, nisi maxima incumbente necessitate.

O bono corporis abitu gaudent, larga sanguinis missione indigent, ne forte vasa, nimis distracta disrumpantur, unde Haemoptysis, vel apoplexiati meri poterit. Si vero calefactio, a bilis acrimonia, aut alkalescentia, uti in febribus putridis biliosis, producatur, ad refrigerantia, O acida valentiora est deveniendum, discreta pblebotomia non neglecta, ummodo symptoma postulaverint.

C A P. CII.

QUAE MEMBRA, QUOQUO TEMPORE, VENAE
SECTIONE, VACUANDA.

Ver, Aestas, dextras, Autumnus,
Hyemsque sinistras.

Quathor hæc membra, hepar, pes, ce-
pha, cor, vacuanda.

Aestas hepar habet, ver, cor, sicque
ordo sequitur.

Hic ostenditur, quæ membra, quoquo tempo-
re, per phlebotomiam sint vacuanda.

AC PRIMO quidem dicitur, vere, & æstate,
venas dextræ partis esse secandas: dextræ scilicet
manus, brachii, vel pedis. Sed autumno, ac hye-
me, sinistras: sinistræ nimirum manus, brachii, vel
pedis. Vere enim crescit, atque augetur [i] in

T(i) Post inventam sanguinis circulationem,
jam inconcussum habemus, a quacumque corporis
parte sanguis mittatur, totus, ad mortem usque
effluere posse, ita ut, ne minima quidem gutta in
vasis remaneat. Hinc, illa sanguinis quantitas, quæ
ab una parte educitur, data proportione, ab omni-
bus vasibus auferatur, licet eo ipso tempore, majori-

Tqm. III.

N

corpo^re sanguis, æstate vero, flava bilis: quo sit, ut in vere, ac æstate, vacuandæ sint venæ, quæ sanguine, & flava bile ḡagis abundans; tales autem cum primis sunt venæ dextræ. Siquidem, in dextra corporis parte, situm est membrum sanguificatio-
nis, nempe hepar, & *χυτός κοληθι*, idest, folli-
culus flavæ bilis. In Autumno vero, humor ge-
neratur melancholicus, qui acervatur etiam, nec
dissolvitur per hycmem: unde autumno, & hyc-
me, illæ venæ potissimum secundæ sunt, in qui-
bus melancholia magis dominatur, suntque venæ
finistræ. Nam in sinistra corporis parte, situs est
lien, receptaculum melancholiæ.

SECUND^O deinde loco traditur quatuor hæc
membra, nempe *κεφαλή* idest, caput, cor, pedem,
& hepar, vacuanda esse, juxta quatuor anni tem-
pora. Cor quidem vere, hepar æstate, caput hyc-
me. & pedes autumno.

quantitate illuc adfluit, ubi motus centrum factum
est. Ideo, in aliqua inflammatione resolvenda, ab op-
positis, sanguis mittitur. Vid. n. 7. cap. ant. quare
Phlebotomia conveniat tempore Verno, vid. pag. 73.
n. 16. tom. 2.

C A P. CIII.

DE COMMODIS, EX SECTIONE SALVATELLAE.

EX salvatella, tibi plura dona, minuta,
Splenum, hepar, pectus, vocem, præcordia purgat.
Innaturalem tollit, de corde dolorem.

Sex commoda, hoc loco recensentur, sectionis venæ, quam salvatellam, vulgo vocant. Ea, inter digitum indicem, & medium frequenter admodum, & saepissime inciditur. Alius incisionis ejus locus est, ut vulgus autumat, inter medium, & auricularem.

AC PRIMUM quidem, ejus commodum, quod lienem expurget.

SECUNDUM, quod jecur emundet.

TERTIUM, quod pectus purifiet.

QUARTUM, quod vocis auferat incommoda.

QUINTUM, quod a nocturno tueatur, ac conservet præcordia, quo nomine, os ventriculi, membra, spiritus, & quæcunque cordi vicina, hic intelligenda (1) sunt.

¶(1) Cap. 95, & 96, satis de sanguinis missio.
N 2

SEXTUM, quod non naturalem cordis dolorem tollat: ac ratio quidem omnium est, quod

ne actum est: similiter ejus necessitas, & utilitas manifeste adparuit: Superest tantum, hic animal advertere, in aliquibus inflammationibus confitatis, ac pertinacissimis doloribus (post plures repetitam phlebotomiam) ab ipsa parte affecta, per Hyrudines, vel cucurbitas exarificatas, sanguinem mittere, ut vasa obstructa evacuari possint, & sanguine crasso, denso, immeabili, acri, per breviorrem viam educto, ipsa circulatio melius expediatur. Hinc in hepatitiide, sive hepatitis inflammatione, ab ipsa parte affecta, sanguis evacuatur comodius, per Hyrudines: imo admoto etiam epispastico, magna excitatur plaga, ut materialis morbi causa facilius educatur. Idem in morbis pectoris experiri solent Practici fere omnes, tum chronicis, tum acutis, optimo cum successu. In Ancina inflammatoria, post varias Phlebotomias, ipsa vera ranina, mox sub lingua incidenda est; In capitis affectionibus, Isthargo nempe, delirio, Apoplexia a nimio sanguine enata, venam jugularem incidere præcipiunt; imo aliquando, Hyrudines ante Nasi meatus admovere, ut inde Hæmorrhagiam arte excitare possint, vel etiam circa aures; quod, in mania, pari modo fieri solet. Hæmorrhoidibus suppressis, & hepate aliquando obstructo, Hyrudines, vel cucurbitæ circa Anum admovende sunt, sed curandum, ne ræna ipsæ hæmorrhoidales lœdantur, quia facile in supurationem abeunt, vel saltem sanguis difficile sustinunt.

hujus venæ sectio, ut latius paulo post declarabitur, ab omnibus illis locis sanguinem educat.

Pro pleniore autem hujus rei intelligentia, primo quidem sciendum est, aperiri nonnumquam venas, nonnumquam vero arterias. Verum, propter difficultem fluxus arteriæ compressionem, arterias, medici incidere metuunt, (2) quippe, cum si quis, in secunda, forte, vena, arteriam vulnerarit, ægre statim, tanguinis eruptionem compelcat, ac ubi res optime cedat, ad cicatricem perducta divisione, tamen ~~aveue~~^{rupta}, hoc est, arteriæ incitæ dilatatio existat, teste Galeno in lib. de curat. per sang. miss. cap. 21 & 22. Difficilis porro est, fluxus arteriæ compressio, partim quidem, ob arterialis sanguinis fervorem. (Hic enim promptissime movetur, arteriamque dilatando aperit:

(2) In dirissimis capitis affectionibus, sœpe observatum est in praxi, Phrenitidem, a larga sanguinis hæmorrhagia per nares, sœliciter solvi, que, cum per arterias soleat evenire, practici aliquando ad arteriotomiam deveniendum esse consuluerunt, ut magnum naturæ opus imitarentur. Hoc enim casi, arteria temporalis eligenda est, quia satis manifeste adparet, quoad pulsum, & vix gracilissimis regitur muscularis; similiter inflictum vulnusculum facile consolidari potest, nam arteria, inter suppositam calvariam, & externam pressionem, ita comprimitur, ut neque sanguinis guttam recipere possit, ideoque, neque eo tempore pulsare, quod continuo concurrit, ad vulneris consolidationem.

quare sanguinis ejaculationem in arteriæ incisione admodum juvat.) Pætim vero; quod motus arteriarum, ut lib. 2. cap. 20. de sanit. tuend. Galenus attestatur, numquam intermittatur, quo fit ut ipsarum vulnera, tardius etiam currentur, cum utique quietem requirant ea, quæ sananda sunt. Gal. lib. 5. cap. 8. method. medend. & comment. 6. lib. aphor. Prodest autem arteriæ incisio, quando corpus redundat sanguine tenuiore, aut flatuoso, aut fervidissimo. Sedes enim sanguinis subtilis, ac tenuis, unde calor naturalis; & spiritus procreantur, & item flatuosi, in arteriis est. Quin fervidissimus etiam sanguis, qui a calidissimo membro, corde scilicet, perficitur, inque singularia corporis membra digeritur, in arteriis continetur. Crassioris vero, quo membra nutriuntur, receptaculum, in venis est. Sane vero, quæ Galeno occasio extiterit secundæ arteriæ, ipse cap. 12. de curandi rat. per sang. miss. edisserit. Monitus inquit, per quædam insomnia, quorum duo perspicue mihi visa sunt, accessi ad dexteræ manus arteriam, inter irdicem, ac pollicem sitam, sive que fluere, donec sponte sanguis resisteret: nam ita somnium præceperat. Effluxit autem non tota libra. Subito itaque, diutinus extintus dolor est, illa, maxime, parte fixus, qua jecur, septo transverso committitur. Mihi quidem, hoc, ætate juvenili evenit. At minister Dei Pergami, diutino lateris cruciatu laborans, liberatus est, arteria in summa manu incisa, aggressus, & ipse ilud, insomni monitu.

Secundo vero loco sciendum, quod venæ se

etio, multis admodum membris adhiberi soleat. Aliquando quidem brachio, sive manui magnæ, nonnumquam parvæ, quandoque pedi, interdum naso, aliquando fronti, nonnumquam labiis, quandoque linguæ, sive palato; nonnumquam angulis oculorum, frontem versus. Quinque venæ secundæ veniunt in manu magna, per quam intelligitur apud Medicos totum brachium, cum summa manu, ut per pedem, totum crus, hoc est, quicquid ab ilchio, usque ad plantas pedum est, quemadmodum docuit Rhazes lib. 7. ad Almans. cap. 21. & Avicenna 4. i. cap. 20.

Una vocatur humeraria, sive humeralis, Græce ὥμερια quod per humerum, in manum feratur: vel exterior, quoniam cubiti exterius latus perceptat. Vel κεφαλικὴ idest, vena capitis.

Altera interior cubiti vena, quæ ηπατίτις Græcis dicitur, Latinis jecoraria, & lienaris: hodie, facientes medicinam, Basilicam vocant.

Tertia, Media, quam nonnulli, & alio nomine, non inepte, communem, vel cardiacam, vel nigram, vel matrem, nuncupant. Barbari vero, Medianam appellant.

Quarta, axillaris, quæ est ramus basilicæ.

Quinta, funis brachii, quæ est ramus cephalicæ descendens. In minori, sive summa manu est Sceilen, sive Salvatella. Et ita, in manu, lex venæ secundæ veniunt.

Cephalica [3] incidenda est, ubi superiores

[3] Ramus exterior vene axillaris, cephalicæ

pectoris partes, facies nimirum, aut caput, male afficiuntur: quare confert passionibus capitis, ut hemicraniae, maniae, & similibus. Galenus capite decimosexto, de curand. ration. per sang. miss.

Basilica, a partibus statim evacuat, quæ infra cervicem sunt, verbi gratia, a lateribus, pulmo-
ne, corde, jecore, liene, aut ventriculo.

Communis, situ, & compositione, inter duas jam dictas, media est. Nam ea, ex fissione utriusque oritur. Est etiam, in vacuando media: unde enim vacuat, ab inferioribus nimirum par-
tibus, infra cervicem, a collo, & supra collum. Unde exquisitissima, omnium humorum, & uni-
versalis toti corpori, per hujus venæ sectionem, fit
evacuatio. Universalis quidem, non, ut quibus-
dam placet, quod a corde oriatur; sed quod sit
ramus cephalicæ, & basilicæ: Sanguinem igi-
tur, a cephalica detracturus, ea non apparente,
medium potius, quam basilicam secabis. Quod si

*ca externo brachii latere, versus pollicem extendi-
sur, quæ in interiori, Basilica vocatur; in bra-
chio dextero, hepatica; in sinistro vero, splenica,
illa hepati, bæc lieni respondet. Mediana, fit ex
concursu ambarum in cubiti flexura; salvatella tan-
dem, quæ per dorsum manus, ad digitum auricula-
rem excurrit. Ita ex accuratori anathome. Hinc
sanguis, qui exinde mittitur, morbos omnes su-
pra Diaphragma existentes respicit, orbis inflamma-
zione, plethora, lensore, stasi, aliisque similibus cau-
sis enatos.*

nec Basilica se ostenderit, ad medium potius;
quare ad cephalicam confugies.

Salvatella, sive salubris, Sceilen Avicenn. t. I.
doct. §. summ. 5. cap. 4. appellatur, & est ve-
na sub annulari, & medio digito exorrecta. Ve-
rum alias subinde, apud Arabes, & Barbaros, illam
Sceilen vocari observatur, quæ juxta brachiale,
ab humerariæ ramo, axillaris venæ propagine, con-
stituitur, cui eadem, quæ axillari, medicorum vul-
gus, nomina imponit, hanc quoque salvatellam,
& salubrem vocant. Hæc obstruēt hepate, in
dextra manu, liene vero, in sinistra incidi solet.
Quare hoc fiat, ratione ostendere non est; sed
experientia licet. Porro manus illius, cui hæc
vena fecatur, in calidam aquam ponenda est, do-
nec locus infletur, & leviter extumeat, conspi-
cuusque fiat: secta autem jam vena, iterum in
aquam ponenda est, ideo ut, sanguis, cito ejacule-
tur, si ejus eruptio debilis fuerit, sicuti solet in
pluribus eorum, quibus per hanc venam sanguis
extrahitur, & ne sanguis in ore venæ coagulatus,
illico restringatur. Cum autem ex ea, quantum
volueris, emanarit, parum olei, ac salis imponen-
dum est, ne justo citius, vulnus cicatrice obduca-
catur. Rhazes lib. 7. cap. 21. ad Almans. &
Avicenna 4. I. cap. 20.

Axillaris, ramus est basilicæ, & appetet in cur-
vatura brachii versus, inferiora: de hac, idem, quod
de basilica judicium est.

Funis brachii, similis est cephalicæ, est enim
ramus ejus. Quamquam autem, venæ sectione,
quemadmodum idipsum a Galeno, & Avicenna

adseritur, universalis e toto corpore fiat evacuatio; non tamen ex omnibus venis æqualiter; sed tantum ex communibus, ut visum est. Licet etiam venæ, e toto corpore vacuent, non tamen æqualis, in omnibus, est timor. Imo cephalica Rhaza est securior, basilica vero, & cardiaca, magis timendæ, quamquam hæc, quam illa minus.

Cephalica, omnium, minus est noxia, cum nullus nervus, nulla arteria, nullus etiam tendo, sub ea vena procurrens, sectionem impedit.

Cardiacæ, sive medianæ incisio, admodum difficilis, ac periculosa est, propter subjacentem nervum, ac tendinem: maxime, si in ipso brachii sinu, profundius incidatur. Periculum id, ἀνοπτήριον, ut paulo ante dictum est, Græci vocant. Nam is, est præcipue locus difficilis; qui tamen quotidie administratur.

Basilica, inter cæteras ejus loci, periculosissima habet sectionem: tum propter arteriam, quæ subjacet, tum etiam propter incertum, & varium nervorum, in ea parte, procursum, qui te dubium, & anxium reddunt: præsertim in interiore brachi plexu, qui minus carnosus est.

Sceilen, sive Salvatella, non est periculosa; sed tamen subtilis, unde convenit, ut in sectione ejus, manus in aqua calida detineatur, quo expeditius erumpat sanguis.

In pede, (4) tres venæ sunt, ischiatica scilicet,

¶ [4] Cruralis generice, ex qua ramus internus, ad internum malleolum expanditur, & Saphæ

saphena, & vena poplitis, quas incidere consuevi-
mus, languinem deorsumrevulsuri, ut in mensum
provocatione.

Sed in hoc, vena popritis, juxta Avicennæ sen-
tentiam, efficacior est saphena, aut ischiatica.
propinquior enim est utero, unde melius, ab ipso
deorum trahit.

Saphenæ sectione, a renibus, ab utero, testiculis,
& virga languinem educit.

Ischiatica, ab ancha, id est, ischio, sive a co-
xa, renibus, & membris, versus exteriorem partem
sitis, melius trahit. Juvamentum sectionis ejus,
magnum est in ischiade, podagra, varice, & ele-
phantiasi.

Saphena ab utero trahit, & membris, versus
interiorem partem sitis, licet ejusdem venæ sint
rami: menses provocat, & hæmorrhoidum orifi-
cia aperit.

In media fronte, inter duo supercilia, sita est
vena, cuius incisio, confert gravitati capitis, &
principue illi, quæ est a parte posteriori, & an-
tiquis faciei vitiis, nempe morphæ, impetigini,
scabiei, & oculorum affectibus; (5) incisa tamen
prius cephalica.

na vocatur; externus circa genu, Poplitea, in suris
funalis; & in pedis pollice, cephalica quoque a
Chirurgis indigitata.

T (5) Non semper: eo quod adfectiones non so-
lum a plethora producuntur; sed prorsus a san-
guinis discrasia muriatica, alkalina, acida, &c.

Est in naso quoque vena, in cuius incisione collum, sudariolo stringere oportet, donec capitis partes intumescant, & vena conspicua fiat. Idem etiam, in sectione venæ frontis, faciendum.

Inter labra, item, & gingivas, venæ sunt, quæ propter oris, aut gingivarum abcessus, scindi solent; cephalica tamen prius incisa.

In palato, venæ sunt quatuor, quarum incisio confert fluxioni rheumatis ad dentes, ac in eis dolorem excitantes. Suntque omnes conspicuæ, & incidendæ porissimum, post concoctam materiam.

Sunt quoque venæ quædam, in angulis oculorum lachrymalibus, frontem versus, quæ inciduntur in passionibus oculorum, doloribus capitis, ophthalmia antiqua, & lachrymis, secta prius cephalica.

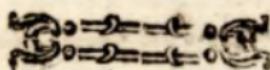
Præterea venæ, quæ sub lingua conspicuntur, possunt in multis affectionibus incidi, præsertim in angina; secta tamen prius, cephalica.

Quinetiam in temporibus, juxta aures, venæ sunt, quæ inciduntur, propter vertiginem, hemicraniam, vehementem capitis dolorem, & ægritudinem diutinam; sed hæc incisio, ut in lib. de genitur, artic. 3. Hippocrates auctor est, hominem reddit sterilem. Quibuscumque vero, inquit, juxta aures venæ sectæ sunt, hi cœunt quidem, & genita-

quæ per phlebotomiam curari nequit, dummodo bujuscemodi humorum vitium, atque non corrigitur.

ram emittunt, verum modicam, & debilem, ac infœcundam. Nam plurima genitûr pars, a capite juxta aures; in spinalem medullam procedit. Ipse autem transfus, cicatrice sectioni inducta, consolidatus est: & in lib. de aere, aquis, & locis art. 51. Atque mihi sane videtur, ea medicatione, seipso perdere: Venæ enim, retro aures sunt, quas, si quis secat, sterilitatem inferat his, quibus secatur; quare id etiam ipsis, ex eorum incisione accidere, certum est: ob eamdem causam: Et proceres Scytharum, incisis juxta aures venis, sterilescere affirmat: Avicenna, eas juveniles vocat.

In collo etiam venæ sunt quas Græci αρρενιδæ, Latini jugulares, id est, venas faucium, & gutturis, Arabes Guidez, Barbari Subeticas, Apoplecticas, & somni venas appellant, quod pressæ, ligatæ, & complicatæ, afferant καρπον, id est lomnum veterosum, & torporem quemdam apoplecticum. Vulgo, den Indengrioff vocare solent. Hæ incidentur, cum aphelitus, in principio lepræ, maxime constringitur, coarctaturque, & in principio fortis anginæ, in asthmate acuto, in raucedine vocis, in abscessu pulmonis, in dyspnœa, quæ est ex multo sanguine calido, & in ægritudinibus splenis, ac laterum. Plura in libro anatomiae vivorum, Galeao adscripto, capite 28. & epud Rhæzen, & Avicennam locis citatis.

D E R A T I O N E

Victus salutaris post incisam venam, ad Arma
tum, Epigramma

A N A S T A S I I.

VEnam, Armate tibi, medici incidere, timem
Nescio venturi, qualia damna mali.
Nunc, quo vita modo, fuso, peragenda, cruento,
Sitque diæta tibi, qualis babenda, rogas.
Illi, morborum dicant, Armate, periti,
Hec non est, nostra falce, metenda seges.
Non missum facis, & cupio ex te, audire diserti.
Atque aliquid tua, quod Pieris, ornet, ait.
Accipe, quandoquidem nugas ad seria ducis,
Quæ facias, octo versibus, octo dies.
Prima, cena, die, sit misso sanguine parca,
Lux abeat lætis aucta, secunda, modis.
Tertia; sed placide debetur tota quieti:
Quarta, & quinta sibi, mollius esse volunt.
Balnea, sexta, petit: mox septima colligit auras,
Fertque vagos, circum rura, nemusque pedes,
Octava, amplexus dilectæ conjugis, & que
Ante fuit, vitam restituisse solet.

VICTUS, & CULTUS RATIO

Exposita, quatuor, in singulos menses, versibus

P E R

JOACHINUM CAMERARIUM.

JANUARIUS

Mensis amat, tepido, Jani, decurrere vietum,

Et refici, grato, saepe, liquore jubet.

Vena tibi, nullos exudet, secta cruores;

Sed calida fas est, mergere corpus aqua.

FEBRUARIUS

Februa, olus, volucresque, cibis odere palustres,

Eisque inertifica febre, timenda solent.

Pharmacata tunc hauri, tunc scinde in pollice venam.

Et calido multum flumine, membra fove.

MARTIUS

Martius humores, & terre, & corporis auget.

Tunc ratio est, puri, magna tenenda cibi.

Dulcia jam prosunt, acri condita sapore,

Pharmacata non prosunt, venam aperire nocet.

A P R I L I S.

*Frigore, vim, lente revocat, telluris, Aprilis,
Tunc etiam est tenuis, perque forata cutis.
Tunc intus sunt, aucta magis, suntque omnia plena
Solvere se venter, vena aperire jubet.*

M A J U S.

*Omnia jam florent, jam formosissimus annus.
Jamque sibi cuncti, mollius esse volunt.
Balnea nunc cole, nunc sit pharmaea sumere cura,
Et tibi, nunc, missa sanguine, vena fluat.*

J U N I U S.

*Junius, & gaudet gelidis, & pascitur herbis
Vivifico humori, tunc inimica fuge.
Lætitia, & recreet, tunc mentem blanda voluptas.
Affligat corpus, nec medicina suum.*

J U L I U S.

*Aeris ignifluas, intendit Julius aestus,
Hoc, brevior somno, tempore, danda quies.
Balnea uitentur, nec venam tangere ferro,
Nec domine petulans, accubuisse velis.*

(209)
AUGUSTUS.

Ipse etiā Augustas, somniūs reſtrīgit, & eſcas,
Et Veneris cupidos, gaudia ferre vētāt.
Pharmaca nemo bibat, laceret, neque corpora ferro,
Nec gelidas intra, delicietūr aquas.

. SEPTEMBER

Poma dat, & gratos September, ab arbore fructus.
Tunc etiam, preſſo, paſcere, lacte capræ.
Pharmaca nil prohibet tunc ſumere, ſcindere venam,
Nec tunc, extēnum viuet aroma, cibus.

OCTOBER.

Octobri offertur venatio, vina, volucres:
Utere, nec dubites, non tenuiſſe modum.
Sic tamen, ut, ne oneres, nimio, præcordia viſtu,
Cumque modo ſtudeas, non tenuiſſe modum.

NOVEMBER.

Eff̄e ſalutaris, perhibetur, mulſa Novembri,
Gingiber, & dulci fissile melle natans.
Tum neque ſaþe laves, Veneris ſacra, neque frequentes
Ante, ſenex, tempus, ne videare tuum.

DECEMBER.

Juxta, mense, focum, calidis utare, Decembri,
Tunc jaceant mensis, gramina nulla suis,
Tom. III. Q

*Incidas, capitis defensi a frigore, venam,
Cinnameoque tuus, fragret odore, calix.*

LOCI ALIQUOT

Philippi Melanch. in lib. de Anima.

*De moderatione cibi, & potus, item somni,
& vigiliarum.*

I. **M**otus organorum hortatur ad temperan-
tiam. Cum enim immodicè onerantur,
non potest coctio perfici. Et vitiæ primæ coctionis,
deinde, non possunt corrigi in aliis coctionibus.
Quare cibo immodico ingestu, cum sit malus
chylus, etiam postea, fit insuave nutrimentum,
& corpus, vitiosis humoribus impletur.

II. Traditur utilissimā regula. Vitiū prioris
coctionis, non potest corrigi in posteriore. Quare,
cum vētriculus non facit suum officium, num-
quam fiet, ex crudo chylo, sanguis bonus. Ideo
intemperantes, qui non concedunt otium prīmæ
coctioni, replent corpus vitiosis humoribus, fiunt
pallidi, & prosternuntur vires ventriculi, ac dein-
de hepatis.

III. Sæpe citatur diðsum Hippocratis, in quo
complexus est, & res utiles corpori, & earum
modum, & ordinem : μόνοι, σίτια, πότη, υγειαι,
πάχυτακεντρια. Primum locum tribuit
labori, qui propter multas causas, præcedere

ibos debet. Excitatur enim calor, superflui-
ates consumuntur, & expelluntur, quod utile est,
nequam ingerantur alii cibi. Ut enim, si ad fo-
rum calofacias aquam, & jam ferventi, infundas
rigidam, rursus extinguitur calor, ita turbatue
coctio, cum rursus cibi, ac potus ingeruntur eru-
di. Id cavere jubet Aphorismus, τα καταρρεύτων
ρομχ των, ὅπω αυτρεφεις μέλλον βλαχυψεις. Sunt
autem utiliora exercitia, in quibus agitantur bra-
chia, & thorax panditur, ut discutiatur super-
fluitas in pede, & pulmone, & motus, calor
que diaphragmatis in ventriculo profundit: Post cibum,
cavendi sunt omnes vehementiores motus corporis,
cavenda, & vocis intentio. Tribuenda est enim
quies ventriculo, amplexo jam cibum, quod cum
agitatur, non potest integrè concoqui. Motus
enim aperit orificium, ubi exhalant calor, & spi-
ritus, aperit & pylorum, ubi crudus chylus an-
te tempus effunditur. Ac interduin, subitum exi-
tium afferunt, illi vehementiores motus post cibum.
Nec quisquam est, qui non experiatur, sibi tales
contentiones nocere. Ita videmus, natura, etiam
pecudibus, hunc sensum inditum esse, quietem ut
ament, postquam pastæ sunt. Qualis est autem im-
manitas, homines prorsus contemnere ordinem a na-
tura institutum, utilem vitæ, & conservandis non
solum ventris, sed etiam ingenii viribus? Est et-
iam quædam diligentia, quæ eruditos decet, ci-
bi, & potus discrimina considerare, quæ juvent, aut
offendant corpus, ut calidis, & siccis, minimè profundit
alida aromata, & pleniora vina. Ad lomnum
conciliandum, profundit lactucæ, & cibi, ex amygdala-

līs facti. Observet igitur quisque, qualibus cibis
opus habeat.

De Somno.

IV. Conducit quies ad recreandas tres virtutes:
Ad rigationem cerebri: ad generandos spiritus, &
ad perficiendum officium ventriculi, & hepatis.
Vere igitur Ovidius

Is quoque, qui gracili, cibus est in corpore, somnus.
Et Virgilius

— *fessos sopor irrigat artus.*

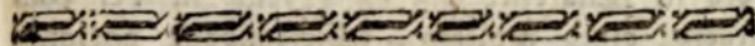
Nam, cum coctio, recte perfecta est, omnibus
membris distribuitur nutrimentum, quod membra
irrigat, gignuntur spiritus, qui novas vires ad-
dunt, & tamen æstus corporis, ipsa quiete miti-
gatur: profunditur etiam corpus, quadam utili,
& suavi rigatione ex cerebro. Recipit, & cerebri
vires, unde fiunt nervi vivaiores.

De ordine cibi, & somni.

V. Nec inanes suaviter dormiunt, nec immo-
dico cibo onerati: Bilnea antecedant cœnam, a
cœna, exiguum sit intervallum ad somnum. Mol-
li ambulatione, cibus ex orificio ventriculi descen-
dit, & orificium clauditur. Deinde, quies grati-
sima est ventriculo, ac primum in dextro latere
cubandum est, ne hiet os ventriculi. Fit igitur,
collecto calore, in somno, coctio, prohibetur cru-
ditas, conservatur calor naturalis, gignitur sanguis
suavior, sequitur, & virium, & coloris bonitas

Nec dubium est, certissimam esse perniciem virium, corporis, & ingenii, extendere vigilias post cœnam, in multam noctem. Quia non tantum cruditas sequitur; sed dissipatur calor naturalis, languescit virtus ventriculi, gignitur sanguis impurus, corpus, vitiosis humoribus repletur, sequitur, aut cacockymia, aut macies, accedunt pallor, conturbatio spirituum, debilitas cerebri. Quare assuefacienda est juventus, non modo, ne convivia producat in multam noctem, sed etiam, ut lucubrations omittat principis noctis, nec tempus, ad quietem divinitus constitutum omnibus animantibus, transferat ad exitiosos labores.

VI. Est etiam opus, animi tranquillitate. Nam dolor cordis, item sanguinis, ac spirituum æstus, in metu, mæstitia, ira, nimis intenta cogitatione, impediunt cerebri quietem, nec sinunt cor vacare, huic actioni naturali.

POLYBUS

De Salubri vietis ratione privatorum.

IOAN. GIUNTERIO ANDERNACO

INTERPRETE

PRIVATOS, hanc vivendi rationem sequi oportet:
Hyeme plus esse, minus bibere convenit.

Sed potionis, vinum, quidem meracissimum, esu panis exhibendus est. Carne porius assa, modice oleribus utendum. Hujusmodi namque alimentis, corpus, & siccum, & calidum evadet.

At vere, potionis adiiciendum; sed paulatim tamen, & dilutius bibendum est. Cibo demendum coque molli, pulte videlicet magis, quam pane magis oleribus utendum est. Eadem lege, transiendum paulatim, ab assis, ad elixa.

Aestate vero, cibo minus duro, & elixis, & oleribus, tum crudis, tum coctis, potionis multo corpus eget; cavendum tamen, ne magna, subito, dictorum fiat mutatio. Eo tempore, aptissima sunt pulicula mollis, caro elixa, potio quam dilutissima. Atque haec, ita observanda sunt, ut corpus molle sit, & frigidum. Nam in calido tempore, & sicco, exuritur, si qualidumque redditur. Itaque his rationibus tueri oportet. Pari autem modo, ex Vere in Aestatem, sicut ex Hyeme in Ver constitueri, cibis demendo, adiiciendoque potionis. Rursus, ex Aestate in Hyemem traducere, dum annus absolvatur, expedit.

Per Autumnum, cibo, paulo pleniore, & sicciori uti licet, minus, sed merarius bibere. Quemadmodum, ubi Hyems bona contingit, metea etiam magis, & exigua potionis, cibo pleniore, & vehementer sicco uti. Ita enim, hoc frigido admodum, & humido tempore, optima valetudine fueris, minusque frigus senties.

Quod ad habitus, & aetates attinet, plenis, mollibus, rubicundulis, ob temperaturam humiditatem, siccior victus, ex usu est, Gracilibus, duris, ru-

fis, & nigris, humidior. Nam ejusmodi corpora, siccæ sunt, juvenibus autem rarer, & humidior, quorum ætas, siccæ est, & corpora magis induruerunt. Senibus, magna ex parte, siccior, aptus est. Siquidem humili, molles, & frigidi sunt. Proinde habita, & ætatis, & temporis anni ratione, vitæ modum instituere oportet, qui præsentibus, & calorî, & frigori contrarius existat. Sic enim potius sani degemus. Per Hyemem celeriter ambulandum, æstate conquiescendum est, aut non in sole ambulandum. Obesis cita ambulatio, gracilibus, lenta convenit. Per æstatem, frequenti balneo, hyeme, raro utendum est, idque magis tenuibus, quam plenis. Eo quoque tempore, corpus, veste pura, per æstum, vili lacerna velandum est.

Obesi, qui graciles fieri cupiunt, labores universos jejuni subibunt, & sudantes adhuc, necdum refrigerati cibum assument, vinum temperatum, & non perfrigidum, prius bibent: æpus læ, sesamum, atque id genus alimenta, dulcia sumpto, eaque copiosa. Sic enim, vel paucissimis bellariis saturantur. Semel in die cibus assumptus, rarus balneum, lectus per æstatem, terra, hyeme, durum cubile, sine vestibus obambulatio, quanta maxime fieri potest, conductit.

Qui tenues se implere volunt, preter alia, quæ plenis, contraria facient, modice, jejuni exerceri debent.

Vomitu vero, & ventris dejectione, a medicamento petita, sic utendum est: Sex hybernis mensibus, vomere utile est. Nam, & pituitæ plus, &

capit̄is gravitas subest. Adhæc, dolor præcordia exercent. Dejectionis, æstate usus est. Tunc enim æstus, biliolum corp̄us reddit, gravitates, lumbos fatigant, & genua, calore infestantur, ventris oriuntur formina, & distorsiones. Jam vero, superiores corporis partes, per inferiores purgandæ sunt. Dejectionis autem, plenioribus, & humidioribus, a medicamento magis salso, siccioribus autem, & tenuioribus, & imbecillis, a pinguiore, crassioreque petatur. Pingue igit̄r, & crassum est lac, aqua ex cicere cocta, atque hoc genus alia: tenui, & salsum olus, aqua marina: reliquaque hujusmodi: Vomitus, provocandi hoc paecto sunt. Crassiores, jejunii, & cursu, citaque ambulatione exercitati medio die vomere debent. Potui sumant, hyssopi sesquicyathum, aquæ congio intriti, eumque totum bibant, aceto, saleque adjecto, quo edulcescat. Primum lente, mox citius potandum est. Tenuiores, magisque imbecilli, a cibo, vomitum ita movebunt. Loti calida, meri cyathos tres bibent, dein epulas varias assumunt, verum sine potionē: neque post has bibendum est, nisi tanto intervallo, quanto, stadia quatuordecim expediās, post, vinis tribus commissis utendum est, austero, dulci, & acri. Primum meracius, & modice, paulatimque bibere, postea dilutius, liberalius, & citius convenit. Qui vomere, bis in mense vult, melius consulet, si biduo continuari, quam si post quintumdecimum diem vomuerit. Alii secus faciunt. Qui post epulas vomere volunt, vel quibus aës adstricta est, his omnibus, die saepius, variosque cibos esse, tum vina bina, aut

terna bibere expedite. Quibus vomitus non est utilis, venter autem faus est, his, contraria superioribus convenient.

Pugris, calida lavati, longo tempore apta, est; vinum dilutius, neque omnino frigidum. Hoe autem exhibendum est, quod ventrem minimè attollit, perturbatque, & iritationes parit. Quæ omnia conducunt, ne constaretur, sed majores, coloratoresque fiant.

Mulieribus, siccior vietus, ex usu est. Etenim cibus siccus, potio mercior, carne molibus, idonea est, ad hoc, secundi, & foeti nutriendo potior est.

Qui corpus exercent per Hyemem currere, & colluctari debent. Æstae luctandum modice, currendum nihil est. In rigore, multa ambulatio convenit. Qui cursu saigantur, luctari debent. Qui ex lucta fatigationem sentiunt, his currendum est. Quibus exerciatis, ventris profluvia obriuntur, & cruda, incotaque dejiciuntur, iis exercitorum pars tertia, ciorum dimidia, prorsus demenda est. Quippe veret eorum, copiam continendo par non est. Ad loc, panem, quam maximè assūm, ex vino esse optet, bibere vero, nimis quam modice, sed mercius. Semper autem, post cibum conquiescere, qui, mel in die, tunc assumendus est. Hac enim ratione, venter, sibi commissa maxime confonet, mutaque. Accident hujusmodi profluvia, potissimum iis, qui ex vietis conluctu dine, carnem densam acuisierunt. Nam venæ densiores, alimenta non recipiunt. Atqui tales, in eodem habitu, sublisteri diu non possunt; sed in alterutram partem decipiunt.

Qui ratiōes cūte sunt, & hirsutis magis, carnis esum ex facili admittunt, labores magis subſtinent, diuque, bono corporis ſtatū fruuntur. Qui cibos poſtero die eructant, & p̄cordiis dolent, iis veluti crudis adhuc cibis, diutius dormiendum eſt, novum genus laboris ſubſtendum eſt. Vinum mora- cius, largiusque bibere oportet, cibis uti pauciſ- ſimis. Quippe conſtat, ventriculum, imbecillitatis, frigorisque vitio, ciborum copiam, concoquendo par non eſſe. Qui siti premuntur, parcius edent, minus que laborabunt, vinum dilutum, ſimul, & frigidissimum bibent. Quos, dolores viſcerum infenſtant, vel ex labore, vel alia quadam ambulatione, ſine cibis recreandi ſunt, modica potio conuenit, ma- ximeque ea, quæ moveat uſinam, quo venæ, ex viſcерibus prodeunte, repletæ, non diſlendantur. Nam hinc inflationes, febreſque oriuntur. Quibus cumque vero, morbi a cerebro fiunt, torpor, pri- mum caput occupat, & frequenter mingit æger, & reliqua velut in orinæ ſillicidio perpetuitur, atque haec ſane, ad dies novem patitur.

Et ſi quidem erumpat per narres, aut aures, aqua- ſive mucus, a morbo liberatur, & urinæ ſillicidium ſedatur: Mingit autem multum, & citra dolorem, idque album, donec viginti præterie- rint dies, & capitis dolor hominem relinquit. Intendenti autem oculos, ſplendor occultatur: Por- ro virum prudentem, id ſecum reputare oportet, quod res prætiosiſſima, eſt ſanitas, & proinde ſci- re, ut ex ſuo ipſius confilio, in morbis utilita- tem percipiatur.

SANITATIS TUENDÆ METHODUS

In gratiam omnium , qui minus exercentur , tam
ex optimis auctoribus , quam ratione , ac fi-
deli experientia : carmine elegiaco

P E R

D. GEORGIUM PICTORIUM WILLINGANUM

*Doctorem Medicum , & apud Cæsaream Curiam
Ensisheimam , Superioris Alsacie , Archiatrum ,
diligentissime in unum conscripta .*

C A P . I.

D E A E R E

Prima re, non Naturali .

BIS ternas numerant , genuit , quem corduba
princeps ,
Res , sine qua , sanus vivere nemo potest .
Harum prima datur , circumdans corporis artus ,
Aer , quæ reliquas , vincere quippe solet .

Affectans igitur, multos numerare Decembres.
Aeris attentet, cum ratione situm.

Aer frigidus vitandus.

Atque, nimis gelidum fugiat, dum torpida membra,
Hic facit, obledens pectoris ima quoque.

Et calidus.

Et calidum Veneris, seu Martis sydere tactum,
Debilitas talis, namque diaphoresis.

Temperatus eligendus.

Eligat, ast medium, nullis foecoribus actum,
Stagna, lacusque putres, stercora quique levavit.

Aer malus corrigendus.

Excessum poterit, si non vitare, solerter,
Corrigat hunc, artis conlimitata manus.

Qua arte corrigendus.

Et gelidus quum sit, tepescat prunis, sine sumo.
Si caleat, mutent hunc, rosa, myrra, salix.

Qua arte, quoque fætidus.

Sicque, paludoso fimo, seu stercore fætens,
Ardens Vulcanus, noxia damna levat.

Aer bonus, & malus.

Exin quisque notat, poterit, quod noxius aer
Damna dare, & salvus, commoda multa quoque

C A P. II.

D E C I B O, E T P O T U.

Secunda re non naturali: in primis tamen
de canonibus, cibando notandis, decem.

Canon primus.

NON est mandendum, fano, nisi sciverit ante,
Ingestos, ventrem, devacuisse cibos;

Nam damnum credit, quo vix præsentius angit;
Quando indigestis, additur esca cibis.

Fames cavenda.

Neque cibum tardet, dum vult curasse salutem,
Nam vacuus venter, phlegmata crassa trahit,
Cibus bene masticandus.

Si bene comminuant dentes, modo fercula, sani,
Dixerit, immensum concelebrasse bonum.

Qui cibi præmittendi.

Escas per faciles coctu, præmittere cautus.
Debet, sed duras, ultima mensa habeat.

Cibi delectus babendus.

Non comedat, quicquid, cupidi, vis improba suadet
Ventris; sed debet prælimitare cibos.

Non diu, ad mensam sedendum.

Supplicium dirum præstat, semperque cavendum,
In mensa longam, continuasse moram.

Quando parce sumenda cœna.

Cœnam continuet parvam, cum Syrius ardet.
Nox istud signat; nam brevitate sua.

Quando large sumenda.

Majorem sumpto, sole ingrediente Sagittas,
Quum nox sublustris, longior esse solet.

Quid ante, & post cibum faciet.

Ante cibum, anisum, confecta cydonia prosum
Saccaro, post mensam, caleus, atque recens.

Dentium babenda ratio.

Si cupias dentes salvos, tu collue lympha.

Sæpe etiam gelida, maxime post epulas

C A P. III.

D E P A N E.

NON minus, Cereris calidum permittat ad escas
Sanus; fermento sed bene congenitum.

De pane opira.

Et quidem opirus, facilis laborantibus, atque
Proritat is alvum, nec bene membra sovet.

Panis de simila.

Farsure; sed mundus, sanos hic pascit, & ægros.
Ac faciles aditus, membra ad alenda trahit.

C A P. IV.

DE CARNIBUS QUADRUPEDUM.

Quæ caro eligenda.

NUtritiva caro est; lateris sed portio dextri
Plus confert mensæ, gratior, estque cibus.

De pingui, & tosta

Exitus est facilis pingui, sed nutrit edentem
Parum, tosta quidem, vix bene digeritur.

De bubula, & caprina.

Bos reddit duram, cunctis quos cocta polenta
Nutrit proficiam, sed caper inutilem,

De carne suilla.

Sus calidam & udam, multum ventrique rebellem,
Ni juvenis fuerit, quæ solet esse bona.

De bœdina, & agnina

Iædus fert primas, agni magis, humida semper
Est caro; sed stomacho, fit levius, ista bono.

De Veruccina

Vervex, qui paucos, viduatus testibus, annos
Enumerat, mensæ convenit, ecce satis.

De vitulina.

Exornet vitulus, magnatum prandia, fortis
Vuida, cui sapido, juncta tempore, caro est.

De aprina.

Dat aper in hyemem catulis, modo captus, edacem
Carnem, quam condit, nigror ecce piper.

De capreolina.

Sucei est optati juvenis capreolus, atque
Fomentum optatum, dat maculosa fera.

De damulina.

Damula, jam primum, matris ab ubere raptus,
Est lautis semper, gloria magna cibis.

De bubulina.

Bubulus est minax, inter pulmenta Luculli
Non teneat laudem; sed juga dira ferat.

De cervina.

Si timeas nigram bilem, vitasse memento
Alipidem cervum, maximè, si vetulus.

De leporina.

Impiger, atque lepus, sanguen subinde comedens,
Fulua, equidem, bili commaculare solet,

De ursina

Mellivora rex ursus, capra instar semper olientis.
Producit carnem, perniciofa fera.

Gaudet in effusis, habitare cuniculus antris..

Fercula, qui praedet, ferme irritata gluten.

De carne herinacei.

Est stomachum pascens herinaceus, ilia mollit:

Convenit ictericis, laxaque membra juvat.

De gliris carne.

Glis, hyemem totam dormit; sed capta, nigella

Interdicta gulæ est; nox ia namque vorat.

Lupi caro.

Atque lupos, Zephyri populus, transmittit in orbem

Menœ, qui truces, commoda nulla ferunt.

Castoris caro.

Amphibius castor, gulosos condecet omnes,

Namque nihil lanos, corroborasse potest.

Lyncis caro.

Lynx mammosas, Nilotica terra tuetur,

Ex illis, nullus, prandia certe parat.

C A P . V.

DE ANIMALIUM QUADRUPEDUM

Partibus.

QUadrupedum effodias oculos, cerebella volucrum,

Uda nimis, calidum, ni piper addis, erunt.

De collo, &c. jecore.

Colla, jecurque calent; collum sed fortius humet

Gallina, anser, anas, mollius hepatis habent.

De

De pedibus, & alis.

Peso placet anterior; sed non minus ala probatur:
Inest namque illis, maxima temperies.

De renibus, pulmone, ventre, & corde.

Nos, volucrum aereos renes, laudare conamur,
Pulmonem, ventres, siccaque corda nihil.

Et de alijs volatilium partibus.

Pectore atas, teneris alis, gallina probatur:
Anseris, his, tumidum, si sapis, adde jecur,

C A P. VI.

DE CARNIBUS VOLATILIIUM.

De galli carne.

Gallus, qui Veneris, furtiva incendia tractat,
Ingratam carnem, continet, ac aridam.

De carne caponis.

Ast Cybeles gallus, viduatus testibus iste
En pariet turpi, fercula prima, gulæ.

De carne gallinae.

Inter cristatas, ovorum, certe parentes
Nigra tenet primas, humiditate bona:

De carne anseris.

Et calidam, & siccam reddit fluviatilis anser.

Carnem: quam, ventri, credimus esse malam?

Anatis coro.

Anseribus magis ardet anas, præstantior alis,
Narratur; stomachum; sed gravat ipsa bonum.

De eadem.

Tota quidem penatur anas; sed pectore tantum
Et cervice sapit, cætera redde coco.

De carne columbi.

Et stomacho ignito, multum nocet ecce columba.
Poplitibusque ægris, ni juvenis fuerit.

Turturis caro.

Horrerat, & mensas turtur, cythareius ales.
Nam medicas artes condecorasse solet.

Palumbi torquati caro.

Inguina, torquati tardant, hebetantque palumbi
Non edat hanc volucrem, qui cupit esse falax
Perdicis caro.

Et regum lautas, ornat Sodomitica perdix
Cœnas, quæ didicit prima fovere jecur.

Pbasiani caro.

Atque phasim, cunctas volucres superare putamus
Nam levis est stomacho, gratior, estque cibus
Ciconiae caro.

Est in Germanos concepta ciconia luxus.
Ipfa, licet pascat, qui nocuere, cibos.

De ibidis carne.

Sufficit, & meriti, sat est, quod mantica molli
Ibidis inventum est, prandia fugat avis.

De pavone.

Antonius laudat cerebrum, Vitellius atque.
Aulus, pavonis; sed Cleopatra quoque.

Gruis caro.

Grus cum Pygmeis certet, deseratque culinas,
In se namque tener, fercula nulla, gulæ.

De carne alaudæ.

Et galeata quidem est bona, si pæpinguis, alauda
Datque salutiferas, ad tua pocta dapes.

De turdi carne.

Igneus ardor inest turdis, languentibus ægris

Ingratus, gratum, quem vero bacca facit.

Murali caro.

Est pingui merulo^o major, mihi gloria credas,
Quam turdo; carnem nam tenet ipse levem.

Cothurnicis caro.

Cothurnix, quamvis sit, in regalibus, ingens,
Delicium; tamen est sensibus, ipsa mala.

De ficedula.

Ficedula sine, & vescantur dulcibus uvis.
Aut raptæ cantent, stridula voce, melos.

De passere.

Ardet, & in sicco passer, durissimus ales.
Si cupis esse salax, is cerebella dabit.

De luscinia.

Artis contextum cantat luscinia pernox.
Sit igitur cantrix, regibus ipsa suis.

De byrudine.

Vernalis volucris, nidos suspendat hyrundo
Ad nos; sed fugiat prandia nostra procul.

De psitaco.

Psitacus ille, plagæ, viridis regnator, Eoæ,
Condidicit per se dicere, Cæsar ave.

Caro sturni.

Auditas, didicit sturnus, modo reddere voces,
Igniti, & nocui; sed mihi crede cibi est.

De carne corvi.

Et corvus, nescit magnatum, vilere cænas,
In cruce quærit, prandia lauta, sibi.

De cornicis carne.

Quæque refert vivax iterata vocabula cornix;
Nec satiat raycam, carnibus ecce, gulam.

De vulture.

Est volucris vultur, dicunt, quam nosse cadaver
Tres luges, præbet fercula nufla tibi.

De bubone.

Ingnavus bubo, dirum mortalibus omen,
Mandat, in umbrosis, foetida quæque, locis.

D: carne mergi.

Mergus, anas dietus, quod se mergendo, cibare
Consuevit, carnes, anseris instar habet.

De confiendo sapore ad carnes, ex herbis.

Sume apium, porrum, coriandrum, semen aneti.
Cum testis nucibus, adde selina, thynium.

C A P. VII.

QUIBUS AROMATIBUS

*Pro sanitate conservanda utendum.**De cinamomo.*

Cinnama jaestat Arabs, multum redolantia, namq;
Et jecur, & renes, putreque pectus alunt,
Tædia matricis tollunt, tremulosque lacertos
Confortant, ventrem, & corroborare queunt.

De pipere.

Est calidum in quarto, siccum piper, atque secundo,
Quod nervos siccatur, phlegmata, quodque trahit.

Quodque acuit stomachum algentem, quod tor-
mina ventris.

Totlit; sed caveas, si tibi bilis inest.

De croco.

Si mala sunt capiti, segnes, turbantia somnos,

Dant rubei flores, pharmaca magna, croci;
 Atque croco gaudet venter, seu tristia corda.
 Hocque ede, si risus expetis affiduos.

De zinzibere.

Ignitum, stomacho algentii, fit zinziber ingens
 Antidotum, siccat phlegmata crassa simul:
 Hoe odiſſe Venus potuit; sed solvere ventrem
 Usque solet, condit zinziber, atque dapes

De nuce muscata.

Glandes, muscatas fert India, certe rubentes,
 Vesica, his patula est, has fluida alvus amat.
 Et stomacho, jecori vitiato, spleni, & ocellis
 Subveniunt, glandes, & caput ecce juvant.

Gariopbillum.

Dejectum stomachum, reparant gariophila multum;
 Aethiopes donant, quæ tibi larga manu:
 Hæc bene calefaciunt præcordia, tormina ventris
 Excludunt, fatus, quum male vulva tumet.

C A P. VIII.

DE SEMINIBUS, ET BACCIS,

Quæ ars culinaria pro sanitate obſervat.

Cuminum.

Observat sanus campestria grana cumini,
 Nam stomachum, & lumbos fortificare
 queunt.

Atque remollitum subducet certe papillum.
 Urinæ norunt, trita; sed exhibita.

Fæniculum.

Et maratri semen, fætæ cum laſte capellæ

Absumptum, ventris turgida quæque levat.
Cunctantisque moras dissolvete profinus alvi.
Fertur, & e lumbis comminuit lapidem.

Anisum.

Et facit anisi semen, si caumate languet.
Cor sanum, mansum pellit, & iliacam,
Cum vino tepido compescit tormenta ventris.
Hoc, guttus raucum, comprobat, atque nimis
Coriandrum.

Frigida vis multum, coriandri dicitur esse,
A cœna sumptum, hoc convenit ecce satis:
Xenocrates scripsit, totidem cessare diebus.
Menstrua, quot mulier antea grana vorat.

Papaver.

Sperma cum vino, bibitumque papaveris albi
Dicitur, hoc, fluxus stringere posse malos:
Somnum dat facilem semen, compescit iniqua
Tussim; sed laedit, turgidulos oculos.

Sinapis.

Exacuit sensus, purgat quoque phlegma sinapis.
Sternutamentis, si modo juncta fuit.
Semina, Pythagoras, interque maxima dixit,
Extulit hæc multum, dummodo parce sumas
De juniperi baccis.

Juniperus baccas profert, tutissima cunctis.
Pharmacæ, gustarunt toxica, quive virus.

De baccis lauri.

Menstrua subducunt, lapidemque epota resolvunt
Frictus laurini, pectora mundificant.

C A P. IX.

DE HERBIS

*Pro sanitate usualibus .
De mentha .*

Vim calidam, siccumque gradu, fert mentha secundo,
Quam stomachus languens, maxime adesse cupit:
Et quam, concretum lac, solvore dicimus omne
In mammis duris, si superimposita est.

De ruta .

Ruta quidem, occultum fertur resecare venenum.
Quod Mithridates ponticus, esse docet.
Hoc nervos, schiasimque juvat, febrisque medetur
Et confert luscis, maxime luminibus.

De lactuca .

Utilis est stomacho lactuca, remollit, & alvum.
Candidulum, ac semen, somnia vana lenit:
Tempore quam vernal, vel quam bene Syrius
ardet

Gratior est eadem; sed Venus ipsa perit.

De spinacia .

Spinachiam comedas, si mollem, proijce primum
Jus, stomachis poterit, sic minus esse mala.
Hæc lenit in primis, multum præcordia dura,
Et fert clamoris, commoda pleureticis.

De caule .

Caulis Romana, Græcorum, brassica, lingua
Dicitur, hæc ventris posse linire moram:

Atque omnes narrant, caligine lumina tergi
Ejus, qui caulis, comedit ecce comas.

De cappare.

Capparis, & folio, flore, & lactare palatum
Dicitur, & splenem posse juvare satis.

Atque jecur clausum, valeat referare potenter,
Vesicæ, & patulas, reddere posse vias.

De borragine.

Herbula, quam Græci dixerunt mellisophillon.
Borraginem nostri, dentibus antidotum est.

Lumina purgari caligine, Plinius inquit,
Illi succo, perlita si fuerint.

De salvia.

Salvia miscetur vino, potata, querelis
Prodest, sic jecoris, menstrua, siccus lenit.

Trita venenatos juvat, & superaddita morsus,
Estque salus tremulis, salvia poplitibus.

De samsuco.

Exornat quoque samsucus perfecte culinas.

Herba quidem mollis; sed bene grata cibis.

Quæ tumidis, referat multum, spiracula ventis

Hanc cui sit matrix ægra, puella colat.

De serpillo.

Serpillum, miscere cibis, languentibus est mos,

Compescit ventris tormenta, namque mala,

Aegroti capitis solet, & sedare dolores,

Urinas dicit, menstrua purgat item,

De bethonica.

Bethonica, immodicum, ventris sedare dolorem,

Dicitur, a cœna, si modo sumpta siet.

Plinius hanc inquit, qui secum gesserit herbam.

Illi, nec poterunt, ulla venena dare.

De arbemisia.

Admissas, revocat arthemin, certe secundas
Fœmineas; eteram menstrua cocta dicit:
Urinam potata ciet, lapidesque repellit
Pellit abortivum, subdita tæmoribus.

De marrubio.

Marrubij, varios compescit potio, morbos
Pedoris, hoc tussim sanat, & asthmaticos.
Accelerat partus duros, pellitque secundas,
Et juvat iætericos, vulnera mundificat.

De pontulaca.

Pæoniae artes, si vis negligere, spernas
Adrachnen, stomacho, quæ solet esse mala;
Fervorem solis tamen, hæc comesta nocere
Non sinit æstivum. Plinius ut docuit.

De absinthio.

Conflat, terribiles, absinthia posse dolores
Pellere, citrinos, ecce potata juvant.
Et sinuant stomachum, mira virtute, solutum;
Anginam pellunt, fastidiumque levant.

De aneto.

Affidue bibitum visui nocet, & genitale
Claudit iter, ventri, nec bene conveniet.
Ulcera; sed fertur membra curare virilis.
Et dare, quod nutrix munera lactis habet.

De eruca.

Si condituris, coccus, hanc admisceat herbam
Erucam, multum præstat aroma, cibis.
In venerem lentos roborat, quæ certe priapos;
Quæ tussim pellit, cum bene mansa fuit.

C A P. X.

DE RADICIBUS.

Et Tuberibus, mensæ adhibendis.

De raphano.

RAphanus, in dentes, caput, & bona lumen
sævit.

Atque hinc, ventriculus nauseat assidue

Hic facit, ac olidos ventris quoque maxim
bombos,

Estque potens, virus pellere lætiferum.

De rapa.

Rapa quidem calida est, & corpus reddere potest
Obesum, felix humiditate sua.

Ast ventris bombos, nisi vitare, laboras,

Adponas rapis pinguia jura tuis.

De cæpis

Fellitis non esse bonas [ait ipse Galenus]

Cæpas, phlegmaticis, sed bene proficuas,

Affirmant omnes, mansas inferre saporem,

Et tremulis membris reddere posse robur.

De allio.

Allia, qui mane, jejuno sumperit ore,

Hunc infecta nequit lædere lympha quidem

Pulmonis, varias, coctum, cum lacte, quærehis

Prolcribit tumidos, & juvat hydropicos,

Radicem betæ comedas, super igne perustam,

Non urinam reddent, allia sumpta, gravem,

De tuberibus

Insint conviviis madentia tubera rore

Mixta sunt iu nostris, ut Venus ipsa, jocis:
 Sunt faciles stomacho, sunt adduentia chymos
 Usque bonos; addas si, piper in copia.

De fungo.

Lepra quidem terræ est, credas mihi, fungus, & iste
 Urinæ velox impedit ecce vias,
 Et facit, ut sanguis corruptus corpora tangat
 Uodus, qui nimium, febricitare docet.

C A P. XI.

DE LEGUMINIBUS

Ad cultum popinarium conferentibus:

C A N O N .

Omnia (crede mihi) flatuosa legumina semper
 Cortice deposito; sunt magis apta tamen.

De faba.

Humorem crassum, fabas progignere constat:
 Hanc suge, si placidae somnia noctis amas.

De cicere

Cortice postposito cicer, in jecur, atque lienem,
 Vesicam, & referat, sed facit hoc venerem.

Lens.

Datque melancholicos tibi lens, mihi crede liquores,
 Et nervos duros, reddere quippe potest.

De lupino

Lumbricis mors, est pleno jecori, atque lupinus;
 Et præsentis opis, renibus esse potest.

Candida si jungas, studiose & amygdala lacti;
Ad mensam lautam, junc, & oriza facit.

De miliis.

Atque melancholicos faciunt in corpore rores,
Vendicat hæc vilis, sed sibi rusticitas.

De avena.

Scribit Oribasius Juliani Cælaris altus
Auctor, ut avenas, qui male vivit, edat,

C A "P. XII.

DE LAGTE, BUTYRØ,

Caseo, sałe, oleo olivarum, melle, & ovis.

LAC, nocuum capiti est, putridis, & febribus, istud
Sed præstat capræ, post ovis, inde bovis.
De butyro.

Lac dabit aerei tibi, condimenta butyri,
Quod facit, ut sapient, fercula cuncta tibi.

De caseo.

Caseus ante cibum confert, si defluat alvus,
Si constringatur, terminet ille dapes.

De eodem.

Caseus ad fundum stomachi, bene fercula trudit,
Vim digestivam, nec minus ille juvat.

De eodem.

Si novus, impinguat, siccat vetus, attamen ambo
Et capiti, & stomacho, pectoribusque nocent.

De eodem.

Si stomachus languet, vel si minus appetit ille;

Fit gratus stomacho , conciliatque cibos .

De Sale.

Exornat regum mensas sal , cætera vincit
Condimenta , cibos sal facit esse bonos .

De oleo olivarum.

Abisque oleo , lactuca quidem condita , saporem
Insipidum præbet , mollit , & stomachum .

De melle.

Pectoribus , stomacho frigenti , aptissima mella
Flava quidem , ut narrant , sunt magis apta gulæ .

De ovis , quæ optima.

Regula Doctorum jubet , hoc pro lege teneri ,
Quod bona sint ova , parvula , longa nova .

Ova tremula.

Mollia pectus alunt , rufim sedantia raucam ,
At durata time , nec diuturna placent .

C A P . XII.

DE SECUNDARUM MENSARUM APPARATU.

De malis .

Corda juvant Hammis agitata , at noxia ventri
Mala quidem , nervis hæc nocuisse patet .

D: pyris .

Et vacuum ventrem astringunt , modò pyra repletum
Solvunt ; iliacam sed piperisse valent :

De persicis .

Persica sicca tenent ventrem , quæ mollia solvunt ,
Ardeanti stomacho , sunt bene fida tamen .

De prunis damascenis.

Prunaque convenient, quæ mittit clara Damascus,
Namque solent, duri solvere ventris onus

De prunis.

A strictam solvunt alvum; sed pruna reposcunt,
Prandia prima quidem, dum calor esse solet.

Cerasa.

Acacia confortant stomachum si sole perusta,
Cerasa, Lucullus, quæ intulit Italizæ.

De ficu.

Si nova sit ficus, nocua est: nam fluxibus apta.
Narratur, siccæ ni sociata nuci est.

Cydonia.

Ad finem mensæ, confecta cydonia profundit;
Nam stomachi claudunt, claustra benigna, tui.

Cydonia.

Cum tibi Cecropio confecta cydonia melle
Ponuntur, ventrem claudere certe queunt.

De Avellana.

Pontica nux capiti nocet, & tardissima ventri est.
Maximè, quæ umbrosis nascitur in corilis.

Arbita, sorba, mespila.

Arbuta, sorba, tenent fluidos, & mespila ventres,
Si vacuus stomachus lumpserit illa simul.

Amygdala.

Fervet, & emollit, si dulcis, amygdala amara, est.
Asperior, mensas nesciat illa tuas.

Pinea.

• **I**ntegmina fovet, nervis, rubeoque lapillo
Subvenit, & Veneri pinea grata deæ est.

D: nuci communi.

Nux caput obtundit, linguam convulnarat, & aux

Pulmonem laedit, sed virus omne necat.

De castanea.

In caput, ventre, castanea, fertur, echino,

Tecta, superbire haec; nam calet igne nimis.

De malis punicis

Dulcia sunt madidi roris sicci acria poma

Punica pulmoni, haec sunt mala; at illa bona.

De malis punicis.

Acribus est gelidus, fervescens dulcibus humor,

Dulcia gustantem pervomuisse volunt.

De uvis.

Quam nigram gustes, quae sit tibi gratior uva,

Neve inflet, soles sit remorata duos.

De uva passa.

Passa jecur roborat, facit & quod foetida ventris

Merda tibi nimium, non grave pondus erit.

De prunibus sylvestribus.

Erigida sunt, vomitumque tenent sylvestria pruna.

Multum condensant ubera, longa quoque

Poma nerantia

Omnibus ecce nerantia sunt gratissima odore,

Dulcia confortant, pectoribusque favent.

C A P. X L V.

QUALITER, ET QUALE VINUM

Pro sanitate custodienda bibendum. De modo bibendi.

Sæpe bibas, semperque parum, si vivere sanus.

Ipsa cupis, pocula fraxina sunt bezoar.

Qua virtus sit vino.

Corda juvant vini calices, subitanique reportant

Lætitiam, vinum si moderate bibas.

Vinum quod optimum.

Si tibi deleſtum vini prescribere tentas,
Subrubeos, primas crede, tenete cades.

De vino albo.

Hinc albo palmam tribuunt; sed maxime claro
Aetatis; mediae nam nova musta nocent.

De ferti vino.

Fortia dislubant, nimumque fluentia vina.
Sensus corrumpunt, ventriculumque bonum.

De musto.

Impedit urinam mustum, cit stercore ventris,
Hepatis emphraxim destruit, atque bonam.

De aqua.

Potus aquæ laedit ventrem, facit atque cruores
Crudos, sc princeps Corduba quem genuit.

De dulci vino.

Sunt nutritiva plus dulcia candida vina
Sed jecur obturant, non bene tuta gulæ.

De vino roris marini.

Phtisicis antidotum est, vinum de rore marino.
Confortat visum, cuncta venena fugat.

De vino boraginieto.

Dat tibi borago vinum, quod curat amentes,
Cardiacam tollit, laxitiamque facit,

De vino enulato.

Si bibitur, movet urinas ex enula Baccus,
Tussim compescit, pectoribusque valet.

De vino ex hyssopo.

Ex hyssopo latices patientibus, ecce catharrum,
Proscribunt, pectus mundificare queunt.

• De vino salviato.

Salvia cum vino, jecori, potata, querelis.
Prodest, & purgat menstrua sola nimis.

Ex herbis vinum, caput ad, post fercula gustes
Ad jecur, & renes, venter inanis amat.

C A P. XV.

DE RE TERTIA

Non naturali, quæ est motus, & quies.

L Atonidis, ni forte cupit gustasse liquores
Sanus, Phyllirides pocula quæque tenet.
Sedulus accingat corpus pro temporis usu,
Hæc exercitium postpoluisse velit.

Exercitij utilitas.

Augens innatum recreat, quod certe calorem;
Et gratam nostris viribus, at ipse.
Ante cibum ambulandum, post quiescendum;
Ante cibos igitur moderatis gressibus uti
Convenit, a mensa; sed juvat ipsa quies.

Tempore aestivo, & hyemali quid.

Ambulet a cœna, sole ingrediente leonem,
Eligat, & focum, dum bene Capra nitet:
Quod motus valeat, Peligni carmina vatis,
His verbis pandunt, quodve quies valeat.
Cernis, ut ignavum corrumpant ocia corpus;
Ut capiant vitium, ni moveantur aquæ.
Quod caret alterna requie, durable non est,
Hæc reparat vires, fessaque membra juvat.

C A P. XVI.

DE QUARTA RE

Non naturali, somno, & vigilia.

Excessus somni nocet.

Excessum somni fuziat, qui corpore salvis
Esse cupit, mortbos, seu pepulisse graves.
Somnus sit septem horarum.

Et septem horarum somnum sufficere credat,
Qui mentem, & corpus corroborare queat:
Longior, humedadat cerebrum, torpedine corpus
Inficit, & frequens, rheumata multiplicat.

Quando longior esse possit.

Ast prælibatis, si quis cognoverit escas
Duras, tunc somnus longior esse potest.

Pronus, & supinus lœdunt.

Ut pronus lœlit somnus, sic atque supinus
In dextram facilis; sed bene proficitur.
N que vacuo, neque repleto stomacho dormiendum
Est dormire, super vacuum mirifice, ventrem
Lœlit, repletum nec petit, atque sopor.
Plenum, virtutes, nam destruit, ecce benignas,
Sed subeth, aut phrensim congenerat aliud.

Qui longe somno perfrui queant.

H s juvat imponentum somnos, quos arida crassæ
Nutrit; sed pingues plus vigilasse juvat.

A mensa non dormiendum.

A mensa somnus caput aggravat, & facit illud

Rheumate farciri convitente jecur :

Somnus pomeridianus nocet.

Cumque pari spacio collucent vesper , & ortus ,
Abstineat somno , qui valuisse cupit.

• *Crebræ vigilia damno sunt.*

Et velut excessus somni , mala damna ministret ,
Sic vigilem nimium , damna tulisse patet .
In medio est igitur virtus , tenuere beati
Nam medium , medium Pensat ipse Deus .

• • C A P . XVII.

DE REPLETIONE

Et inanitione , quinta re non naturali .

LAmpade phœbea , jam prætereunte leonem ;
Cumque pares horas enthea libra tenet .
Aut quando in tignis nidum suspendit hyrundo
Is marium , & pellex Attica plorat Itin .

Tempore veris minuendus sanguis .

Incidere venas , & ventrem solvere prodest .

Congenitus superet , ne male corpus , humor .

At bene notandus situs est membra , a que figura
Gaudent nam antidoto singula membra suo .

Cor stomachi per vomitum .

Cor stomachi vomitu purgandum est , pectora sane
Tempore non gelido , sole nitente canem .

Hepat per intestina purgatur .

Intestina volens proscribere , mittit hepat , quod
Asimis , mictum ; sed bene gibbus amat .

Cerebrum per nasum.

Per nasum cerebrum purgatur, sive palatum,
Pectus per tussim, per leve pulmo sputum.

Intercutanea per scarificationem.

Atque diaphoresi, ferroque, vel igne latentem.
Citynum pingamus, quem tenet ipsa cutis.

Bombi ventris non retinendi.

Ac oolidos ventris bombos exire jubemus,
Inclusi, morbos, qui generare solent.

C A P. XVIII.

Coitus moderati commoda.

Spumigenæ Veneris, quandoque incendia profundit.
Si non excessus, damna tulisse velit.
Nam tumidos renes curant, calor intimus inde
Firmatur, multum hydereumque caput.
Expellit curas, iram contundit, amantem
Reddens audacem, mox satiata Venus

C A P. XIX.

DE BALNEIS,

*Et balneandi methodo.**Thermæ, male affectis, bonæ.*

Balnea morbosum recreant, sulphurea corpus
Ast eadem sanum, pertimuisse velit.

Quando pingues, & obæsi balneandi.
Corp oris obæsi, vacuo si ventre saburra,

Sed tenues, pleno, recte lavare solent.

• *Balneum gelidum, & tepidum.*

Si gelida ingredieris, toboras [mihi credo] calor;

Balnea, sed tepida, sunt fugienda tibi.

C A P. XX.

DE FRICATIONE

• *Cum membra non moventur.*

Fricatio motum supplet.

IN cunctis natura potens, sapit, ægra, moveri
Corpora cum nequeunt, frictio prompta su-
best,

Frictionis utilitas.

Sensus, quæ nutrit, calor; ex qua crescit amicus,
Et firmat melius, languida membra simul.

C A P. XXI.

DE ACCIDENTIBUS

Animi, Sexta re non naturali.

Qui cupit Euboicæ, vatis, complerier annos,
Delicias tractet, gaudia, mille jocos,
Lætitias, risus, ludos, dulcetque cachinnos.

Nam sanum exanimant, ira, metusque graves.

Nodolas rerum causas, ac alta reliquunt

Necque velit mentem, sollicitasse nimis,

F I N I S

I N D E X

versuum, sive principiorum cujusque
capitis operis universi.

A

		tom.	cap.	fol.
A ccusat choleram dextre dolor, aspera lingua		3	92	131
Adde pyro potum, nux est Medicina veneno	2	39	14	
Ægris dat somnum, vomitum, quoque tollit, & usum	2	65	259	
Allia, Rhuta, pyra, & raphanus, cum Theriaca, nux	1	13	254	
Anglorum Regi, scribit Schola tota Salerni	1	1	17	
Appositum, cancris, tritum cum mel- le medetur	22	67	26	
Auribus infusus, vermes, succus ne- cat ejus	2	72	11	
Auripigmentum, sulphur, miscere me- mento	3	83	11	

B

B alnea, vina, venus, ventus, pi- per, allia, fumus	3	78	31
Bis duo vippa facit, mundat dentes, dat acutum	2	54	207

C æcatis pullis, bac, lumina, Ma-					
ten byrunto	3	71	8		
Cæsus est gelidus, stipans, crassus,					
quoque durus	2	37	126		
Confortare crocum dixerunt exhibila-					
rando	3	73	14		
Corpora plus augent tibi, dulcia, can-					
dida vina	1	11	241		
Crapula discutitur capitis dolor, at-					
que gravedo	2	49	257		
Craffos humores, nutrit Cerevisia vires	2	46	165		
Cum vino nigrum cholera, potata re-					
pellit	3	69	3		
Cur moriatur homo, cui salvia cre-					
scit in orto	2	60	237		

D E capis Medici non consentire					
videntur	2	62	251		
Denus septenus, vix phlebotomon pe-					
rit annus	3	93	136		
De qua potetur, stomachus, non in-					
de graveretur	2	18	11		
Dixerunt malvam veteres, quod mol-					
liat alvum	2	58	230		

E Geritur tardè cor, concoquitur					
quoque dure	2	48	177		
Et modicum granum, siccum, cali-					
dumque sinapi	2	63	255		
Et humor cholerae, qui competit im-					
petuosis	3	89	114		

<i>Est porcina caro, sine vino, pejor ovina</i>	2	25	50
<i>Ex magna cœna, stomacho, fit ma- xima pœna</i>	1	5	100
<i>Ex Salvatella, tibi plurima dona, minuta</i>	3	103	195
<i>Exhilarat tristes, iratos reddit aman- tes</i>	3	97	163
<i>Emendat visum, stomachum confortat anisum</i>	2	50	183
<i>Enula campana, reddit præcordia sana</i>	2	68	270
<i>Et mox post escam, dormire, nimisque moveri</i>	3	76	25

F

<i>Fæc plagam largam mediocriter, ut cito fumus</i>	3	98	170
<i>Fœniculus, Verbena rosa &c chelido- nia, ruta</i>	3	79	42
<i>Fons, speculum, gramen, bac dant oculis relevamen</i>	1	2	57
<i>Frigida sunt, laxant, multum profundunt tibi pruna</i>	2	41	151
<i>Frigida natura, & frigens regio, do- lor ingens</i>	3	95	147

G

<i>Gignit, & humores, melius vi- num, meliores</i>	2	16	1
--	---	----	---

H

<i>Hæc facienda tibi, quando vis phlebotomari</i>	3	96	262
<i>Hi sunt humores, qui præstant cuique colores</i>	3	92	195

<i>Hi fervore vigent tres, salsus amar-</i>			
<i>rus, acutus</i>	2	53	195
<i>Humorum pleno, dum fex in corpore</i>			
<i>regnat</i>	3	92	135
<i>Hissopus purgans erba est, e pectore</i>			
<i>pblema</i>	2	66	264

I

<i>Ejuna, vigila, caleas dape, tu-</i>			
<i>que labora</i>	3	82	50
<i>Ignari Medici, me dicunt esse nocen-</i>			
<i>vum?</i>	2	37	128
<i>Illius succus, crines retinere fluentes</i>	3	70	5
<i>Impedit urinam mustum, solvit citè</i>			
<i>ventrem</i>	2	26	53
<i>Inciditque, lavat, penetrat, mundat</i>			
<i>quoque serum</i>	2	36	124
<i>Inter prandendum, sit sèpè, parum-</i>			
<i>que bibendum</i>	2	32	105
	idem	2	38
			133
<i>Jus cauli solvit, cuius substantia</i>			
<i>stringit</i>	2	57	223

L

<i>Ac phthisicis sanum, caprinum,</i>			
<i>postque camelinum</i>	2	34	115
<i>Lenit, & humedat, solvit sine fe-</i>			
<i>bre butyrum</i>	2	35	121
<i>Lotio post mensam, tibi confert mune-</i>			
<i>ra bina</i>	2	23	39
<i>Lucidus, ac mundus, sit ritè habita-</i>			
<i>bilis aer</i>	1	14	274
<i>Luming mane manus, surgens geli-</i>			
<i>da lavet unda</i>	1	2	39

Mentitur mentha, si sit depellere lenta	2	59	234
Motus, longa fames, vomitus, & per-			
cussio casus	3	77	28

Multiplicant Mictum, ventrem dant mespila strictum	2	44	161
---	---	----	-----

Natura pingues isti sunt, atque jocantes	3	88	109
Nausea non poterit bæc, quem vexare marinam	2	21	28
Nobilitas Rhute, bæc, quod lumina reddat acuta	2	61	146
Non acidum sapiat Cerevisia, sit be- ne clara	2	17	9
Nutrit triticum, & impinguat, lac, caseus infans	1	9	205
Nux oleum, capitisque frigus, an- guillaque, potus	3	81	46

Omnia de lacte vitabis, rite mi- nutus	3	100	176
Omnibus assuetam jubeo servare diœ- tam	2	55	209
Offibus ex denis, bis, centiesque no- venis	3	86	76
Ova recentia, vina rubentia, pinguia jura	1	8	179

Panis non calidus, nec sit inverte- ratus	2	24	40
Persica cum musto, vobis datur or- dine justo	2	42	154

(251)

P erfica , poma pyra , & lac , caseus				
& caro salsa	1	7	138	
P hlegma supergrediens , proprias in corpore leges	3	92	135	
P hlegma dabit vires modicas , latosque, brevesque	3	90	120	
P isum , laudandum nunc sumpsimus , ac reprobandum	2	33	109	
P ost pisces nux sit , post carnes caseus ad sit	2	38	135	
P otus aquae sumptus , comedenti in- commoda præstat .	2	27	57	
P rincipio minuas in acutis , perpera- cutis	3	111	178	
P rovocat Urinam mustum , cito solvit & infat	2	45	164	

Q

Q uale , quid , & quando , quan- tum , quoties ubi recta	2	56	217	
Q atuor humores , in humano corpore costant .	3	87	82	
Q atuor ex vento veniunt in ventre retento	1	4	87	
Q uod piper est nigrum , non est diffel- vere pigrum	3	75	20	

R

R apa juvat stomachum , novit pro- ducere ventum	2	47	173	
R eddit fœcundas mansam , persæpe puellas	3	74	18	
R estat adhuc tristis cholerae , substan- tia nigra	3	91	125	

S alvia cum Rutba, faciunt tibi pocula tutā	2	20	26
<i>Salvia, sal, vinum, piper, allia,-</i> <i>petroselinum</i>	2	22	31
<i>Sanguine substracto, sex oris est vigi-</i> <i>landum</i>	3	99	181
<i>Sæmen fœniculi, pellit spiraculi culi</i>	2	49	182
<i>Schropha, tumor, glandes, ficus ca-</i> <i>raplasmate cedunt</i>	2	43	157
<i>Si capitidis dolor est, ex potu limpba</i> <i>bibatur</i>	3	89	59
<i>Si nocturna tibi noceat potatio vini</i>	1	15	282
<i>Si pisces molles sunt, magno corpo-</i> <i>re tolles</i>	2	30	86
<i>Si vinum rubrum, nimium, quando-</i> <i>que bibatur</i>	1	12	250
<i>Si crux emanet, spodium sumptum,</i> <i>cito sanat</i>	2	51	186
<i>Si cerasum comedas, tibi confert gran-</i> <i>dia dona</i>	2	40	146
<i>Si tibi deficiunt Medici, Medici ti-</i> <i>bi fiant</i>	1	1	5
<i>Sic dentes serva, porrorum collige gra-</i> <i>na</i>	3	80	43
<i>Sit brevis, aut nullus tibi somnus</i> <i>meridianus</i>	1	3	66
<i>Sunt nutritivæ multum carnes vitulinae</i>	2	28	66
<i>Sunt bona, Gallina, & Capo, tur-</i> <i>tur, sterna, columba</i>	2	29	

T emporibus veris, medicum pran-			
dere, iuberi.	2	19	15
T emporis Aestivi jejunia corpora sic-			
cant.	3	85	61
T res insunt istis, Majus, September			
Aprilis	3	94	145
T u numquam comedas, stomachum nisi			
noveris esse	1	6	119

V

V as condimenti, preponi debet			
edentis	2	52	189
V er, Aetas dextras, Autumnus, Hyem-			
sque sinistras	3	102	193
V ina probantur, odore, sapore, nitore,			
colore	1	10	232
V ocibus, Anguillæ prævæ, sunt, si			
comedantur	2	31	100

INDEX RERUM

QUÆ IN HOC TERTIO TOMO.

Continentur

	A	Pag.	Not.
A	Bhortus, ejusque causæ	188	9
	Æstatis morbi	63	1 & 2
A etas phlebotomia		137	
	Hec regula non amplius est te-		
	tenda, & quare		1
Cautè procedendum in senili ætate			2
Unicum ex phlebotomia incommodum	139		
Non sequitur			3
A nimi affectus omnes, & qua causa ex-			
citentur	18		4
Appetitus depravati causa, & remedia	66	4 & 5	
A qua, num nutritat	85		2
Quando noceat		50	
A renule, & renum calculi, quare per			
vomitum expellantur	69		7
A rticulum, & venarum numerus	79	& 80	2
A uditus morbi varij	25		
	B		
B alneorum, calidorum, & frigide-			
rum effusus	74		17
B ilis, ejus præparatio, & vasa	85		3
Nim sanguini miscatur, & quando	10.		

Bilis natura, num alkalina, num acida	92	2
Bilis diverse qualitates, & nomina	100	
Unde ortum habeat		16
Ejus in humana corpore utilitates	102	
Potest in putridum abire, & ejus depravationis variis gradus, & signa		17
Bilis in statu sano, nunquam ad caput feri potest: sed tantum in febribus biliofis, & quare	116	2
Quae de causa adpetentiam excitat.	117	3
C		
C Apitis dolor, & remedia	60	1
Chelidonia oculos reficit	8	
Vide adnotationem		1
Cholericae temperaturae signa	105 ad 120	
Qua ratione cholericci, ad quascumque operationes sint prompti		1
Cholera, quid	189	10
Chylus, & ejus in sanguinem mutatio	93	10
Conceptus in utero augmentum, & ejus descriptio	76	1
Crocum lethale	15	1
Vide rationes	17	2
D		
D atur varius mittendi sanguinem modus	195	5
De quibus locis mittendus in diversis anni temporibus	193	
Demitur ab ipsa arteria, & quando	197	

E	Metici vires, & facultates	70	12
	Quare conveniat astate	72	15

F	Eniculi virtus, in oculorum morbis	42	
	Fistula quomodo curatur	56	1
	Frigus capiti inimicum	48	3

H	Iosciamus contra dentium dolores	44	
	Humores humani corporis	82	
	Humorum morbi	90	6

I	Cterus, & ejus caufæ	91	7
----------	----------------------	----	---

L	Affitudo unde repetenda	67	6
	Leguminum nocumenta	37	5
	Lien, &c ejus usus	68	

M	Elancholie descriptio, divisio, &		
	definitio	104 ad 109	
	Ejus signa, ex Boerhaavia		18
	Melancholicæ tempetaturæ signa, & pro-		
	prietates	124 ad 130	

Q ua causa facile in furorem abeunt			1
--	--	--	---

M odus cognoscendi temperamenta, ex co-			
loribus		131	

M orbus peracutus, quid		179	1
--------------------------------	--	-----	---

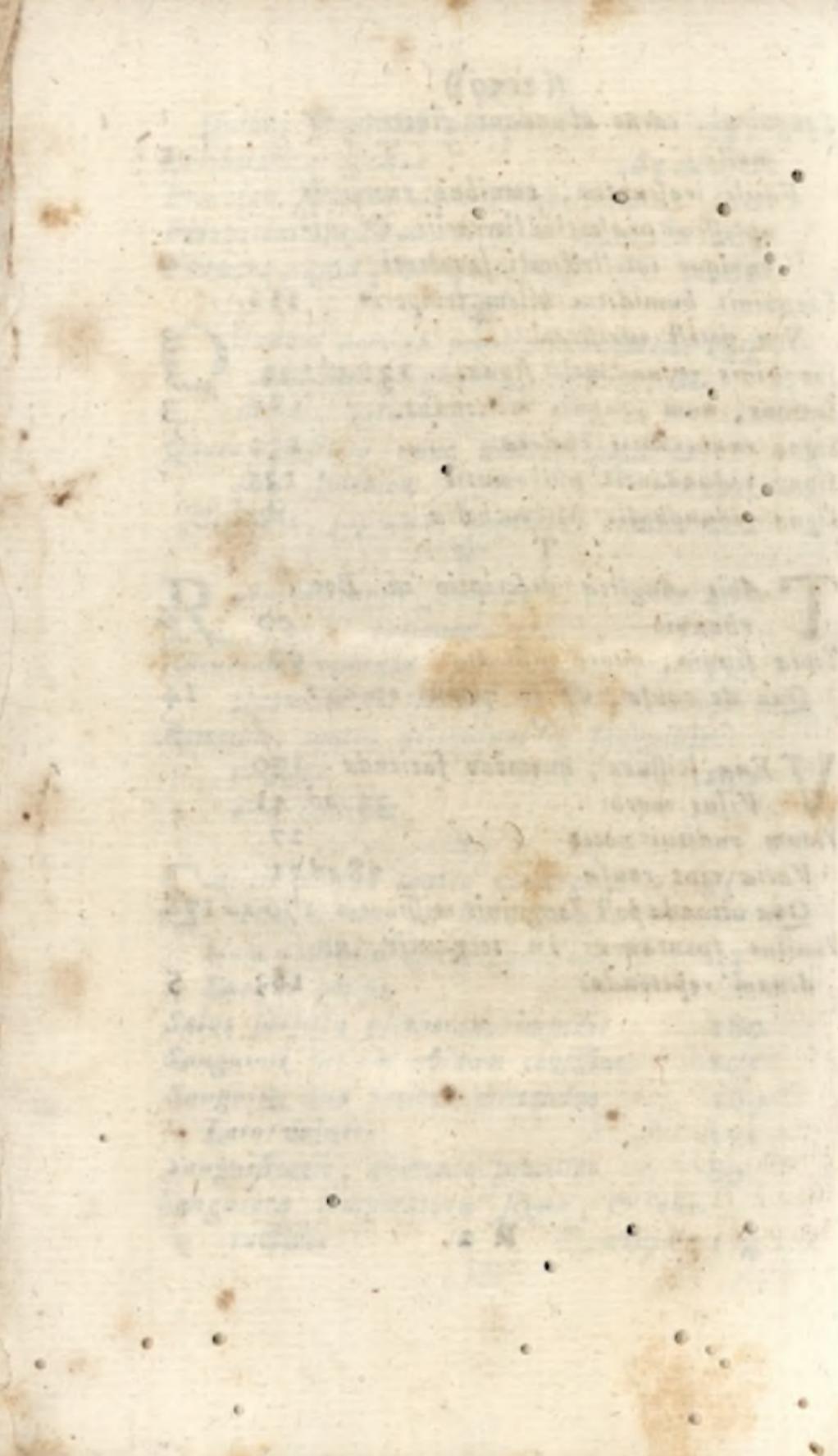
N asturtium, ejusque virtutes		5	
Quibus morbis conveniat		1	ad 3
N utritio, & augmentum corporis a			
sanguine		830	

*Quid nutrimenti nomine intelligendum
O quomodo fiat.*

O	11	
<i>Obstructionum cause</i>	69	
<i>Ossum numerus, O venarum</i>	72	
P	2	
<i>Plebotomiae commoda</i>	141	
<i>Prohibet vomitus, O alvi fluxum</i>	ibid.	
<i>Confirmatur exemplo</i>	4	
<i>Morbis capitis auxiliatur</i>	143	
<i>Si a plethora fiat, bona, si a stomachi repletione, mala</i>	7	
<i>Quenam phlebotomiam impedianter 147 ad 161</i>	7	
<i>Natura frigidis, non convenit</i>	1	
<i>In frigida regione non convenit</i>	148	
<i>Contrarium probatur</i>	2	
<i>Quae cautiones sunt necessarie tempore aestivo</i>	3	
<i>Nocte in inflammatione</i>	150	
<i>Negatur</i>	4	
<i>Balnea frigida, post phlebotomiam, noctia</i>	151	
<i>Negatur</i>	5	
<i>Phlebotomia quomodo instituenda 162 ad 165</i>	5	
<i>Quid observandum</i>	1 & 2	
<i>Phlebotomia caput gravat</i>	172	
<i>Negatur</i>	1. 2	
<i>Num lac permittendum post eam</i>	176	1
<i>Vetatur a crisibus</i>	185	6
<i>Attrahit fæces ab intestinis</i>	187	
<i>Vide rationes</i>		7
<i>Eadem aborti causa</i>	188	9
Tom. III. R		

<i>Quibus conveniat phlebotomia</i>	191	12
<i>Phlebotomiae effectus</i>	165 ad 170	•
<i>Præcepta quatuor circa Phlebotomiam</i>	478	
<i>Phlebotomia, quo morbi statu conveniat</i>	183	
<i>Pletora, quid, & quotuplex</i>	165	1
Q		
<i>Quædam nomina peculiaria venarum</i>	199	
<i>Axillaris, cephalica, Basilica, me-</i>		
<i>diana, Salvatella</i>		3
<i>Quare Basilica nunc dicitur hepatica,</i>		
<i>nunc splenica</i>	ibid.	
<i>Circularis, saphena, poplitea, suralis</i>	202	4
R		
<i>Aurædo unde procedat</i>	46	
<i>Confer rationes</i>		1
<i>Rheumatis remedia</i>	52	
<i>Quomodo conferant</i>		4
<i>Remedia, contra deliquium in sanguinis</i>		
<i>missione</i>	140	
<i>alii remedia</i>		4
S		
<i>Salicis virtus contra vermes auris</i>	11	
<i>Non dantur in statu fano</i>		1
<i>Idem contra Veneris stimulum</i>	13	
<i>Excitat potius</i>		3
<i>Salus perfecta plethora non impedit</i>	180	
<i>Sanguinis vitium ubinam constitut</i>	167	2
<i>Sanguis, qua ratione mittendus</i>	169	3
<i>Lato vulnera</i>	171	1
<i>Sanguificatio, quomodo procedat</i>	89	5
<i>Sanguineæ temperaturæ signa, & cha-</i>		
<i>racteres</i>	169	114

<i>Sanguinei, carne abundant sincera,</i>	1
<i>mollis</i>	
<i>Facile irascitur, omnibus exercitiis</i>	
<i>aptissimi præsertim literariis, & cui-</i>	
<i>cumque intellectuali facultati</i>	2
<i>Sanguinis humiditas bilem temperat</i>	112
<i>Non potest verificari</i>	3
<i>Sanguinis redundantis signa</i>	131 ad 134
<i>Senibus, num sanguis mittendus</i>	131
<i>Signa exuberantiis cholerae</i>	134
<i>Signa redundantis phlegmatis</i>	135
<i>Signa redundantis Melancholiae</i>	ibid.
T	
T abis Anglicæ descriptio ex Boe- rbaario	90
<i>Tibiae serum, quare infentur</i>	97
<i>Qua de causa, & in quibus eveniat</i>	14
V	
V eae scissura, quomodo facienda	170
<i>Visus morbi</i>	33 ad 41
<i>Vinum auditui nocet</i>	27
<i>Varia ejus cause</i>	28 ad 31
<i>Quæ vitanda post sanguinis reffisionem</i>	176 ad 178
<i>Vomitus spontaneus in terzianis, un-</i>	
<i>denam repetendus</i>	183
	5

E S A M E C R I T I C O
S U L L A C H I N A

Del Signor

D. M A T T E O P O L I T I

Siccome tutte le Scienze , e tutte le Arti hanno acquistato ne' tempi nostri nuovi lumi, ed hanno migliorato la propria condizione; così la Medicina parimente ha mutato il suo aspetto, purgandosi da quella ruggine contratta ne' Secoli più oscuri da varie sette, che credendo di renderla più luminosa , l'hanno miseramente offuscata. Se si fosse mantenuta nello stesso piede , in cui fu posta dal Degrissimo Ippocrate , troppo felice sarebbe stata la condizione dell' Uman Genere ; e non avrebbero avuto seguito le imposture de' maliziosi ignoranti, che profitando dell' altrui credulità hanno saputo fare il proprio vantaggio. Oggi veramente non abbiamo molto da temere di essere imposturati , perchè la Medicina si è ristretta a pochi medicamenti , ma semplici, ed efficaci. Il primo di essi , o uno de primi , se non vado errato, parmi, che sia la China, la quale in tutta la Repubblica Medica si ha fatto tanto credito, che non vi è Professore , il quale non non si ricorda di essa , con estremo suo compiacimento i progressi fatti da essa , e la gloriosa fama acquistata , hanno sedotto non pochi Medici a crederla un medicamento u-

niversale, capace di guarire ogni sorta di male, per cui si propone in ogni febbre, anche sul narcere, e talvolta ne' morbi acuti febbrili, o nelle febbri, che dagli Autori si chiamano *sintomatiche*.

Facciamo dunque sopra di essa delle critiche riflessioni, le quali passando per sotto gli occhi de' savj, faranno meglio esaminate, e potranno fare di esse quell'uso, che loro sembrerà più espeditente. E' forse pigliando occasione di pensarla diversamente, ci daranno altri lumi, che metteranno in chiaro un Fenomeno, finora non troppo bene inteso. Queste riflessioni si ridurranno a tre. Primieramente la China non può estinguere la febbre, come evacuante, perchè non produce sensibile, o insensibile evacuazione; secondariamente per estinguere certe date febbri deve operare ne' visceri naturali; in terzo, se entra nel sangue, e per qual via.

I.

IL non produrre la China sensibile effetto, ha fatto sì, che nessuno abbia voluto impegnarsi a spiegare la maniera, come opera; contentandosi di praticarla così, starei per dire, come persuaso da certe astratte ragioni. O almeno, quando si è detto di essere un ottimo rimedio antifettico, un miglior corroborante, che preserva gli umori dal corrompimento, i solidi dalla debolezza, reconciliando la coesione delle parti degli uni, e degli altri coll'aria fista, con impedirne lo sviluppo, si è detto quanto mai poteva dirsi; simili effetti possono ottenersi ancora dagli Acidi fossili, e forse da Vegetabili non meno, che da bagni

freddi , quando si tratta di quelle febbri , nelle quali conviene la China , ma non veggiamo però ; che questi estinguono dette febbri , con quella stessa facilità , con cui l'estingue la China . O la China dunque dovrà avere una altra virtù ignota a noi ; o la virtù antilettica è più intenza nella China , che negli Acidi . L'esperienza ha fatto vedere però , che due parti di carne bovina di egual peso , una posta nell' aceto ; un'altra in un catigo decotto di China colla polvere della stessa , si sono mantehute per tre giorni sane , ed incorrotte nella stagione estiva ; ma quella posta in Aceto , si trovò più coerente , e più dura , quella nella China , slebbene senza fetore , pure a quanto faccida . Si mette avanti l'esperienza , come maestra delle cose , per cui basta in Medicina , ottenergli effetti del medicamento , senzarendersi la pena di cercarne la cagione .

Io non niego , che in Medicina debba avere il suo luogo l'esperienza , non vorrei però , che fidati ciecamente ad essa , trascurassero i Medici la ragione , che deve determinarli a quello , o a quell'altro medicamento . Avrebbero perduto il tempo tanti rinomati Autori nell' individuare le tante varie , e diverse cagioni de' mali , che meritano diverse medicine per potersi curare . La China certamente non può supplire a tutte le indicazioni , ed il crederla efficace per tutti i mali è una illusione .

Eiaminiamo un poco analiticamente , se la China possa evadere la cagione morbosa , o se possa renderla in maniera innocente , da non produr-

re menomo male: Mentre per principio inconcussò di Patologia, sappiamo, che ogni febbre, o qualunque altra malattia, deve riconoscere una cagione materiale, dalla quale è prodotta; E sappiamo ancora, che sin tanto, che dura detta cagione, deve durare ancora la febbre, o pure sino a tanto, che una tale cagione non diventi affatto innocente, mutando l'indole sua morbosa in un'altra analoga alla Natura, deve parimenti durare la febbre.

Circa il primo punto, sappiamo molto bene, che la China non è affatto purgante. Anzi per l'opposto i Medici si servono di essa nelle Diarree, nelle Disenterie, ed in altri scioglimenti di ventre, come ancora in tutti que' casi, dove tanto il sangue, quanto gli umori minacciano fuso-
ne, ed i solidi qualche rilasciamento. Inoltre scorrendo tutte le classi de' purganti, troveremo, che questi devono oprare per due principj; o ri-
lasciando il tratto intestinale, come sono gli Ec-
coprotici, o irritando gl' Intestini, mediante un
principio acre stimulante, che in essi si contiene,
e questi sono i Drastrici. Oltre queste due sorte
di Purganti, non ne abbiamo altri, che potessero
produrre simili effetti. E se vedremo sciogliersi
il Ventre coll'uso di altri medicamenti, non po-
tremo mai dire, che tale effetto sia nato da essi,
ma piuttosto da certe interne disposizioni, che ci
sono affatto ignote.

La China è stata sempre riconosciuta per un
medicamento antisettico, e corroborante; come
antisettico, deve produrre negli umori una mag-

gior coesione, come corroborante, una Energia anche maggiore ne' Vasi. E questi due effetti sono • intieramente contrari all' effetto de' Purganti Ecopronci, mentre questi debilitano la forza de' vasi, diluiscono la densità degli umori, e ne temprano l' alprezza, sono ancora contrari a quello, che vien prodotto dalli Drastrici, i quali per uno eretismo, che cagionano ne' nervi intestinali, e ne' vasi, ne smungono gli umori, li rendono acrimoniosi, e sottili. La China, corroborando i nervi, deve per giusta ragione sopirne il soverchio tenso, e premuniti da qualunque eretismo; che dalla cagione morbosa potesse loro cagionarsi; E per la forza antilettica, impedire ne' li quidi la fusione.

Non avendo la China nessuna virtù solutiva, non deve affatto aver luogo nel principio delle febbri, e nello stato della crudità, per non indurre maggiore inceppamento in quelli umori, de' quali si aspetta la maturazione, e maggior rigidezza ne' solidi bastantemente irritati dalla cagione morbosa. Perchè questi tali effetti si oppongono direttamente alla cozzione degli umori, la quale assolutamente dipende dalla Natura, e non dall' Arte, che niente può contribuire in tale occasione.

Mille volte ho inteso dire, che la China, anche nello stato della crudità possa aver luogo, a solo fine di preservare la Bile, e gli umori dalla corruttela: io però non sò capire, come mai nello stato di crudità può temersi di questa fusione, o corruttela. Ancorchè ce ne fusse timore,

L'uso degli, acidi sarebbe sufficiente per impedirla, senza gravare la natura di un medicamento, che potrebbe impedire, o ritardare la cozzione. Vorrei, che mi dicessero i segni, ed i caratteri di questa putredine, per farmene concepire quell' errore, che mi facesse determinare prontamente a praticiar la China. Quel vomito di umori ora tinti di giallo, ora di verde nelle prime invasioni delle febbri terzane, non sono i segni caratteristici di una corruttela, ma soltanto un sintoma di dette febbri, o di una pienezza di stomaco. La vera corruttela consiste nella fusione degli umori, ed in seguito nelle profuse evacuazioni del secesso di materie gialle, e sottili, delle urine, del sudore fresco, nell' abbandono delle forze, ne' tremori de' tendini, e che so io.

Quì però si parla delle febbri viscerali, che o per il mal governo, o per un'indole particolare di esse fanno passaggio in vere febbri corruttorie: E non già di quelle, che principiano dal sangue, come le maligne petechiali, ec.

L'erroneo consiste, e mi si permetta tal'espressione, che ogni semplice febbre viscerale, la quale colla sola dieta, o con qualche leggiero vomitivo, o purgante, fra sette giorni, o forse prima andrebbe a finire, viene caratterizzata per febbre putrida. Dippiù anche una febbre reumatica, che soglia ricorrere nell' Inverno, o nella Primavera, vien chiamata putrida, come non vi fosse altra cagione da produrre le febbri, fuori di questa rinomata putredine, o come se bastasse l'esser febbre, per esser putrida. E pure ab-

biamo l'autorità del Degtissimo Ippocrate, il quale sin da tempi suoi ci avvertì di questa verità; Ed in varj Aforismi ce ne lasciò l'insegnamento: Come nella sezione III. Aforismo XXIII. *Hyems vero, morbi laterales, & pulmonis inflammations, gravedines, atque raucedines, Tusses, dolores Pectoris, & laterum, atque lumborum, Capitis dolores, Vertigines, & Apoplexie.* Come anche nell'Aforismo XXI, e XXII della stessa sezione nomina i morbi dell'Estate, e dell'Autunno.

In fatti devono le stagioni fare in noi de'diversi effetti: L'Inverno per il freddo, e per l'umido sogliamo, essere soggetti a febbri reumatiche, a dolori, a punte, ed a tutte le malattie, che son cagionate dalla densità degli umori, e del sangue. Il calore dell'Estate è un mezzo valevolissimo per disporre gli umori al corrompimento, e specialmente la Bile. Nell'Autunno sogliono le malattie, per lo più essere complicate, cominciando allora la costituzione reumatica, per cui faranno più lunghe, ed ostinate, trovandosi il sangue, e tutti gli altri umori impoveriti dalla parte flussile, dissipata per sudore, e per insensibile perspirazione nella servida stagione; faranno ancora le cagioni della Putredine più lente, perchè a queste resiste il freddo, che nell'Autunno comincia a farsi sentire.

Che non possa la China rendere innocente la cagione febbtile, resta chiaramente provato da quanto finora si è detto. Perchè essendo la cozzione il solo mezzo da renderla meno nociva, e

quindi disposta ad essere evacuata; Ed essendo la cozzione un' Opera della sola Natura , coll' uso della China , o di altro antico rimedio , anderebbe a distogliersi , o almeno a ritardarsi un tal beneficio , che è il mezzo più efficace per la cura : Quante volte poi gli umori minacciassero una fusione , in questo calo , coll'uso della China bifogna riparare a tanto danno. Ma si è inteso parlare , o dello stato della crudità . o di quelle febbri , che sono di altra natura :

I I.

Sembra bastantemente provato nella prima Riflessione , che la China , non producendo nessuna evacuazione , non può estinguere la febbre , quante volte non ne caccia via la cagione morbosa , sia l'interna , come quella , che si annida ne' visceri naturali , sia la prossima ; come quella , che gira per il sangue . Che possa come un antisettico produrre un tanto lodevole effetto , è cosa molto probabile , ma non così sicura , che non ce ne lasci almeno dubitare. Bifogna dunque ricorrere alla virtù corroborante , per vedere se possa così riuscire un eccellente antifebbrile , come in fatti è ; relativamente però alle febbri intermitten ti , come quelle , che traggono l'origine dal guasto della bile , e di altri umori ne' visceri naturali esistenti .

Bifogna però più chiaramente vedere , dove mai la China eserciti la sua forza corroborante , o nervina , per chiarezza di quel fenomeno ; che

vogliamo spiegare. Se non vado errato, questa tal forza parmi doversi impiegare sopra tutte le parti solide, ma specialmente sopra lo stomaco, e sopra gli intestini, mediante l'immediato contatto. Ma per venirne a capo è necessario spiegare la maniera come mai si produce la febbre intermitte: quella cioè, che sembra più adeguata, e plausibile a fronte di tante difficoltà che s'incontrano a spiegare un fenomeno tanto intrigato, ed oscuro.

Tutti gli Autori Medici, o la più sana parte di essi, vogliono che la cagione delle febbri remittenti, ed intermittenti sia dovuta alla degenerazione degli umori de' visceri naturali, che per indole propria si putrefanno, più, o meno, secondo le occasioni, o i temperamenti, questa tal cagione, che suol chiamarsi interna, deve passar nel sangue per la strada della chilificazione per produrre la febbre, divenendo allora cagion prossima, la quale consistendo in certi umori guasti, e corrotti, come si è detto di sopra, incapaci di mutarsi in sangue, ed in altri umori alimentizj per comodo della natura, produrranno ne' vasi, per i quali scorrono, e nelle parti nervose una ingrata sensazione, che da' Medici si chiama spasimo, e dello spasimo, la febbre.

Molto rimarrebbe da dire circa la maniera come mai accada la febbre intermitte, come il freddo, la sete, ed altri sintomi, che l'accompagnano, e specialmente come soglia ricorrere in certe date ore, sebbene qualche volta con l'anticipazione o posposizione. Ma essendo tutt'altro

L'assunto, si passano sotto silenzio, e diremo soltanto, che la China in grazia della esperimentata virtù slittica corroborante, deve chiudere la strada alla cagione morbosa, che ne' visceri si trova, acciò non passi nel sangue: Cioè deve chiudere i vasi lattei, per i quali una col chilo, e cogli altri umori passa il materiale febbrile nello stato morboso, in cui la materia settica ha cagionato in essi, ed in tutte le parti solide una insolita debolezza per genio suo particolare.

Per potere intanto riconciliare ad una tale affermata quel credito, che a ragione se le deve, è necessario apporritare l'autorità del degnissimo Bonrave. Ci assicura egli esservi negl'intestini uno arcano mecanismo, e propriamente ne' vasi lattei, il quale lascia passare liberamente il chilo, e la linfa, escludendo ogn'altro umore, che possa arrecare menomo irritamento, quante volte costasse di parti pungeresse, e di un indole acre, e mordace. A traverlo della tunica nervea degl'intestini passano i vasi lattei, ed aprono le loro Bocuccce nella cavità de' medesimi, per succhiare il chilo, che dagli alimenti digeriti risulta. Ogni una di esse è munita da una notabile quantità di nervi della stessa tunica, i quali formano tanti delicatissimi sfinteri dotati di una elquisita sensibilità, per cui si stringono facilmente al contatto di ogni cosa acre amara, o in qualunque altra maniera frizzante, capace di svegliate in essi una soverchia sensazione. Questa tale restrizione chiude in maniera le Bocuccce, che non lasciano passare cosa meno che pur, ed innocen-

te, come sarebbe il chilo, la linsa, ed altri simili umori, escludendo tutto ciò che potesse avere le parti più tudi, o capaci di risvegliare menomo irritamento. In fatti il chilo per avere una natura simile al iarte, ha un sapore falso, ed innocente, se non piacevole e grato, che posta sulla lingua non produce, che una debole sensazione, e pure, se vogliamo aver riguardo a' cibi, che lo producono, non dovrebbe esser mai tale, contenendo essi, savori molto frizzanti, o per la loro indole naturale, o per l'apparecchio, e per i condimenti del sale, degli aromi, e di altri intingoli, che li rendono molto diversi da quelli, che la natura li somministra. E pure non ostante che l'Arte, e la gola tende a daneggiar la natura con un falso diletto, pure questa assai più provvida ed accorta della stessa umana diligenza, te ne libera il più delle volte senza nostro avviso.

Essendo tutto ciò vero, possiam dire con qualche certezza, che la China, mediante la sua virtù stitica, e corroborante ben volentieri può avvalorare la forza de' nervi, e delle fibbre intestinali a segno, che chiuda in maniera i vasi lattei, da non far passare la cagione morbosa da' vilceri nel sangue. Il che accaderà più sicuramente, alloraquando la cagione interna sarà evacuata, o in buona parte diminuita: potendo in tal caso la China aver più facile l'accesso nel luogo dove dovrà produrre il suo effetto. Anche ne' tempi antichi fu attribuita la virtù antisebbrale alla Genziana, al Camedrio, alla Centaura, al Sale di Affintio, ed a tutti gli Amaricanti più

o meno, come ancora a tutti gli altri stitici, Si osserva costantemente in pratica, che alle febbri viscerali, specialmente a quelle della stagione estiva, o autunnale, succede l'ostruzione del mesentero, o di altro viscere. Forse può presumersi, che indebolite le parti solide dalla cagione putrida, e non intieramente rimesse nel primo tuono, per i vasi lattei sia passato quell'umore, che non avrebbe potuto passarvi nello stato di sano, ed abbja prodotto un tale danno. Di più la forza della materia fettica merbosa abrade facilmente la tunica mucilaginosa degl'intestini, specialmente quando si facesse uso soverchio dei purganti: Quindi scoverta la tunica villosa, e le bocuccce de' vasi lattei, potrà per essi insinuarsi colla mena che pura, e cagionare l'ostruzione.

Non ripugna che l'uso continuato ed eccedente della China possa arrecare un simile travaglio, quante volte riconciliaffe a tutto il sistema nervoso, e vascoloso degl'intestini una soverchia rigidezza, che li rendesse immeabili, il che sebbene rare volte accada, pure non è affatto impossibile. Piuttosto l'ostruzione accade quando una tal febbre si lascia correre senza freno, e senza opporsi colla China nel tempo proprio. Per l'opposto la China riconciliando a tutt'i visceri il perduto tuono, e specialmente ai vasi lattei, farà che per essi non entri tutto quello, che nello stato del rilasciamento sarebbe entrato.

Dipiù, se la China assolutamente come rimedio antisettico togliesse la febbre, la dovrebbe

egliere più facilmente allora, che la materia febbre non è intieramente arrivata al grado supremo di corruttela, perchè quanto meno prevale una tale degenerazione, tanto più facile, la virtù antisettica può corrigere, e renderla inefficace: Operando in questo caso in ragione inversa del corrompimento, ed in ragione diretta della sua virtù. Ma si vede tutto l'opposto, perchè dà nella crudità, o non toglie la febbre, o la toglie troppo tardi: se pure non lascia maggiori travagli, cagionando agli ammalati ansietà, oppressione, ostruzione, turgenza de' visceri, e qualche volta anche svenimenti.

Se tutto quello, che fin' ora si è detto, ha del plausibile, e del ragionevole, ne sigue per le tristissime illazioni, che la China non è un medicamento universale capace di togliere ogni sorta di febbre, come da non pochi si afferisce. Anzi si pretende ancora, che sia un medicamento antiflogistico efficacissimo contro le infiammazioni. Cosa per altro, che rotondamente repugna alla sana ragione, ed alla esperienza. Una tal credenza è nata forse dal non distinguere la vera infiammazione, che tiene un carattere particolare, da que' ristagni, che fieuono le febbri putride, nelle quali la gran quantità della cagione morbosa non corretta, e non evacuata, va a deporsi in varj luoghi del corpo, ed in varj visceri, ed a produrre anche delle suppurazioni.

Io non intendo con queste riflessioni bandire intieramente dalla pratica, l'uso della China, anzi animar chiunque ad usarla con quelle ri-

seive, che la ragione ci detta, in tutte le febbri essenziali, specialmente in quelle, che riconoscono la di loro cagione da un principio di fisione ne' fluidi, come sono le biliose semplici, e le corruttorie. Intendo solo toglierle quella universalità, che da non pochi se le attribuisce: giacchè fu sempre creduta un rimedio specifico dagli autori classici, siccome in fatti l'esperienza l'ha dimostrato.

III.

LAfferir francamente, che la China entra nel sangue; il negarlo colla stessa franchezza, senza esaminare minutamente le ragioni, che c'inducono a credere a modo nostro; e tenza la scorta dell'esperienza, non è da uomo prudente, e molto meno da buon Filosofo; Sembra alquanto difficile, a vista della Teoria apportata nella seconda riflessione, che la China possa passare per la strada de' vasi lattei, ed andare nel sangue, quante volte, per la sua forza astringente, ne chiude in maniera le Bocuccce, che non lascino passare la cagione morbosa. Vuole dunque la ragione, che ne sia egualmente esclusa. Da un'altra parte sono stato sempre assicurato da Medici di grande esperienza, e di sublime intelligenza, che la China entri nel sangue, ed arrivi, girando sul sangue, e con tutti gli altri umori, ne' luoghi più remoti della circolazione, e forse secondo taliuni, dove appena giunge il Mercurio. In fatti si è praticata, e tuttavia si pratica nelle febbri

petechiali, a solo fine di resistere a quell'indole cancrenosa del sangue, per cui sibbrato, e sciolto da un tal visio, è uscito da' vasi suoi, passando ne' vasi linfatici a produrre le Petecchie, che da certi Autori sono chiamate tante piccole cancrene. Mi ricordo però con molto trincrescimento, di non averne mai veduto quell'effetto sicuramente sperato, per non dire, che coll'uso della China, ho veduto crescere que' sintomi compagni indivisibili di tali febbri, specialmente il calore acre, e mordace, l'interno freddo, i tremori de' tendini, e le medesime Petecchie. La costituzione corsa in Salerno nell' anno 1784, principiata nel mese di Gennaro, che durò per tutta la Primavera, di febbri maligne petechiali, mi fece chiaramente conoscere, che malamente si attribuisce alla China tanta efficacia, mentre, o non arriva nel sangue, o arrivandovi non è nel caso di far fronte al male, ed impedirne i funesti progressi.

Per venire in chiaro di uno arcano tanto recondito, ed oscuro, bisogna seriamente osservare tutto quello, che accade nelle febbri periodiche, dopo le prime prese della China; praticata però nello stato della cozzione. Primieramente anticipar suole la febbre, qualche volta venir con maggior violenza, e con più forte apparato di sintomi; ed esser di più durata: Cole per altro, che sembrano molto strane, perchè si spera in buona parte minorata, in grazia della China, se non all'intutto estinta. Questi tali avvenimenti sono diversamente interpretati: Chi li ripete da una

certa commozione, che cagiona ne' visceri la China; Chi dal temperamento più, o meno suscettibile di alterazione; Chi dalla interga indisposizione degli Umori; Chi finalmente da una cagione, e chi da un'altra. Io direi però, se pur mi si permette, che, mediante la forza corroborante della China, si riconcilia a tutto il sistema nervoso, e vasofole degl'intestini una nuova forza, per cui accresciuto il diloro momento, si accelera il moto de' liquidi per la propria direzione, quindi la cagione morbosa, che per i vasi lattei si trova incaminata, o ancora appiattata negl'intestini, farà con più velocità, e forse in maggior copia spiccata avanti, onde cagionerà la febbre più forte e con anticipazione, e nel tempo istesso, anche la China passerà facilmente per i vasi lattei, per trovarli rilasciati in maniera, da non poterli a primo incontro rimettere nel pristino stato.

Prima di passare avanti, mi si permetta una breve digressione, che servirà per conferma dell'affunto proposto nella seconda riflessione. Questi tali fenomeni non possono spiegarsi, se si consideri la China solamente, come un'antisettico, perchè in tal caso, corrigendo l'indole corruttoria della Bile, o degli altri umori, dovrebbe a proporzione, ma su'l fatto diminuire la febbre, non già renderla maggiore, dunque potrem dire, che faccia un'effetto contrario alla sua virtù, il che sarebbe un assurdo.

Ma per tornare al nostro proposito, io direi dunque, che la China su le prime entra scura.

mente per i vasi lattei, e va nel sangue, perchè trovandosi questi in maniera debilitati dalla cagione feccia, da poter ricevere la materia febbrale, potrà ricevere ancora la China, o almeno una parte di quello, che dalla China si estrae in virtù dell'acqua, e degli umori, che ne' visceri si trovano.

Per vedere, se questa congettura sia vera, o abbia almeno del verisimile; osserviamo tutto ciò, che accade di mutazione nell'infermo, che principia a prender la China. Primieramente si vedranno le urine un poco più cariche di prima, e più colorite, quasi simili ad una decozione della stessa China, ma non accefe, e sottili, come nello stato della crudità, starei per dire però, che un tal colore fosse cagionato dalla cozione della materia febbrale, che scaricandosi per la strada dell'orina, le comunica quella tinta, che altrimenti si crede effetto della China, il che non è fuor di proposito. Per l'opposio quando si principia la China dopo il nono, ed anche dopo l'undecimo, tempo in cui le urine portano tutti i caratteri della cozione, e che cominciano ancora ad esser più chiare, pure sotto l'uso della China, mutano su le prime il colore, e si rendono simili al decocto della China medesima. Sembra molto dunque verisimile, che possa questa passare per i vasi lattei tuttavia rilasciati, quante volte vi passa la cagione morbola.

Di più trovo, che le prime dosi della China, fanno più impressione nell'Inferno, che non fanno le altre appresso; megretre allora si trova io

polsi più rifentiti, il calore forte, e tutte le forze vitali dimostrano un'altro vigore, il che non si osserva prima, anzi al contrario, i polsi più deboli, e tutte le forze in abbandono. Taluni sono lagnati di una commozione generale per tutto il corpo, ed hanno inteso battere le arterie, un pò più forte di prima, non ostante che la febbre fosse stata minore, e minori ancora i sintomi. Altri perdono intieramente il sonno, tanto sono forti le pulsazioni delle arterie carotidi, che turbano al cerebro l'equabil moto de' spiriti.

Come va poi, che anche seguitandosi la China, finita che sia la febbre, per impedirne il facile ritorno, non si scorgono più questi tali fenomeni, e l'Infermo con maggior quantità di China nelle viscere, riposa tranquillamente, e le orine diventano più sincere? In questo caso la China ha fatto già il suo effetto, avendo restituito a' visceri il perduto tuono, ed a' vasi lattei tolta quella debolezza, per cui davano passaggio alla cagione febbrile, ed alla stessa China, per cui, e quella, e questa, non potranno passare nel sangue, a cagionare la febbre, ed i sopradetti sintomi.

Tolta questa strada, io non vedo per dove possa passare la China nel sangue, e sia data in qualunque preparazione, perchè, sempre, e quando contiene il suo amaro, e la virtù stitica, si chiuderà da se stessa la via, e resterà negli angusti recinti de' visceri a tenere a freno gli umori, ed a rinvigorire le parti solide, acciò non cadano in quel languore, che è l'unico distintivo delle

febbri putride. Non senza ragione, i Medici esperti nella pratica, non osano dar menomo purgante agli ammalati, che si hanno tolta la febbre colla China, per il timore, che cacciandosi questa per la via del sedere, mancasse il riparo alle parti solide, e ricadessero nella prima debolezza, ed il correttivo agli umori, e ritornassero a corrumpersi. Per l'istesso fine ancora, negano a tali Infermi tutto ciò ch'è facile a corrumpersi, ma sopra tutto le minestre verdi nel brodo di carne, come quelle, che facilmente cagionano corrutela, e debilitano le parti solide. Forse ci farebbero meno recidive, se i Signori Medici vietassero ai Convalescenti tali vivande, accordando loro le minestre bianche in aqua, e qualche boccone di carne in arrosto, la quale, per esser meno succulenta, è meno soggetta a putrefarsi, maggiormente unita colla pasta, o con altre cose acide, troppo indicate in questa sorta di febbri.

Io non sò che impressione facciano su lo spirito del pubblico queste mie deboli riflessioni, o per dir meglio nella illuminata mente de' Medici. Se mai inclinano a credere assolutamente, che la China entra nel sangue; ò la sua operazione si aggiri soltanto ne' visceri naturali per corriger gli umori guasti, acciò corretti possano passare liberamente nel sangue senza tema d'inficiarlo. Se sono per la prima opinione, bisogna, che diano a terra, non dico le mie ragioni; ma l'autorità di Boerave, il quale troppo esperto nelle Notomie, non poteva farsi scappar di bocca una proposizione, senza prima ponderarla, ed averla

per indubitata; Se per la seconda, bisogna che confessino, non esser la China un medicamento universale, capace di guarire qualunque malattia, anche di sangue; ma soltanto un rimedio specifico per le sole febbri periodiche, remittenti, ed intermittenzi.

Perchè mai dopo la prima, seconda, e forse anche terza recidiva, si rendono le febbri ribelli a segno, da non cedere affatto all'uso continuo della China? Forse allora, il putrido è tanto ostinato, che delude la sua efficacia? Ma non vedo allora i segni caratteristici della putredine, oppure se questa n'è la cagione, non è di quella intensità, che non possa lasciarsi vincere dalla China. Due sono le risposte a questo quesito. La prima, che le spesse recidive, cagionate forse dall'uso intempestivo della China, e dal non essersi aspettata la cozzione, e sbarazzate le viscere a dovere, hanno in maniera indebolito il sistema de' vasi lattei, e de' nervi, che resi quasi paralitici, non possono riacquistare il primo tuono necessario per tener fuora la cagione morbosa; O pure gli umori hanno contratto un'indole di lenitore tanto pertinace, o coll'uso della China, o per effetto della stagione, che non può scuotersi affatto: anzi continuandosi la China, si fa più intenso. In fatti ogni Medico, che avesse per le mani un'Infermo di tal condizione, sospende a dirittura l'uso della China, e ricorre alla mutazione dell'Aria, che sia più grave, elastica, e ventilata, capace di accrescere il momento di tutt'i vasi; al Vino medicato; alla

Gomma ammoniaca; alla equitazione, ed a qualche altra ginnastica, ma sopra tutto, ad un vitto tenge, e di facile divisione. Se poi vogliam riconoscere l'ostinazione della febbre da qualche ostruzione, bisogna distinguere, se sia continua, lenta, o periodica, per venire in chiaro della cagione, che la produce, ed instituire un metodo regolare per la cura.

Chiunque volesse tener poco conto di queste Ragioni, e pretendesse ad ogni costo sostenere, che la China entra nel sangue, potrebbe apportare altri esempi. Specialmente quello del sale comune, che usato eccedentemente cagiona lo scorbuto muratico, del sale Inglese, che preso da una donna lattante, farà sciogliere il ventre al Ragazzo; che succhia il di lei latte; Del Rabarbaro, che tinge dopo poche ore l'orina, e forse di altri simili purganti. Io che ho tanto a cuore di venire in chiaro della verità, e di riconciliarmi insieme la condiscendenza degli uomini pensanti, propongo una facilissima esperienza, da potersi fare da chicchesia: si mettano date quantità di sale inglese, o di qualunque altro; di Rabarbaro, e di China, separatamente in tre date; quantità di acqua naturale, e si lascino stare per un determinato tempo. Si vedrà, che il sale, per la ben nota attrazione che à coll'acqua si scioglie interamente purchè l'attrazione dell'acqua sia maggiore di quella del sale. Mentre appena l'acqua tocca l'estima superficie di un granello di sale, che l'atrae a sé, e ne scuopre la seconda, che a sé parimente attrae, e così fin all'intiero scio-

gimento di' esso. Appena si equilibra l'attrazione tra'l sale, e l'acqua, che se a questa altro sale si rifonc', resterà affatto indissolubile.

Non accade l'istesso del Rabarbaro, il quale non contenendo, che pochissima parte di' sale, relativamente alla parte legnosa, ed alla resina, soffre dall'acqua scarsissimo scioglimento, non comunicandole altro, che il sale, il quale resta in maniera tale dissocciato dall'acqua, che può cosa facilmente passare a traverso de' vasi lattei, ed andare nel sangue, ed una carica tinta, dalla quale il colorito dell'orina si ripete. La Resina, che dall'acqua non può affatto disciogliersi, non essendo un mestruo adattato, non può entrare nel sangue; o in grazia delle forze della digestione, in buona parte assottigliata, entrerà a stento, ed in pochissima quantità. La parte legnosa resta intieramente esclusa per non potersi affatto digerire, non essendovi nelle fibbre motrici dello stomaco tanto di attività, quanto bastar potesse per sciogliere le parti legnose, e da ferme quali sono, farle divenir fluide, come degli altri alimenti, con giusta ragione, creder dobbiamo. In fatti è sentimento comune di tutri i Fisiologici, che molte sostanze destinate per il nostro vitto, hanno nelle loro parti più coesione, e più resistenza delle forze trituratrici dello stomaco, e della virtù risolvente degli umori, alla digestione destinate. Quindi riuscendo inutili per la nutrizione, si escriventano sotto forma di fecce.

La China finalmente, lasciata per un secolo, starei per dire, nell'acqua, anche solumen-

te polverizzata , resta sempre indissolubile , non comunicando all'acqua , che una searica tinta . Essendo così per le ragioni dette di sopra , non può questo inertissimo legno entrare nel sangue , nè ridursi in una sostanza fluida , sotto la forza della digestione , per non esservi in questa tanto valore . Inoltre l'esperienza ha fatto vedere sempre costantemente , che la China in sostanza estingue le febbri intermittentì più sicuramente , più presto del decotto di essa , e sia , quanto più carico si voglia . All'incontro vi è più probabilità , che il decotto possa entrare nel sangue ; meno probabilità , che possa entrarvi la polvere anche la più sottile . Quindi per lana illazione , la China opera ne' visceri naturali , e propriamente ne' vasi lattei degl'intestini , siccome si è detto nella seconda riflessione : e molto poco quantità di essa , passa per i vasi lattei , ed in quell'unico caso , siccome in questa terza , ed ultima riflessione si è procurato di provare .

I L F I N E.

